

De visionibus et somniis

ptionis sacramenta in lege figurata et a prophetis predicta. Primum fuit receptio sine incarnatione quod fuit figurata in receptione Isaiae: Gen. xvii. et prophetata Esai. viii. Accessit ad prophetam etcepit filium. Sed est eius natura quod fuit figurata in nativitate Isaiae: Gen. xxi. et prophetata Esai. viii. Ecce virgo coepit et parlet filium. Ut ergo figuratum fuit Iudee. xvii. in virga aero quod nomine fructu floruit et fructum fecit. Terminus est passus quod figurata fuit in morte abel: Gen. iii. et in immolatione vitule rufe: Numeri. xix. et agni: Exo. xxii. et prophetata Esai. liii. Sicut ovis ad occisionem ducet: Hieros. vii. Ego quasi agnus mansuetus quod portaret ad victimam. Quartus est decessus ad inferos qui fuit figuratus in Salsone: quod tulit portas gase. Iudic. xvii. et prophetatus Zach. ix. Tu autem in sanguine testamenti eduxisti victimos de loco carcoris tecum. Quintus est resurrexio qui figurata fuit in resuscitatione filii mulieris sareptanei: Iesu. xvi. et prophetata Osee. vii. Vivificabit nos post duos dies: et in die tertia suscitabit nos. Sextus est ascensio que figurata fuit in translatione Enoch: Gen. v. et in rapto Melch. iiiij. Regl. vii. et prophetata Esai. liiiij. Quis est iste qui venit de edom: Ps. xlii. Ascendit deus in tubilo tecum. Septimus est aduentus ad iudicium: qui figuratus fuit in arcu celesti post diluvium per colorum ignem: Gen. vi. et prophetatus est Esai. iij. Unde ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Tercie Christi vita assimilat illi libro: de quo agit Apocalyp. x. vbi dicitur: Accipit liberum apertum de manu angeli stantis supra mare et super terram: qui aptius diceretur: Ex vita Christi accepit eruditio: quod liber est unde accipit liberum istum ut erudiatur. In eum libro tot sunt litterae quae virtutes humilitatis enim est una pars: partitio est alia: charitas alia. et sic de aliis: quod sunt pars ipse Christus scripsit in se Job. xxvij. Liberum scribat ipse qui iudicatur: filius cui propter omnes iudicium dedit: Job. v Ad exemplar igitur huius libri scribere gloriam suam dicitur: quod est exemplar verarum. Unde in iudicio omnibus aptius ostenditur ut videat oculis in eo falsitates librorum suorum: Apocalyp. xx. Liber qui est vita aptius est: et iudicari sunt mortui ex his quae scripta erant in libro. Tertius parate ad lecturem: quod liber iste apostoli est: et ideo dixit liberum aptius. Hoc liber fuit clausus in armario veteri virginalis in incarnatione:

tractus inde in nativitate: sed aptius fuit in passione. Ibi enim Christus clavis ferreis habuit aptas manus ut erudiret nos de agendis. Tertius lucea habuit aptum latus ubi est cor ut erudiret nos de credendis. Haec corde credidit ad iusticiam: vel de diligendis Luc. x. Diliges dominum tuum ex toto corde tuo. Tertius aptos pedes ut erudiret nos de appetendis: quod pedes alicui sunt eius affectus. Tertius ad opem imitationem: quod liber ille de manu angelii accipit eiusdem est. Angelus est predicatorum quod non tam verbo quam ex propulo annunciat vitam Christi. Unde talis liberum istum a vita habet in manu alicui in opem imitationem. Qui ergo talis predicatorum sequitur exemplum recte de manu angelii accipit eiusdem est. Angelus est terrestris angelus Paulus librum istum accipit de manu nos hortat dicens: Cor. iiiij. Imitatores mei esto. sic et ego Christus. Ergo liberum accipit de manu angelii. exemplum tene boni magistri qui facit et docet opera Christi. Talis magister est qui mare et terram pedibus calcat: et aduersa et prospera suppetat. Unde dicitur: Statim supra mare et super terram. Per mare enim aduersa: prospera vero per terram intelliguntur.

Finitus septimi libri.

Incepit prologus libri octauit: in quo continentur exempla de legibus: id est de iure canonico et ciuilis.

Egredi cōditores insta decernunt: Propter. viii. et libere arbitriu boissorum quod opera humana prouenient non est determinatum ad unum: ut sit hoc non in suis opibus sponte procedere sed potest errare: quod quod fuit necessarium hoc habere in suis actibus regulare dirigere. Quod autem hoc ratione est quod est punitum secundum punitum in legibus: sit cōsideratio vel regula operum humano: diversum tamen hominum opera mediastib' diversis habitibus ab ea regulatur. Nam opera humana extriseca quod ad vitam ipsorum hominum pertinet corporaliter regulatur a ratione humana arte mediante. Unde in primo Meraph. dicitur quod hominem genere arte et ratione vivit. et est ars ut dissimile probet in. vi. Ethica recta ratione facilius: et vocat ipsum factibiliter opera quod est ab exercitiori matice fieri corporali. Et hoc homo opera quod pertinet ad vitam morale ger-

Prologus octavi libri

gulans mediata virtute. Est enim **X**tus moralis hucus electius in medio persistens determinata ratione, purum utiq sapientia determinabit. Sic etiam diffinit **P**obs in libro Ethicop. **I**ste **P**obs etiam dicit quod **X**tus est quod bonum facit hunc et opus eius bonum reddit. Cetera illa bona opera quod pertinet ad vitam ciuillem ratione maturat et regulat lege decernente. Sunt enim ciuitalia opera in quibus unus coedit alteri in ordine ad bonum eorum: et talis est lex humana quod bonum eorum respicit regulam et mensuram. Unus dicit de ea **I**sido. in lib. ety. quod lex est nullo prouato commendatio: et per eum utilitate omnium conscripta. Est ergo humani actuum regula lex humana secundum quam inducit alios ad agendum vel ab agendo retrahendum. Sed quod talia ciuitalia opera lex sunt exactae iusticie regulat et mensuratur: recte in **X**bis, propositis dicit quod legum editores iusta decernunt. In quibus **X**bis non tam describit humana legum origo: sed et aritudo insuper et rectitudo eorum. Nam legum origo manavit ex sa piencia editorum. Coartatio vero summis ex violentia preceptorum: ad quos si obseruantia ciues per penas legales coguntur: quod exprimitur in nomine legum: quod lex a ligando. idem cogendo est dicta: unde lex coartationem importat: sed legum rectitudo pendit in iustitia decreto rum. sicut iusta decernunt. **E**st autem circa primum notandum quod legum editores iusta non omnes indifferenter esse homines putantur: sedendi leges auctoritas solu communitatibus vel principi competere videatur: propter quod **I**sido dicit in libro etymol. et habet etiam in decret. d. iij. quod lex est constitutio populi in qua maiores natum cum plebibus aliquod sanxerunt. Sunt ramenum secundum **I**sido. quodam leges que vocantur constitutiones principum quodammodo pertinent ad monarchiam. idem ad ciuitates vel regnum que gubernant et reguntur a uno. Alioquin leges sunt que vocantur responsa prudentia et senatus consulta. et hec pertinent ad aristocratiad principatus optimorum sive optimatum. Alioquinque sunt leges que dicuntur insitutorum. et hec pertinent ad oligarchiam que est principatus paucorum dominum et potentum. Alioquin etiam leges sunt quod plebiscita vocantur. et hec pertinent ad democratiam que est populis principatus. Alioquin sunt leges communes quas maiores natum ut dictum est cum plebibus sauerunt. et hec ad regnum optimum pertinent quod est ex supradictis communibus. Dat ergo quod prout posse non competit ferre legem: sed solu admodum

nere ex eo quod si sua monitione ab aliquo pertinet: natura non habet vim coactuam quam debet habere lex ad hoc ut efficaciter inducat ad iustitiae: prout **P**obs dicit s. x. li. Ethicop. sed coactuam vim habere populi multitudine vel publica persona ad quam pertinet et pernas infligere. Est autem prout tradidit **P**obs in principio rhetorice sue: utilius et melius omnina ordinare lege quam dimittere arbitrio iudicis. propter tria. Primum quodammodo quod facilius est inuenire panicos sapientes qui sufficiunt ad rectas leges ponendas: quam multos et requisunt ad iudicandam de singulis. Secundo quod illi quod leges ponunt ex multo tempore considerant quod lege ferendis sibi iudicia de singulis factis sunt ex casibus subito exorti. Facilius autem ex multis consideratis potest homo videre quod recte sit quam solu et aliquo uno facto. Tertio quod legis latores indicant in variis partibus de futuris: sed homines iudiciorum presidentes indicant de peccatis ad quod affectum amore vel odio vel alio capti dirate: et sic eorum de praecausis iudicantur. Quia igitur iusticia iudiciorum que dicuntur animata non in multis inuenitur: sed quod etiam flexibilis est. Id circa necessarium fuit ut in quibusdam est possibile lege determinaretur et pancrasim arbitrio hominum committerentur. Sunt enim singulare quedam quod lege comprehendenti non possuntur: et talia necessarium est ut iudicibus committantur: prout de eo quod est factum esse vel non esse et de aliis similibus his ut **P**obs ait ibi dicitur. Secundo in nomine legum notanda est legis coactus cum lex et ligando dicatur: ut supra dictum est: que ligatio vel obligatio ipsarum legum non solu ad corporalia sed etiam ad spiritualia se extendet: et ex eo quod iuste legis transgressio eos qui legi subduntur non tam ad permanentem obligacionem sed etiam ad culpam. Unde leges humanae cum iuste sunt habent vim obligatoriam in foro secundum a lege eterna a qua derivantur: secundum illud **P**roverbi. viii. Unde sumptum est **X**b. propositum: Per me reges regnant: et legum editores iusta decernunt. Dicunt autem leges iuste ex fine cum ordinant ad bonum commune. Ita ex auctore. s. quando lex quod latet est non excedit potestatem ferentis. Ita ex forma ut quando propriebus equalitates proportionis imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune. Cum enim unus homo pars multitudinis sit: quilibet homo hoc ipsum quod est quod habet est multum

De canonibus et legibus

studint: sic et quilibet pars id quod est totius est. An et natura ut saluer totum non numerus parti infert aliquod detrimentum. An leges hominum onera proportionabiliter inferentes iuste censentur et obligant in foro conscientie. Si autem econtrario aliquis prudens leges imponeret aliquas subditum onerosas: non pridentes ad utilitatem communem: sed magis ad propria cupiditate vel gloriâ, vel si ultra sibi commissam potestatem aliquis legem ferret aut etiam inegaliter onera multitudini dispensaret: etiam si forte ad bonum coeordinari videnerentur: in omnibus profecto his causibus leges iniuste essent et magis violenter leges nuncupande: quod sicut Augustinus dicit de libero arbitrio. Lex esse non videtur quod iusta non fuerit. Unde tales leges non obligant in foro conscientie nisi forte propter vitandum scandalum aut turbationem: propter quod etiam homo debet cedere iuri suo: finis illud: Mat. v. Quia te angariauerit mille passus vade cum illo alia duo. Et quod vult tecum iudicio ostendere et tunica tuaz tollere dimittet et ei et pallium. Sed multo fortius sunt leges iniuste: quod sunt contra bonum vel mandatum dominum: sicut leges tyrannoꝝ inducetes ad idolatriam: vel quodcumque aliud quod sit contra legem diuinam. Et tales leges nullo modo est licetum seruare. Quia sicut dicit Actus v. Obedire oportet deo magis quam hominibꝝ. Sed de legum rectitudine tertio est notandum quod recte leges sunt ille ut dicit Isidorus. In quibus iusta et equa decernuntur. Tertia autem sicut quod consonat sine congruunt ratione religioni discipline et salutis. An Isidorus dicit quod lex erit omne quod ratione constituerit dum taxat: quod religioni congruat: quod discipline conueniat: quod saluti proficiat. Hoc enim est recta lex quod est mensura iusta et debita regula. Mensura autem hec est triplex. Prima enim lex est eterna: de qua Augustinus dicit in libro primo de libero arbitrio: quod lex eterna est summa ratio cui semper obtemperanduz est. Hec autem nihil est aliud quam diuine sapientie ratio: finis vero directrix est omnes actiones et motiones. Secunda est lex naturalis: quod nihil aliud est quam participatio legis eternae in rationabili creatura. An. iij. Tercia. super illis. Cum gentes quod ignorant legem naturaliter quam legis sunt faciunt. Dicit Slosa. Et si non habent legem scriptam: habent tamen legem naturalem: qua qualiter intelligit

et sibi conscientius est: quid bonum et quid malum de qua etiam ait Proverbii. iii. Signatum est super nos lumen vulnus cui dñe tecum: quod lumen naturalis rationis quod decernimur quod sit bonus et malum: quid sit iustus et quod iniustus: quod decens sit et quid indecens: quod pertinet ad legem naturalem: nihil aliud est quam impressio divini luminis in nobis. Tertia mensura vel regula est ipse finis legis: quia uniuscuiusque rei quod est propter finem necessaria est et forma determinat finem proportionem ad finem sicut forma serre talis est qualis conuenit sectione: ut patet in libro Physico. Oportet quod ipsa lex suo fini mensuratur qui est utilitas publica sive commune bonum. Quia igitur iusta lex huic triplici mensure concordat: tria Isidorus posuit secundum et religioni congruat inquantum secundum est proportionata legi divine. Et quod discipline conveniat inquantum est proportionata legi nature. Et quod saluti proficiat inquantum est proportionata utilitati humanae. His igitur de legibus generaliter probatis: quia iam in precedentibus libris de sensibilibus et imaginabilibus rebus quodammodo sunt introducta exempla. Restat nunc finis ordinatus a principio libri: punitus aliquod de rationabilibus rebus exempla vel similitudines addere. Et quod ratio est legis factiva et ipsam legem ratione commendat: ut patet in libro i. de civitate dei. Et institutio. Et institutio. de iure naturali. gen. et ciuii. h. et vero naturalis ratione oportet rationabilia esse quam lege decernuntur. Et idcirco in hoc libro octauo de decretis vel constitutionibus legis tandem de rationabilibus rebus aliquas ad nostram doctrinam adaptando moraliter similitudines inducimus: sumptus. scilicet variis libris tam ciuilis quam canonici iuris. Sciendum enim est quod totum corpus iuris ciuilis comprehendit in libro libris pandecimus. in libro i. Insti. xii. L. ix. Coll. auctore. in nouellaz lombardarum et insti. frederici. Corpus iuris canonici habet in decretorum volumine et etiam in decretalium libro. Nam primo quod dicitur sanctorum patrum: et etiam ex legibus suis liber decretorum compositus: put in ipso patet et extra. de acu. Qualiter. iij. Postea vero cum multis decretales epistole extra corporum decretorum vagare: Magister Bern. papista positus compilationem composuit. Sed et tempore pedem magister Hiseberius suam effectus aliam: et alias denum magister Bern. compostulanus in curia Romana invenit.

R

Liber octauius

ram faciens ex registro dñi Innoceti ter
tij quandam cōpilationē extraxit q̄ roma
na appellata fuit. Szqz ibi qdā erat de
tales q̄s ipa romana curia minime admis
tebat: Iō ih̄e idē Innoceti p̄ manū petri
bonouentani cōpilationem edidit q̄ tertia
vocabatur. Qua recepta magister Johs
Ballensis ex duab⁹ dictis cōpilationib⁹ Si
seberti & Alani vnā cōpilauit q̄ vocabat
scđa. Postmodū cōsilio generali celebra
to p̄ eundē Innocentii tertii: tā ex p̄stitu
tionib⁹ generalis cōciliij: q̄ de alijs decre
taliib⁹ eiusdē Innocentii cōpilatione quarta
p̄cessit post modū q̄nta cōpilatione per Ho
norii tertii facta fuit. Sed postmodū Gre
gorii nonus volēs cōfusionē & plixitatez
dictarū decretalū amouere: antiquis cōpi
lationibus abrogatis p̄ fratre Raymundo
capellani & penitentiariū suum: q̄ sez fuit
de ordine s̄m p̄dicatorū mo eiusdē ordīs.
Postea idē magister opus decretalū qd̄
modo teneat cōposuit. Lui postea Bonita
cius octauus addidit sextū librum. Nos
igitur in h̄ p̄pti tractaculo ex p̄dictis iuris
vtriusq; libris aliqua licet pauca & breua
diuersis adaptanda materijs introduce
mus exempla: ordinē in superiorb⁹ habituz
in materijs & capitul cōformis p̄seqnentes.

Explícit prologus.

Incept libet octauus. **C**a. I

Hic p̄no ei p̄do d̄r quicq; altos p̄da et
tales sūt q̄ itinerantib⁹ auferunt bona sua.
Et h̄ mō demōes sūt p̄dōes q̄ nob̄ viatori
b⁹. A d̄ p̄ hui⁹ mūdi itinera ad p̄priā tēdū?
bona q̄ p̄pte nostra sunt. s̄. sp̄nūlū auferre
contendūt. Illos enī q̄ sūt in p̄pria expolia
re nō possāt: h̄ tñ nos q̄ sum⁹ in via. Job
xxiiij. Hudos dimittunt boles vestimenta
tollerētes q̄b⁹ n̄ ē operimētū i frigore. **S**e
cūdo d̄r p̄do milies q̄ vltra stipendiū sibi
taxatū querit. Idcirco enī militib⁹ sūt sti
pēdia cōstituta: me dū sūp⁹ q̄ris p̄do cras
letur. xxiiij. q. i. militare. Et h̄ mō caro d̄r
p̄do: q̄ vltra stipendiū necessitat̄ sibi a na
tura taxatum de quo Apls. Habentes

alimētāt q̄bns tegamur his h̄tenti sim⁹. **S**z
Timoth. vi. Adhuc sibi ex̄crit varia dele
ctamēta voluptat̄. **A**n Apls Ro. viij. De
bitores sumus nō carni vt s̄m carnem vi
uamus. **I**te p̄do d̄r platus q̄ vltra q̄le
gato seruat extorqueret a subditis querēs
potius p̄dā q̄ subsidū i subiect̄. extra de
censib⁹, plerūq;. Et h̄ etiā nō dominus
venter cui tanq; prelatō suo multo obedi
unt: quo p̄ de vēter ē: d̄r p̄do q̄ parū spiri
tui seruit: r̄ th̄ m̄ta reqr̄t & expendit. **A**si
q̄ sibi obediuit h̄mōi nō xpo seruūt s̄z suo
ventri: vt d̄r Ro. xvi. Alio mō d̄r p̄do lu
dex pecunij seu primonijs inhibāt q̄ alie
nū iurgiū reputat̄ p̄dā suā. **C**.ad.l. Jul. re
pe. om̄es. Et h̄ modo p̄do ē mūd̄ cui⁹ ana
ricia ad pecunias & lucra inhabians lites et
iurgia suscitat. **A**n dicit S̄en. q̄ q̄tissime
holes viuerēt: si h̄ duo p̄nomia nēt et tuū
de medio tollerēt: S̄en. xiiij. Dicit Abraā
loth: Ne q̄o sit iurgiū inf me ic̄. **C**a. II

Hadulatōr & fug

Agestor cui⁹ falsa suggestiō vel
adulatiōe alicui dāmū infertur
est duplicit pena dignus. s. ppter falsi sug
gestū: r̄. ppter dāmū illatū. **C**ul⁹ exemplū
apparet in his q̄ p̄ suggestionē falsi littē
ras impetrant. Qui. s. s̄m iura p̄mo p̄dē
nandi sūt ad expensas q̄s altera pars fec
in ea re & circa ipam ic̄. vt extra de resēp
ceteri. i. fi. r. L. de his q̄ accu. possūt. l. qui
crimē: r̄ alias seueritati s̄biaceat iudicātū
vt. xxv. q. i. r̄ si n̄ cognitio. **R**ā. r. cornel.
lia de falsis puniri p̄nt vt. ff. ad. l. cornel. s
falsis. l. si q̄s irreperit. S̄it̄ ḡ adulatōr q̄
falsi laudūdō furē vel raptōre vel h̄mōtis
diceret eū ad furandū vel rapiendū vel
alind nocumētū. primo iferēdū: si ci⁹ adu
latiōe hoc faciat alias nō facturē tenet ad
restitutionē dāmū i solidū: sic tenet & iubēs
et s̄tulēs: si ppter eoz iussū & cōsiliū dan
num inferēt: r̄ preter h̄ etiā adulatōr talis
puniendus ē a deo de falsa & iniqua adu
lationē: **C**ech. xiiij. **A**c q̄ s̄tullos
sub om̄i cubito man⁹. Puluilli c̄i s̄t ver
ba blāda & laudatoria que andēti mollia
vidēt & suauia: q̄s sub cubito man⁹ con
sunt: qui laudādo & blādiēdo ad male ope
rādū aliquē inducit. **C**apitū: III

Mor dei quā

De canonibus et legibus

Unus est operat. An deficiete opatiōe deficit
 amor. Quis exēplū ē: q̄ si def alicui p̄i
 legū ad agendū ut potest ad decimas quas
 q̄s nunq̄ habuerat exigendas: tanto tpe
 durat p̄ilegit quanto tpe durat actio: q̄z
 nō est verisimile papā vel p̄icē p̄iū
 legū cōcedit velle mutare naturā actiōi:
 vt ex de elec. ecclie. L. de iosticio testa.
 L. si q̄. Sicut etiā amor dei: sic dicit Grego.
 opatur magna si ē: si aut opari desinit: iaz
 amor nō ē. Beate sicut ignis quā diu ē cale
 facit: q̄si aut desinit calefacere ignis nō est.
 Datur enim amor dei ad agendum. An dicit.
 Job. iiiij. Nō diligam verbo nego lingua
 sed opere tē. Amor p̄ prius hoīez deci
 pit et eius iudicium puerit. Et iō fīm iura in
 causa p̄pria vel in re sua nō pōt q̄s esse iu
 dex: vt. iiiij. q. iiiij. c. i. T. L. ne q̄s in causa
 sua iudicet. Dicit tñ quidā et bene pōt q̄s
 punire. p̄pria iniuriā sibi factaz maxime si
 supiore nō h̄z. ar. xl. vi. Et qui emēdat. q̄r
 nego tenet aliquis remittere. p̄pria iniuri
 am sibi factā nīl velit: De pe. dl. v. ca. xl.
 xpij. q. iiiij. si illuc. Alij vero dicunt et meli
 us et nullus d̄z vlcisci. p̄pria iniuriā: etiā
 si supiore nō habeat. An sūg ill. Job. viij.
 Ego gloriā meā nō q̄roze q̄ q̄rat et iudicet
 dicit Grego. Illatas cōcūmelias patris in
 dicio referunt: vt nob̄ p̄fecto insinuet quā
 tū nos esse patiētes debem⁹: dū se adhuc
 vlcisci nō vult et ipē q̄ iudicat. Nam sī ibi
 de p̄cedit: pater oē iudicium dedit filio. Si
 ergo iudex iudicium nō vult in facto. p̄prio
 iudicare: multo min⁹ alius d̄z p̄sumere
 quātū est de stricto iure: nisi alius suppo
 nat se mādatis suis. In q̄ casu si imodera
 tum q̄ p̄cipiat redigat et reguleſ ad ar
 bitriū bōi viri: vt ex de iureli. veniēt. t. c.
 q̄ntanall. Et licet papa solut⁹ sit legib⁹: vt
 L. de legib⁹ digna vox. tñ ipē delegat. de
 p̄ba. c. i. Ad idē accedit. ff. d̄ officio presi
 dis. senat⁹. Et de iurisdi. o. iu. q̄ iurisdicti
 oni. t. l. p̄toz. Nec p̄bantur: extra de resti
 tu. spolia. conquerente. Et extra de accu
 quat ei. in fine. Sic et generali p̄hibetur
 ne q̄s in causa sua iudicet: q̄rūtū ē aliquē
 sue rei iudicez fieri. ff. de iudici. Julianus
 ait. Unde nō debet quis in sua re senten
 tiā ferre: quia nō potest seip̄z condēnare
 nec sibi precipere v̄l absoluere. ff. de arbi
 t. penit. Et differētia d̄z esse int̄ iudicē et iu
 dicatum: extra de institu. c. si. extra de iure

patrona. per vestras: extra de b̄lationib⁹
 bus debitum. extra dē verbo. sig. forum.
 Si quis igitur aliquid iniurie patiat̄ non
 debet propter hoc tumultum facere nec se
 ditionem mouere sed liceat ei adire iudi
 cem et legum postulare et presidiū. L. de his
 qui ad eccl. cōfū. denunciam⁹. Alioquin
 si quicq̄ publice vel privatim extortum sit
 cu pena triplici restitueſ. Unde nō est lici
 tum et aliquis rem aliquam tanq̄ suaz oc
 cupet: alioquin penā h̄z. ff. et metus car
 exat. L. vnde vi. l. si q̄s i tātā. ff. de reli. et
 sumptib⁹ fu. ossa. Fallit hoc forte h̄z. Aco
 nem vbi quis nō habet copiam magistra
 tus: ar. L. de iudeis nullus. ff. de orig. iur.
 l. i. h. post originē. Quod intelligas q̄ ad
 hoc vt si forte aduersarius meus fugiat: li
 ceat mihi ipsum detinere et etiam manus
 iniurere: ad hoc vt ipsum ducam coram iu
 dice competente. ff. de his que in frau. cre
 di. alt p̄toz. l. si debitoz. L. de decuriōz
 bus. l. generali. li. x. Et est ar. et si cleric⁹
 delinquit et fugiat quod possit sine metu
 canonis duci coram episcopo: et quousq; si
 bi redditus fuerit detineri sicut vititur ec
 clēsia gallicana. Sed non diffinio vtrum
 excommunicatio evitetur: quia nō inuenio
 hoc ex pressum in iure canonico. Et sem
 per quantumcumq; delinquit quousq; cor
 rigibilis est p̄missum retinet: extra de
 senten. excommuni. in audiētia t. c. con
 tingit. ij. Pater ergo q̄d non licet homi
 ni vt sit proprie cause diffinitor v̄l propri
 iniurie vltor vel sue rei occupator. Nam
 proprius amor fallit: et ab equitate recede
 re facit. Sed nota q̄d sicut homo i foro iu
 diciali non debet esse iudex cause sue: ita
 nec in foro p̄niali debet esse ipse iudex cul
 pe sue: Ap̄ls. i. Coi. iiiij. Neg me ipsum
 iudico. sed iudicio sacerdotis debet eam
 dimittere. Luce. xvij. Ite ostendite vos sa
 cerdotibus ac.

Capitulum: III

Haima dicitur
 viduata amissō celesti spon
 so deo sicut dicitur viduata
 ecclesia carens episcopo vel
 achiepiscopo. Dicitur enim sine archiepi
 scopo ecclesia viduata quo ad quedam
 puta consiliū cōuocationem; ch̄ristianis cō
 fessionē; basilicarum dedicationē; clerico

Liber octauus

rū ordinationē, epōy consecrationē. Silt episcopalis ecclesie viduata. Et quo ad q̄dām episcopalia: puta chrisinatis i fronte confirmationē, extra de s̄ue, q̄nto. & ḡmū consecrationē: penitētiū publice remissionē seu reconciliationē. xvij. q. vi. H̄ecce. lxxvij. dī. q̄zis coepiscopi. xxv. dī. p̄tcl. Abi ad episcopum ecclaz reconciliationē: extra de cōfērationē ecclesie vel altaris. Abba tuz b̄ndictionē: extra de eta, a q̄litate, euz p̄tingat. Maiozis inq̄stioñis discussionem et monasteriū consecrationē: ex de elec. trāmissa. In his ei oib⁹ et similib⁹ dr̄ viduata ecclesia episcopalis. Silt ania p̄uata p̄ p̄ctm celesti sposo caret s̄ilio. i. s̄ortio ecclaz: qz si sit de ecclaz numero: nō tñ me rito. Itē chrisimare gr̄e & dedicatiō p̄sone: qz neqz t̄plū anie neqz corporis est deo dicatus. Q̄dū ē in peccato. Itē ordinatio ne vite: qz vita p̄ctoris inordinata ē. Itē cōsecratioñe anie: qz nō ē p̄ctoris aia deo cōsecrata: nec s̄tra tentatioñes habet robur s̄ue firmitatē nec cōseruationē virginalis mūdicie. Item caret p̄tōy remissione & reconciliationē offensē. Itē b̄ndictioñe mise ricordie. H̄ec ē enī b̄ndictio abbati. i. patrū q̄ benedicunt in semine elemosynari. Unde & misericordibus diceat illud. Mat. xxv. Venite b̄ndici p̄s mei p̄cipite regnū qd̄ vobis paratu ē ab initio mūdi. Item caret discussione p̄nic: qz p̄tor seipm̄ non discutit nec asp̄it. Apo. i. Cor. xi. Si nos metiōs dijudicaremus nō vtqz a dño in dicaremur. Capitulum: V

H Doctoritas & di spensatio superioris excusat in fieriorū delicta. Cuius exemplū apparet in simonia. Poteſt ei dari t̄pale p̄spūalē p̄ suistone superioris: vt extra de pacti, cū pride. Et extra de p̄sbyteri, in si qz superior auctoritas virtuz purget: vt. ff. de his qz not. Ifa. l. furti. h̄. q̄b⁹ iuſſu. Et extra de trāſac. statuum. t. c. veniēs. Sic et auctoritas principis minus solēne testamētum facit solenne. L. de test. l. omni. q̄ facit ex nudo pacto dari actionē vt. ff. de pact. l. legitima que mutat substantialia: vt. L. cōia de legatis. l. ij. L. de rei vro. actione. l. i. Et sic folsā filii israel excusant a furto: quia furati sunt egip̄tis vasa aureas argētas de mādato & auctoritate dñi: Exo. iiij.

Item auctoritatē prestans faciendi ma lum puta mā dando illud fieri vel cōcedēdo licentiam reputat vt faciens malū. Et ideo dicit imperator omnia nostra facimus quib⁹ a nobis impariū auctoritas: vt. L. de veteri iu. enu. l. i. h̄. cūqz. t. h̄. l3 neqz. Itē auctoritatē habet maiores ordinādi de mi noribus. Unde princeps cum suis p̄cibus potest facere constitutiones: vt. L. de offi. prefec. l. humānū. Capitulum: VI

Bona que quis

b facit existēs in charitate: si trāferat in altū: nō ppterē ipa illum perdit quātum ad meritū. Cuius exē plū est: quia licet populus romanus auctoritatē condendi cōstitutiones seu etiaz legal trāstulisse in p̄cipē: vt. L. de veteri iure. enu. l. i. h̄. Et hoc etiā tñ intelligitur trāstata. i. cōcessa: nō q̄ oīno populus a se abdicauerit potestate. Et sic dicit trāſerri iuridictio a delegante in delegati: vt. ff. de offi. eius cui mādata ē iuridictio. l. i. h̄. qui mandat. Nā & si oīlī potestate condendi leges populus in principe trāstulisset: tñ postea revocavit: vt. ff. de orig. iur. l. ij. h̄. ex acti. t. h̄. cum placuerit. Sed licet sic esset an tiquitus: hodie tamē dicunt ali quz: q̄ nec populus nec senatus potest cōdere legem generalem: sed soli principiū licet condere legez talē. L. de legibus. lege si. qd̄ ego veri⁹ credo: vt etiā pater. L. de veteri iu. enu. l. ij. h̄. hoc. Sicut ei trāſlat. sacerdotio necesse ēvt leg. trāſlatio fiat sic dici p̄t q̄ translato ipero necesse ē q̄ potestatis condendi leges trāſlatio etiam fiat: extra de consti. trāſlatio. Nam qui nū hil retinuit insolidum: p̄sumit trāſtulisse. arg. extra de offi. dele. venera. ad fi. S̄z prima opinio vt sentit Hosti. est de confusitudine innumbrata: que needū opinionez: sed etiā legez tollit: vt in p̄hemmo instit. h̄. igis post libros: t̄ in auct. de heredi. t̄ fal. h̄. i. Coll. l. Capitulum: VII

Caro debet esse

c subiecta spiritu & econuerso qz spūalita majora digniora & fortiora sūt q̄ carnalia. Et hinc est q̄ clericus non potest cōuenire sub iudice seculari: vt̄ de iudi. decernim⁹. Et etiā episcop⁹ nō potest hodie laico delegare: etiam si cleris

De canonibus & legibus

ens cōsentiret: ex de foro cōpe significasti
Hec obstat q̄ habet. p. q. i. placuit. et ite-
rū. p. q. i. clericis null⁹. xvij. q. viii. filijs v⁹
ne potib⁹. Hoc eī intelligit de deposito et in
corrigibili q̄ n̄ p̄t p̄ aliū distingui: ex de cle.
excō. c. iij. i. fi. et de sc̄. excō. vt fame. xvij. di.
neclieuit. xxij. q. v. de ligurib⁹. Nam si rei
ero habitu imisceat se p̄lha vel faciat quer-
raz impune occidit. extra de sen. excō. cū
nō ab hole. i. fi. Vel hoc p̄t fieri aucto. pō
tifici. l. paper: vt. ii. q. v. cū deuotissimā. Lai-
cus autē bene suenit sub iudice ecclieasti-
co in multis casib⁹: vt in cā seruox et rusti-
corū ecclie. lxxix. di. indicatiū. xj. q. iij. ec-
clieasti seruox. Itē in causis penitentium
p. q. i. aliud. Itē in causis libertorū pupil-
lorū et viduarū et debiliū psonarū. lxxxvij.
di. defolarū et p̄cipue q̄sūlād tuitione et de-
fensione ne a poterib⁹ opprimant. xxij.
q. v. administratores. extra de censib⁹. l.
xxij. q. iij. si q̄s de poterib⁹. Idec etiā ē
in peregrinis mercatorib⁹ et agricultorib⁹
et mare nauigantib⁹ extra de treu. et pa-
innouam⁹. xxij. q. iij. si quis romipetas.
Itē cū agit de feudo ecclie et iusores
etiā loco et ecclieia vel raptore seu male
factores p̄nt suenit clericis sub q̄cūq̄ ma-
luerint iudice. Et similr q̄n index ecclieia/
sticis iusticiā reddere negligit vel suspe-
ctus ē vel subditū ledit cognoscit. vt
laueit. vt diff. iudi. i. p. t. q. i. t. q. si tū cō-
tingit: Coll. ix. Itē ē de iure i ciuitatib⁹
qui iudicibus carēt. Quia ergo ecclieia/
stica ad sp̄s: ecclieia vero referuntur ad
carnē. sicut clericis sub seculari iudice nō
debet cōuenit: ita quoq̄ neg sp̄s debet
sub lege carnis teneri. de q̄ Ap̄ls ait Ro.
vij. Videò at alia legē i mēbr̄ meis repu-
gnante legi mētis mee tē. Ro. viij. Debi-
tores sumus nō carni: vt fin carnem viua-
mus. Sed quasi econuerso sub iudice ec-
clieasticō laicus cōuenit quando sub mo-
deramine spiritus carnalis appetitus re-
stringitur. Hal. v. Spiritu ambulate et de-
sideria carnis nō p̄ficiatis. Itē morifi-
canda est ne anima pereat: sicut homo in-
cendium timēs destruit domum vicini-
e sua ardēcat. Est enim licitum h̄m leges.
Nam si defendendi mei causa tuū edifici-
um incendio orto dissipauerim nō teneor-
tibi: et ideo vlpianus reprobat labeonē: q̄
sit in hoc casu: et in eo noīt etiā familiē in-

diciū dandū: vt. ff. eo. l. iij. h. q̄ ait p̄tōs
Posset tamē dici q̄ labeonis sentētia fuit
vera: vbi iustus nō fuit metus: qz adhuc
non p̄uenierat ignis visq̄ ad domū vicini
quam destruxit: tunc enī teneor in simplū
act. l. aq̄l. Sed si p̄uenierat vel iuste dubi-
tabam an p̄ueniret: quia forte tempus vē-
tosum erat: haber locū q̄ vlpianus dixit.
Neqz enī damnū dare videor eque peritu-
ris editib⁹: vt. ff. q̄ vi aut clam. si aliis. h.
est et alia exceptio. Quāvis autē nō perue-
nerit: tanī putabā ignē venturū adhuc
cesser actio: sic intelligit. ff. ad. l. aq̄l. si q̄s
fumo. h. qđ dicit. sic etiā parcitur ei q̄ cau-
sa meriti suarum seruandarū alienas. p̄ij
cit in mare: vt. ff. de p̄sc̄p. verbis q̄ seruan-
darū. p. j. Multo ergo magis debet ho-
mo spiritualiter plus curare de anima q̄
de carne. Est enim anima quasi dominus dei
propria: caro autē quasi aliena. Unde do-
minus ait Mat. x. Holite timere eos qui
occidunt corpus: sup animā autem nō ha-
bent iam amplius qd faciant. ergo dom⁹
carnis seu p̄cipiscentia mortificādo p̄ pe-
nitentiā destruāt: nē. libidinis incēdīo do-
mus mētis absorbeat Ro. viij. Si spiritu
facta carnis mortificaueritis viuetis. Et b̄
p̄cipue ē necessariū cū q̄s p̄flare senserit te-
tationis ventū: et vbi se fragilē sentiēs me-
tuit ruine pīculū. Sūt etiā carnis dele-
ctionates velut allene merces in mare. p̄ij
ciende. i. i amaritudinē penitētē cōuerten-
de ut mentis interne virtutes quasi p̄prie-
merces saluēt: Mar. ix. Si pes tuū scā-
dalīcat te abseide cum et p̄jce abs te. Et
idē etiā: si ocul⁹ tu⁹ scandalīcat te crue euz
et p̄jce abs te tē. Exo. xv. Equū et ascēti-
rem eius plecit in mare. Equus enī ē cor-
pus. Ascensor eius delectatiōis appetit: et
qui ei dominat qui projiciendus est in ma-
re penitentia. Ostendunt etiā nobis p̄fa-
tarum legum exempla: q̄ magis homo de
ppris salute q̄z aliena debet curare. Itē
cum a carne se p̄mittit spirit⁹ superare: est
velut quedam collusio damnabilis et ini-
qua. Tūc enim spiritus assimilatur ei qui
colludit in causa statu: puta cū dominus
accepta pecunia vel alias malitiose p̄mit-
tit se a seruo in statu iudicio superari: que
collusio detegenda est et dantur p̄mia dete-
gentis: et adiudicatur ei seruus. Unde ille
qui colludit in causa status perdit ius in

Liber octauis

personam illius de cuius statu agebatur et applicatur illi qui collusionem dederit. Et de collusib; l.i. C. eo. l.s. Similiter cum caro spiritus sibi inimicē quasi litigātes aduerserentur: et cum spiritus habeat ius dominij super corpus: si propter delectationem acceptam a carne punitur se in tentationis causa seu lite superari per consensum est quasi collusionis peccatum. Quod tamen si per pententiam vel confessionem derogatur: caro in seruitutem redigitur ipsi penitentis. Et tunc tollitur dominium carnis a spiritu purificante: et subditur eidez spiritui penitenti: ex cuius persona dicebat Apłs. i. Cori. ix. Castigo corpus meum et in seruitutem redigo. Ca. VIII

Qasius malus nō

Imputatur alicui: nisi ubi culpa interuenit sicut medico non imputat si potionē dat: et infirmus aliquo casu fortuito moriat: ita quod medicus nō deprehendat in culpa ante factū vel in facto vel post factū: extra de cleri. ergo. ad aures. ante factū deprehendit in culpa quādō nō est peritus in arte. vel quādō intromittit se de misterio gacelino: puta est religiosus qui iterummittit se de cyrurgia quādō officiū nō pertinet ad ipsum. extra de hominī tuis nos. In facto autem tunc deprehendit in culpa quādō nō dedit potionem iuxta traditionē artis: immo intebat prudētie sue iura: extra de cōsti. c. ne innitarris. Et post factū deprehendit quādō circa custodiā infirmi apponit diligētiā: nec debet. nec excusat si custodem minus diligētē dimisit ubi videbat periculum inimincere. ar. extra de offi. archib;. ea q. Causat ergo quādō plures curas simul et semel suscipiat: qz. s. infirm⁹. omnīa diligētiā exigit: plurib⁹ intent⁹ minor ē ad singula sent⁹. Hec triplex culpa colligit ex illa decre, ad aures et. ff. ad. laquei. q. actioē. S. fi. et. l. se. Ca. IX

Brcūitus ⁊ di
spendia vitanda sūt cuius exēplum habetur a cōsuetudine curie romane. Nam licet per postulationem b̄ acquiratur postulato et redditur habilis ad hoc ut eligatur postulatōe admissa: ut extra de ele. annotuit. in fi. hunc tamen orationē si a iure. pcedat nō servat roma. cu

ria. Nam si ab ea aliquis postuleat: postulatione admissa nō sequit̄ electio. sed approbatio postulationis et postulati. p electio ne et confirmatione habetur. et simile extra de elec. ciz inter canonicos. et hoc ideo facit ut evitent circumitus. q̄ certe vitandi sunt: ut. ff. de condi. inde. l. dominus. et ut vitentur dispensia eccliaruz: ut extra de elec. c. vlti.

Capitulum: X

Dōgitatio inte

rior peccati sine consensu operis nō tollit gratiam nec euacuat merita pcedētia nisi sit cū delectatione morosa: quia tunc est interdū mortalis culpa. Exemplū huius est: quia voluntas testatoris imperfecta non tollit solenne testamētum precedens: sed cum decennio tollit: L. de testamē. l. sancimus. Sicne ergo mortis temporis auctoritatē imperfecta voluntate testatoris. Sic etiā morositas deletionis augmentat culpā interiorē cogitationis: vñ peruerse cogitationes sicut dicitur Sap. i. separant a deo. s. quando sunt morose: et id sicut dicit Iust. L. už te illat̄ cogitatio: cū tibi aliquid suggerit illicitū non ibi teneas animū: calca serpentis caput: calca praeve cogitatiōis initium. est ex periculū in mora. Aduentum tñ hoc est quādō prie loquēdo delectatio cogitationis dicitur morosa: nō ex mora temporis sed ex eo q̄ ratio deliberās circa eam immoratur: nec tamē eam repellit: tenēs et foueni libenter ea q̄ statim ut attigerunt animū respici debucrunt. vt dicit Aug⁹. p. ii. de tri. Sit nota q̄ cogitatio ipa finē se nō est peccatum mortale: immo mortale quādō est veniale tantuz: puta cum aliquis cogitat inutiliter. Quandoq̄ autē sine peccato omnino: puta cum aliquis cogitat utiliter de fornicatione scilicet ut de ea prediceret vel disputeret. Sed si aliquis circa cogitationē fornicationis immoratur ut delectetur de ipso actu cogitato: tunc est peccatum grāte: immo etiā consensus in tales delectationē etiā absq̄ cōsensu exterioris operis dicitur esse mortalē. Ca. XI

Qnfectionē de

bet precedere diligēs cōsciencie perscrutatio et examinatio. Nam finē iura anteq̄ q̄s consecrat vel ordi-

Branci

nt̄ spandere mēmō ferūt
cātē. Cātē. Cātē. Cātē. Cātē. Cātē.

nō fābāt mēmō ferūt
cātē. Cātē. Cātē. Cātē. Cātē.

aliquāt mēmō ferūt
cātē. Cātē. Cātē. Cātē. Cātē.

De canonibus et legibus

nick: dñ precedere p triduū scrutinii examinatiois. s. et scipiatur in feria q̄rta pcedēte sabbatum ordinū: t debet per triduum diligenter inquire de genere: de patria: de etate: de institutiōe. i. d̄ titulo ad quē ordinatur de loco in quo cōversatus est: de scientia: de fide: t de alijs huiusmodi. t sic exanimati per triduum continuum sabbato qui probati sunt ep̄o presentantur. xxvij. di. quādo. Similiter anteq̄ penitētē se sacerdoti in p̄fessione reprecenter: vt beneficium absolusionis t sacramentalis gratie consecrationem recipiat: debet semetipm primo diligenter perscrutari t consentientem suam p triduum. i. diuitius examinare. Vel per triduum. i. de triplici tempore. s. de iumentate: virili etate t senectute. vel per triduum. i. tripliciter. s. de commissis in deum: in proximū t inseipsum. vel p triduum quia debet esse cōsideratio penitentiū seu confitentiū circa psonas: circa peccata t circa circumstantias peccatorū. Debet quoq̄ fieri examinatio penitētē de tota vita sua quando vult generaliter confiteri: debet fieri examinatio nō solum de actibus peccatorum: sed etiaz de circumstantiis. s. de conditione psonae: de loco: de facto: de causa: de modo: de tempore: de auxilijs q̄bus operatus est. sicut in hoc versu continetur. Quis quid vbi quibus auxilijs: cur quomodo quādo. Sicut clericus vt dicunt est et criminat non solum de persona et vita: sed etiam de alijs circumstantijs.

Capitulum: XII

O Consciētie gra-

uamen nō est sustinendum. Sed p penitētā protinus remouēdū. Nam b̄m iura nō ē tolerandū grauamen ecclie. vñ cōsuetudines inducēt in grauamen eccliarū nō debet obseruari sed reuocari: et de p̄suetudine. c. h. Sicut ḡ ē reuocandū quod infert grauamez ecclie itā est remouendū t purgandū quod infert grauamez consciētie. s. peccatum ex eo quod p̄du retinetur: peccator semper ruit de malo in peius. Grego. Peccatum qđ per penitētiā nō diluit: mox suo pondere ad aliud trahit. et ad idem de pe. di. l. i. q̄. iij. t. iiii. t. se. p̄t qđ horat Apls. Heb. xij. di. Deponētē oē pōd' t circumstā nos p̄tētē maxie at peccati p̄suetudo ē. q̄ p̄sletē

grauat: Ps. s. l. iij. Filii hominū v̄sc q̄ grauū corde. s. p̄ peccati p̄suetudinē q̄ cor idū rat t aggrauat. Capitulum. XIII

O Orripendi sūt

spinales viri nō p carnales: s. p spinales sicut clerci nō sūt corrēndi vel verberandi p laicos: s. tñ p clericos. vñ si platus p̄teret subditos sine monachos sine alios nō p clericos sed p laicos vterq; esset excommunicatus t qui p̄cipet t q̄ verberaret: vt ex de sen. excō. vñ uerstratis. nisi forte sūt incorrigibiles qui non possunt comode p clericos comp̄hen̄di. tunc ei p laicos possunt: dñ in non pl̄ se extendat violentia laicorum: q̄ redrat rebellio clericorum: vt ex de sen. excō. vt fame. t. laici. Itē correctio plati debet esse moderata. nā si esset nimis atrox v̄l violentia in clericū itavt mors sequeret: nō transita da esset sine punitiōe. An si subditū sumū nō habito respectu ad ordinē sibi datumz ep̄s cedi crudeliter iussit: t in continēti mortu⁹ fuerit homicida iudicat. ar. h. dl. si qua femīa. Si aut p. viij. mēses vel amēplius vel minus ad arbitriū iudicis redigendū v̄terit t postea moriat: q̄uis p̄sumatur ex alia infirmitate t suspēndens est vñ ad t̄ps v̄l v̄sc ad duos mēses: vel scdm q̄ videbis inspecta psona: vt extra de clericis p̄cuso. preterea. t si se non emēdauerit postes deponat: vt. e. t. c. i.

Capitulum: XIV

O Corpora sancto-

rū post resurrectionē erūt t premiabūt i celo sic t sp̄s eoz t si mult̄ corpora vānatorū in inferno. Teneat enī in bose sp̄s q̄si vicez viri: caro at q̄si vicez v̄ror. t fin iura v̄ror seq̄f forū mariti: ve de iuri. o. iu. l. pen. L. de incoll. l. vlti. ff. ad municip. ea q̄. t. l. de iuri. h. vlti. t. l. fuljs. h. j. Simillē etiā caro seq̄f forū sp̄s: q̄r vbi p̄misat vel punis sp̄s etiā caro. Luce xx. Timete eū q̄ b̄z p̄tātē alam t corp⁹ mittere i gehēnā. Longinū ei ē vt sic b̄ corp⁹ simul cū ala peccat vel meret: ita tādem simul cū ala p̄ntat vel p̄mief. t iō p̄t dice re ala b̄tā de corp̄. Volo p̄t vt vbi ego iā illuc sit t mister me⁹. Nā sicut corpus b̄ cōiungit alē ad misteriū laboris: ita in celo ei copulabit ad consortiū mercedis.

L. 4

Oc^{alio}

et quod plenum est etiam de cunctis libris

et de scriptis et de hominibus quod

ad hoc pertinet ad initium et

de eiusdem tempore et quod

concernit quod dicitur et

quod agitur. Ingerit et

aperte et manifeste etiam et

conveniens nos propositum est

et per intermissionem et

etiam etia nobis scilicet si

est ad officium ipsius ratione

et velut operari et regulare et

adhibituaria pietatis carnalis

et quibus oibus patentia

non remittenda est et omnino

obligata. Contra. P. Bolo vobis

eius. Et Ep. in. R. Belice

solo. Capl. X

Discordia

odio igne incendi

datur a sciole la

cur incendiari ec

et communicatione a co

nstantia ecclesiis

et religiose vel ci

sternata facie puliciti

magistrorum antiqus. in

disputant excoleti ipso a

tempore suis in ecclesiis

statim papae et cetero a

tempore saeculo viij. Et xij. qd

discimus de lxx. etc. qd

caecidit. Alii in ecclesiis

et communicationi sive eccl

esi nominati non absolu

mento et iuramento pinto

et dignitate utr. xij. qd

et ambo cognit fanfiscare

et continuo si approbat

aut nudit tales incendiari

tempore quoque deni

sciretline in villa i

domculo male. Consciu

sciretline optimali legi iury

et abando non apparet sentie

atque incendiari alicui loc

erit si sit excommunicat

Et ergo excoletionem

fidelium qd incendiis

Liber octauis

Capitulum XV

Damnati qui sunt in inferno: nec lussura gla valer recipere in quo differunt ab his qd sunt i purgatorio: nec ipi alij possunt: i quo differunt ab his qd sunt i celo et in mundo. An in hoc dānati assimilant clericis suspēsis quibus fūi iura bōificia ferri nō possunt: extra de etate et qdita. ordi. prefi. cuz bone memorie. nec ipi alij possunt cōferi: et vt extra de cōcessi. p. vel eccīle nō vacan. qm diuersitatē. Similiter dānatis suffragia ferri nō possunt: qd in inferno nulla ē redēptio: sicut patuit in diuinitate epulone: Luce. xvij. Similiter etiā ipi bona alijs conferre nō possunt qd bonis omibz sūt pueri. Id. lxxv. M̄ibil inuenierunt oēs viri diuinitatē in manibz suis. Capl. XVI

hil dimisit de cōtingentibz nō tenet. ff. ad. Laqui. qd occidit. h. in bac. r. l. qd foucas. et l. idem iur. h. multonē. r. l. l. seruns. h. si ex plaistro. extra de iniurijs et dāno dato. si egressus. Quādoq; xō culpa seqd factū: vt ī medico qd bene secut et postea circa curam negligens fuit. Qd siq; aut est ī facto vt si medicus impite secut. ff. ad. l. aquil. qua actione. h. si. r. l. idem iur. Et pbant hec tria: extra de etate et qd. ad aures. et de homi. tua nos.

Capl. XVII

Damni dati culpa aliquādo ē excusabilis. naz aliquādo excusat eā modus ut cum quis se defendēdo dānū dedit tūc ei nō tenet dū tamē modū seruant. Talēni culpa caret: qd fūi legē fecit. ff. de insti et iure. vt vim. aliqui xō excusat eā met. Nam quēcūq; ferro me petēte. Quis nō pecciterē interficere licet: sufficit enī terror: armoz. Hac etiā ratiōne excuso si furē nocturno tē pore interfecero: vt dū ī tabernario reposenti lucernā: vt tamē cū clamore b̄ testificetur: sīz dē die nō licet nisi te lole defedat. sed si potui ipm capre nō occidendo tūc occidi tūc teneo. ff. ad. l. aquil. l. iij. h. fl. r. l. v. r. l. si ex plagi. h. in clinō capitolino. Item culpa dannum inferēti aliquando est ante factuz: aliquando ī facto: aliquādo post factum. Ante factū est sicut cū aliquis male cōposuit lapides ī planstro et ppter ea lapides ceciderūt et dānū dederūt. vel in stipula suam ignē apposuit ī de ventoso. vel qd nō adhibuit diligētiā: quā debuit de dāno qd seqd tenet: qd qd occasionē dāni dat: dānū dedisse videt. Porro si oēz diligentia adhibuit quā debuit: ita qd nō

ciare debet hō et oēb. pōpis ep̄ pluribus de causis: subibus his qdibz ep̄ renūciatio admittit. Sūt enī hē iuste cause qdibz talis nō cuislibet sīz illius dūtarat pppter qd ipm officij execu tio p̄ pactā penitētiā etiā impedit: putasi sit enormē delictū: sīz Bernū Hoff. et tho sti. Et dū enormē delictū sīz Hoff. hōc idū. l. di. miror. j. q. viii. si qd oēz. de gē. di. j. c. j. Itē heres. i. qua post vulnus sanati cīcatrīx remanet. j. q. viii. si q. Itē simonia ī ordine: extra de accusa. in qditiōs. Secūda causa ī debilitas corpis: nec oīs debilitas qd ex firmitate et senectute pcedit sufficit: sīz illa dūtarat p̄ quā impotēs reddit ad exequēdu officiū pastorale. Tertia est defectus sciētiē: sīz quis desiderāda sit eminēs sciētiē ī pastore ī eo tūc ē cōpetē toleranda: extra de elec. qd. Quarta causa est malicia plebis: qd. s. adeo dure ceruicis existit: et ī rebellionē sua ita p̄nax inuenit qd platus nequit. p̄ficere ap̄ ipam qd si mortis pīculū imminet iuta ē causa renūciatiois: extra de renū. ad supplicationē. et extra de elec. bone memorie. Hoc pīculū intelligitur fūi qd parochiani ipm capitalis psequunt. In quo casu supērior ad quē spectat etiā ex officio: et si nihil petat ēi trāfferre dū. arg. extra de rep̄ p̄muta quesitū: siue qd aer cīdē ē pestilens et mortifer. xxvij. di quoū dā. Sexta cā est graue scandalū. s. qd de ipo plato gra uis scādaliq; sīd dī. Septiā cā ē irregu laritas pīrone vt si bigam et tūc nō remai net: vel illegitime nat. et tūc ex dispēsiōne remanere pōt: vt patet extra de renū. nisi cū pīdez. vbi ista plenē exponit. Qd autē p̄dicta quodāmodo diabolo comp̄.

De canonibus & legibus

tunt: quod ipsa criminis enormia suggestit ut heretum & simoniem & homicidium: Job. viii. Ille homicida erat ab initio reus. Ipse quoque vires nostras tam spinales quam corporeas confirmat & confringit. Ipse obscuritate nobis dubitare & ignorantie ingerit. Ipse sua malitia pituita & imutabilis existit: & insuper nos ad piculum eterne mortis pertrahit. Capitaliter enim nos preceperit: & pestifero nos flatu veneno suggerit. inficere conatur. Grauia etiam nobis scandala suscitata & inducit: & dum affectus spiritus a ratione recta pertrahitur & voluntati carnis per consensum contumaciam quasi bigamum & irregulariter efficit: ex qua etiam adulterina ples carnalis opis procedit. Ex quibus omnibus patentes apparet quod diabolo renunciandum est & omnibus eius possit Apol. i. Cor. x. Molo vos socios esse demoniorum. Et Eph. iii. Molite locum dare diabolo. Capitulum: XVIII

Discordie vel
odij igne incendentes excludentur a portio sanctorum si cur incendiarij ecclesiastarum excludunt per excommunicationem a consilio fratrum. Nam incendiarij ecclesiastarum qui sunt ecclesiam vel locum religiosum vel claustrum vel ea quae sunt infra spaciū privilegiatur: ut leges xvii. q. iii. sicut antiquitas. Incenderunt vel effregerunt sunt excommunicati ipso iure. Ita quod ex quo denunciati sunt in ecclesia non possunt absoluiri nisi per papam: ut extra de sententiis exco. tua nos t. c. coquisti. Exceptis tamen mortis piculū iminēs: de feni. ex. c. q. de his. c. Quis t. c. si dubius. Alij autem incendiarij s. alioz locorum non sunt excommunicati sed excommunicandi. Et excommunicati non absoluuntur nisi dāno restituunt & iuramento protestato: quod igne ulterius non apponantur: vt. xxviii. q. vlti. pessima. Et heredes cogunt satisfacere damnū passis. Consuetudo tamen approbata: ut dicit Hostiensis. reddit tales incendiarios excommunicatos ipso iure quamvis denunciati non sint: sive in ecclesiis sive in villis incendiū commiserint dolo malo. Consuetudo autem consuetudina est eū sit optima legū iterpres: ubi autem consuetudo non apparet sentiendum est ex alano. s. q. incendiarij alioz locorum quam ecclesiastarum non sunt excommunicati: sed excommunicandi. Si ergo per excommunicationem excluduntur a consilio fideliū quod incendunt ecclesi-

am vel templo materialē: multo magis excludunt a beatorum portio quod incendit igne discordie vel odij templū spirituale. s. aies Ps. lxxviii. Incenderunt igni sanctuarium tuum.

Capitulum. XIX

Dubia in quibus
vertitur piculum ale debet trahi ad partem presumptioe ratio rem: extra de sponsalib. i. Iuuenis. Ideo in dubio sum iura presumit quis excommunicationis: extra de feni. exco. cum desideres. Itē in dubio presumit quis fornicator. xxx. q. v. aliter. t. c. nostrates. Itē in dubio presumitur quis paganus sine nomine baptizatus. de cose. di. iii. puerulus. t. c. si nulla. & extra de bapt. c. i. Itē in dubio presumit quis non ordinatus. lxxviii. d. presbyteri. Itē in dubio presumitur ecclesia non secrata. de cose. di. i. solennitates. t. c. ecclia. Notandum est hinc quod iuris distinguunt multiplicem presumptionem. Est enim quedam presumptio iudicis & cōtumacie hominis: ut quod episcopus citavit clericum suum & non redit ad ecclesiam: presumit iudex quod habeat ecclesiam per derelictam. ar. a. Huius senatus. vii. q. i. presenti. Sed hec presumptio bene admittit probationem contrarium. Et de hac etiā legis. ii. q. v. oibus nobis circa finez. Alia presumptio est fame: ut quod quis quis infamatur est: nec appareret alia indicia: & hec admittit probationem contraria. aliquod per inquisitionem aliquod per purgationem. Alia vero est natura: ut si pater exhereditavit filium presumit quod illuster quia non permittit natura presumere quod filius patrem offendat. L. de in offi. testamento. omni modo, & auctoritate non licet patre. quod nullus affectus vincit paternum vel maternum. L. de cura. furi. l. vlti. Ex hac etiā presumptio pingit quod non presumit frater in fratre falsum testimonium dicere maxime in crimine heresis vel in alio graui. Naturale enim fedus non permittit quod falsi criminis suspectari: extra de coba. cle. et multi. c. i. t. c. vlti. Alia vero presumptio est inris tñ: ut si tunc presumit aliquod: sed non statuit in insuper presumptio: ut si vir diu fuit cum uxore sua in lecto: presumit ius quod est cognovisse: si ipse habeat quis viror neget: extra de de spōsa. Ipu. 21. nebebas. t. c. duo pueri. xxxviii. q. j. si quis acceptit. Tunc non admittit probationem in contrarium. xxviii. q. j. nec aliquod. Sunt notandum quod aliquando legitimis bonum quod canon malum presumit. Nam in libere mulieris

L. 5

Liber octauus

plūctione & cohabitātōe lex singit mīmō
niū. ss. de ritu. nup. i libere. Lano xo presu
mit stupū seu stūberniū ppter pculū nīl
pbē matrimoniu. xxv. q. v. c. t. ii. Et b
pp̄e pculū qd accidere pōt ex clādestina
d̄spōsonāde. Mā quis vere mīmonium
stractū sit inter aliq̄s: si tñ alē diuertat nō
distrigeſ p eccliam nīl mīmonium pbē
xxv. q. v. c. his ita. **D**icē fin p̄sumptionem
turis si chirographū cācellatiū sit psumit
debitor liberat̄ nīl pbē dñi. ss. de pro/
batōib. si chirographis. **D**icē iſtrumento
et litteris stat̄ pma facie nīl 3. pbē: cē de
pba. post cessionem. L. de pba. iubem̄.
Agit p̄sumim̄ a iure. q. q̄c̄d habet vro
de bonis mariti acq̄sicut nīl dñi. pbē. ss
de dona. inter virum & vro. q̄ntus muc̄.
L. de dona. inter viz & vro. etiā sic i ele/
rico admīstrationē habetē. Andi si relin/
quāt clericō ab extraneo psumit relictum
intuitu ecclie: nīl 3. pbē: extra de testa
req̄sisti. **D**icē p̄sumim̄ ius q. quilibet sit
tōneus nīl. pbē dñi: extra de scruti. in/
or. fac. c. i. t. q. sit soluendo. ss. de p̄uill. cre/
si creditores. in si. t. psumit q. q̄libz sit bōe
fidei nīl. pbē mal. L. de euter. l. penl. Et
iō qui dolū dīc. dolū d̄z. pbare. ss. de pba/
tionib. quoties. h. qui dolo. Dñs tñ Huil/
belin̄ alumen̄ parisien̄. ep̄s dicabat: q. po/
tius debem̄ psumere malū 3. bonū: quia
pro vno bono inueniūt decē mali. Et mul/
ti sūt vocati pauci vero electi. Sed illō qd
dictū ē in cōtrariū sit de eq̄tate & benigni/
tate iuris. Et qz de oib⁹ dubiis benigna
interpr̄atio fieri debet: cē de regulis iur/
etote. Et simil̄ qdaz Hlosa sup ep̄lam ad
Ro. dicit q. dubia in meliore partē sūt in/
pretanda. An̄ theologi dicūt q. ex leui de
aliquo malā opinōnē habere absq̄ suffi/
cienti causa ē ei iniuriā facere. Et quis cō/
tingat sic interpr̄ante sepius falli circa ma/
los de qbus bonā habet opinōnē: tñ me/
lius est bonā opinōnē habere de malis p
talē deceptiōnē 3. raru? falli. & habere ma/
lam opinōnē de bono homīc. Dicūt etiāz
theologi. q. habere malā suspitionē de aliq̄
ex leuib⁹ indicij pōt. puenire ex tribus.
Ano mō ex b̄ q. aliq̄s in alius ē: tñ ex leui
bus de alio iudicat malū. **S**ecundo ex
odio & inuidia ad altery: ex q̄ facit de eo su/
spicat malū. **T**ertio ex lōga experientia.
Unde P̄bs. u. B̄detos. dic q. senes sunt

maxime suspicioſi: qz multoties experti ſu-
aliorū defectus. Prīe due cauſe manifeſte
importat pueritātē affec̄. Tertia dimi-
niuit de ratione ſuspitionis: qz experientia
ad certitudinē pſicit. Et nota etiā qz ex le-
uib⁹ indicijſ ſobitate alteri⁹ dubitare ē ve-
niabile: fz pcerto t qsl diffinitiue ex leuib⁹
indicijſ maliciā extimare ſi ſit de quib⁹ ſi ē
ſine petō mortali: qz nō ē ſine oceptu pri.
Iudeſ aut ſi ex ſola ſuſpitione pcedat ad
aliquē pdenunia dū cū manifeſte ſit ptra iu-
ſicā ſemp mortalr peccar. Alia plumprio
ē iur⁹ t de iure: vt cū ius fingit aliqd t ſta-
tuit ſup ficto t hec nō admittit pbanionē
contrariū: vt fi ſi qm ſenel deierauerit nūqz
admittit in testimonio: qz plumis q ſemp
deierareret extra de testib⁹. testimonio.
Itē ſi aliqua mulier iuita tradiſ marito
et habitat ſecū p annū t dimidiū de cete-
ro nō pōt reclamare. Idē ſi pmittit ſe cog-
ſet: qzuiſ nō habeat annos legitimos. Mā
et carnalis copula facit de ſpofalit⁹ matr⁹
moniū: iure prelumēre qz conſenferit: t de
hac plumprio ius facit: vii. dī ſumptu-
iuris t de iure: extra de ſpofalib⁹. ad idē
extra dī despolatiōib⁹. impub. de illis a no-
bts. Quoc̄n ius fingit aliqd eſſe qz i. Mā
fingit mulierē ſtipulatā votē qz nō ē ſtipu-
lata. L. de rei vpoz. ac. l. i. pri. Fingit eti-
am natū quod eſt. ff. de ſta. ho. qz in vtero.
Itē fingit viuere qz nō viuit. Inſti. de ex-
cu. tu. ſ. filii aut. Sed t fingit nō eſſe natū
qz natū ē. ff. ſ. libe. t poſthumis. cui⁹ reſto-
nio. h. lucius. Preterea fingit nō oceptū
quod naſcie moriū. ff. de verbis ſignifi-
qz moriū. Alia eſt pſumptio qlitatē ſi facit: qz
etiā ē de iure: qz. ſ. ius. apter qlitatē ſaci p
ſumit qd bñ vñ male actū. Inde dī qz p ex-
teriora cōphēdū iterioza Mā ſi qz ſimpli-
citer hūlīt t ſtinēt vixerit: t cū honestis
et discretis libenb puerit: ſumunt eius
op̄a bona t recta: t munda. Et econtra ſi
libent nō orauerit nō ieiunauerit: nō hūlīt
liter ſe habuerit: fz cū luxuriosi luſorib⁹
et poratozib⁹ ſe expoſuerit: huī ſo pa-
mi poſſunt in honesta t mala. Et ex malo
quoqz ope ſumis malus animus: extra de
elec. oſiū. et extra de clericis nō resi. c. j.
Et impudicus oculus ipudici ē cordis nū
cī: fīm Augl. xxxi. q. v. neſo solo. c. qz vide-
rit. Et quicqz iniuriouſi fit aur dī: ſumis
animuſ inuiriandi ſacut aut dictum nū ſi cō

De canonibus et legibus

tra p̄betur. vt. L. ad. l. cor. de sic. l. j. t de
inimicis. l. si nō cōmūcij. l. z delinquēs dicat
q̄ ludens fecerit. Nam ludus noxius in
culpa ē. ff. ad. l. aquil. nā ludus. Et iō non
debet remanere ipunitus. ff. de furtis. in
furti actione. h. vlti. q̄s enī ludos appella-
bit ex q̄bus crīmīa orūt: vt in p̄ma p̄st. ff
veteris h. illud notaſ. Ideo p̄sumis de fa-
cili otrā viſurarios q̄ cōſueuerūt exercere
viſuras.

Capitulum: XX

Helmosynaruz
e dispensator: si habet in domo v̄l
familia vel collegio suo indigē-
tem nō debet en̄ negligere: qz. ppinqus ē
vel collega cui⁹ exemplū ē in ecclasticis
electionibus. Nō enī phibet aliquis eli-
gere sanguineū dūmō sit idone⁹. t. s̄t si
idone⁹ in ecclia l. q̄ facienda ē electio iueniſ
de ea ē eligend⁹: vt. xxiiii. d. i. nomie dñi.
lx. di. nullus iuitis. Sed in h. ē differen-
tia: q̄ in electiōibus est in fauoꝝ cuiusli-
bet aggregatiōis idultūt de se eligat si tbi
idone⁹ iuenit. lx. di. nec emerit. t. c. null⁹
Nōt aggregatiō huic iuri fauorabili renū-
ciare ali⁹ eligere v̄l postulare tota v̄l ma-
lo pars aggregatiōis ip̄i⁹. Quis i ea ali⁹
dignus erit: vt extra de elect. cū vinto-
nensis. c. cū inter canonicos. l. z in elemosy-
nis dandis dicit Apls. i. Timoth. v. q̄ si
quis suorum ⁊ maxime domesticorū curaz
nō habet: sedem negavit ⁊ est infidelis dete-
rior. Unde magis cōmūctus ē alij necessa-
rio p̄ferendus ceteris paribus: puta si ali⁹
nō occurrat magis indigens vel eque
indigens ⁊ melior vel reipublice utileꝝ: i
quibus casibus p̄ferendus est cōiuncto;

Capitulum: XXI

Heroz vtilis to-
lerat. Cuius exemplū est: q̄ cū
seruus nō possit esse iudep: quia
ne arbiter quod min⁹ ē. ff. de arbi. pedl⁹.
h. si. Tamē si credas liber ⁊ sententiā fe-
rari: tenet sententiā ppter vtilitatē eoz qui
apud eū egerūt. ff. de offi. pretoris. barba-
rius. tamen in vilitate iudep non est: ar. ff.
decuri. l. herennius. Id idee insti. de test.
h. sed neq. L. de testa. l. j. L. de lati. li. toll.
l. j. h. l. z dī si dñi. t. h. l. z et si q̄s hoī libero.
Sic dicim⁹ de excōlicato. ar. extra de .pcu-
.cū. et extra de exce. exceptioneꝝ. extra de

senten. ⁊ re iudi. ad. pbanduz. **I**ste si q̄s
gerat se. plegato cū nō sit: certe valebunt
ei⁹ sententiē si homīes ip̄m tanq̄ ad lega-
tum bona fide recursū babuerint. ar. ff. ad
macedonianū. l. iij. **I**ste error intēcōis q̄ ē
sine dolo aliqui excusat licet nō ex toto: qd
patet p exemplū in rapina. Nā raptor nō
dī q̄ violentē rē alicui rapit nisi dol⁹ malus
interueniat: qz si q̄s rem p̄priā alicui vio-
lenter auferat: credēs sibi interesse tūc cel
sat actio raptoris. licet talis mulctet p con-
stitutionē. si q̄s in tantā. Insti. de vi bono
rū rapit. h. l. z ne dū talia ⁊ pcedēti. **I**tem
si publican⁹ p̄c⁹ meū abdu xerit dū putat
me aduersus legē vectigalis aliquid cōmisif
se: t sic morias non teneſ q̄uis errauerit.
Secus si idō inclusit ne pascat ⁊ fame pe-
rierit: qz tūc teneſ. ff. de lus. t. lute. l. iij. h. si
publicanus. **I**ste error: peccantū assimila-
tur errori emētū ⁊ vendentū inter quos
cōtingūt plerūq; sex errores impedientes
contractū emptiōis ⁊ vēditiois. P̄dimus
est in p̄cio vt si puto vendere decē tu putas
emere quinq; secus econtra. ff. locati. l. si
locem. **I**ste error est in hypocritis q̄ opera
penitētie vel iusticie q̄ sūt magni valoris.
vendūt vili p̄cio humane laudis. Hoc enī
est: qz hypocrita p̄mū humāe laudis ma-
ioris valoris extimat q̄z sit. **S**ecundus er-
ror ē itractu: vt qz puto vendere tu pu-
tas tibi donari. ff. de rebus cre. si ego. Si
mīlis error est in malis platīs ecclie. q̄ bo-
na ecclastica. p libito suo tractat tanq̄
liber sibi donata. i. tanq̄ essent veri dñi
cū tūc sūt nō dñi sed dispensatores ⁊ mini-
stri. **E**t ideo in fine iuentē ea caro p̄cio ū
bi vendita: graueſ. l. pena. p̄ eis exoluētes
Terti⁹ error ē in corpe. l. i. ipsa re: vt qz
puto vēdere se p̄mronianū: tu putas emere
cornelianū: vt. ff. cā vēditioib⁹. l. z qd si vē-
do tibi petrū cocti cū sit pellipari⁹: t si is q̄
coctis ē martin⁹ vocat: si habui nota noia
seruorū tūc is debet qui nominatus est. sed
si non habui nota: is videtur vēditus cu-
ius artificium est adiectum. ff. de reb⁹ du.
qui habebat. **T**alis error est inter diabo-
lum et luxuriosum. cui diabol⁹ offert op⁹
carnis: t ille accipit credēs emere. l. p̄cipe
re solum delectationē ⁊ diabolus intēdit
ei tradere magis amaritudinem: quia vo-
luptas tristes habet exitus: vt dicit Boe-
tius. **P**rouerbi. v. Monissima illius am-

Liber octauis

¶ quass absinthii. **¶** Quartus t qnt si i substantiali qualitate sine materia erref ut si es p auro vel plumbum p argento de struas: t si etiam acetum veneat p vino quod an acetum fuit emptio non valer: secus si posita acetum fit: qr eadē prie substātia est. est enī idem corpus. pbatur b. c. ecclē in venditionib. h. vlti. t. l. alioquin. t. l. elliter. Sed si in parte erref in substātiali qltate tenet p parte in qua non errat: vt. ff. eodē titu. q. tū. t. l. cū ab eo. h. vlti. Iste error est in aurari: qui qd plumbū recipit p auro t acetum. p vino. i. corporalia. p spūlibus t temporalia pro eternis. appreciant enim magis plumbū qd aurū. i. magis tēporalia qd eterna. **Sextus** est si erref in sexu: vtputo vēdere puellā: tu putas emere puerū: secus si putas emere virginē cū iam sit corrupta: vt. ff. co. aliquo. q. h. q. t si ego. Sz venditor sciens corruptā tenetur actione exemplo ad resoluendō stractuz. ff. de act. empti. t vendi. ex empto. h. si qd virgine. **Septimus** si erref in esse illa ē emptio. vt si tibi vendo domū qd iam combusta est et vter qd ignorat. Talis error etiam inuenit in hypocritis: qui dare deo videntur feni nam. i. carnē inquantū macerant eā p pernitentiā. sed deus vult puerū. i. spiritū pūrum. **Octavus** vendunt domū iam combustā ille scz psona qd cū luxuriate fuerint in xpō volunt pñbere: sicut dicit Apls. j. Tū. v.

Capitulum: XXII

Excommunicāta assimilat ade qd fuit expulsus de paradiſo t separatus ab angelorum cōsortio: t pūatus eoz alloq; t etiā priuat eis ligni vite: Gen. iiij. Per pñmum significat qd excoicatio excludit a regno celoz: ex eo qd excoicatio si recte ferat ligat etiā quo ad deū: Mat. xvij. Quodcumq; ligaueris sup terraz tē. Ex eo vero qd fuit separatus ab angeloz cōsortio t colloq; ostendit qd excoicatio separat a cōione fidelium. Et dicit lex qd maioris pene visu est non versari inter homines vel hominū carere suffragiis qd ejci extra ciuitatē: puta in exterritu deferti t nemor. L. ne sc̄m bapt. reite hi qd sanctū Et alibi: Banitus a rege t excommunicatus equiparans: vt in li. feidorum. Ex eo vero qd adam fuit pūat eis ligni vite: ostendit qd excoicatio separat a

sacramētis. xj. q. iiii. nemo. t hoc intelligit de excoicatione maiori. **Iste** excoicatio tollit homī gratiā: cui similitudo ē: qr editur rescriptū t ab excoicato ficerit impenetratū: vt extra de etiā t qltia. ordi. pref. cu bone memorie. t extra de pba. c. vi. **Iste** nota qd excoicatus a iure p aliquo delicto potest etiā excoicari a iudice. **Cuius** exemplum appetit in statutis factis oīra liberatē ecclēsiae extra de sūa excoi. nouerit. Circa qd ponunt ibi sex casus: in qdibus ipso iure maior excoicatio icurrit fm h. osti. **Primum** est qd de cetero seruari fecerunt statuta edicta t p̄suetudines introducias cōtra libertatē ecclēsiae nisi ea de capitularib; bus sine cartularijs suis vel alijs libr. xj. q. i. h. t hec si qd antiqua. Intelligas qd ad statuta i scripti redacta infra duos mēses post hul publicationē sūne nō fecerit aboleris. ergo in duob; castib; sūr tales exco municati qd ad statuta. **Secundus** ē si ipa in fra duos mēses de libr/ suis nō delevetur. **Tertius** est si ipa seruari fecerint: verū quo ad consuetudinē in vno tū. s. si ipsas de cetero seruari fecerint. **Alius** casus ē i his qd de cetero talia statuta scriperint. **Alius** contra illos qd talia statuta scriperint. **Alius** oīra potestates cōsules t rectores t cōsiliarios locoz vbi hmōi statuta t p̄suetudines de cetero edite fuerint vel seruare: sūb audi quāuis nō statuerint vel seruare fecerint: vt sic differat a p̄cedentibus casib;. **Alius** est contra illos qd secundū ea p̄sum pferint in dicare. **Alius** oīra illos qd scribere p̄sum pferit indicata: sicut hec omnia colliguntur extra de sen. excoi. nouerit fraternitas tua. **Offices** tales fm h. osti. excoi. comunicati sūt ipo iure. Sed quia adhuc a iudice possunt excoicari: etiā subditur in decretali. Ideoq; fraternitati tua mandamus: qd in cōsiliarios t officiales ciuitatis ipsius nisi statuta ipa delere fecerint t idonee sicut res exigit caueri qd tū similia de cetero nō debeat attērare: excoicatiōis sententiā p̄mulgare p̄cures: subaudit: ratioē contumacie: qr nolunt idonee caere. In sup excoicatos denuncies: qr hoc artētāt vt extra de sentē. excoicatio. nouerit. Sed aduerte qd non est absolum vel absurdum si excoicatoſ a iure iterum dicamus excoicari ab homine. Nam excoicatus excoicatur: extra

revenit. audiat cum p̄ causa. qd hoc intelligit de excoicatione maiori. **Iste** excoicatio tollit homī gratiā: cui similitudo ē: qr editur rescriptū t ab excoicato ficerit impenetratū: vt extra de etiā t qltia. ordi. pref. cu bone memorie. t extra de pba. c. vi. **Iste** nota qd excoicatus a iure p aliquo delicto potest etiā excoicari a iudice. **Cuius** exemplum appetit in statutis factis oīra liberatē ecclēsiae extra de sūa excoi. nouerit. Circa qd ponunt ibi sex casus: in qdibus ipso iure maior excoicatio icurrit fm h. osti. **Primum** est qd de cetero seruari fecerunt statuta edicta t p̄suetudines introducias cōtra libertatē ecclēsiae nisi ea de capitularib; bus sine cartularijs suis vel alijs libr. xj. q. i. h. t hec si qd antiqua. Intelligas qd ad statuta i scripti redacta infra duos mēses post hul publicationē sūne nō fecerit aboleris. ergo in duob; castib; sūr tales exco municati qd ad statuta. **Secundus** ē si ipa in fra duos mēses de libr/ suis nō delevetur. **Tertius** est si ipa seruari fecerint: verū quo ad consuetudinē in vno tū. s. si ipsas de cetero seruari fecerint. **Alius** casus ē i his qd de cetero talia statuta scriperint. **Alius** contra illos qd talia statuta scriperint. **Alius** oīra potestates cōsules t rectores t cōsiliarios locoz vbi hmōi statuta t p̄suetudines de cetero edite fuerint vel seruare: sūb audi quāuis nō statuerint vel seruare fecerint: vt sic differat a p̄cedentibus casib;. **Alius** est contra illos qd secundū ea p̄sum pferint in dicare. **Alius** oīra illos qd scribere p̄sum pferit indicata: sicut hec omnia colliguntur extra de sen. excoi. nouerit fraternitas tua. **Offices** tales fm h. osti. excoi. comunicati sūt ipo iure. Sed quia adhuc a iudice possunt excoicari: etiā subditur in decretali. Ideoq; fraternitati tua mandamus: qd in cōsiliarios t officiales ciuitatis ipsius nisi statuta ipa delere fecerint t idonee sicut res exigit caueri qd tū similia de cetero nō debeat attērare: excoicatiōis sententiā p̄mulgare p̄cures: subaudit: ratioē contumacie: qr nolunt idonee caere. In sup excoicatos denuncies: qr hoc artētāt vt extra de sentē. excoicatio. nouerit. Sed aduerte qd non est absolum vel absurdum si excoicatoſ a iure iterum dicamus excoicari ab homine. Nam excoicatus excoicatur: extra

De canonibus et legibus

283

de senten. excolca. cum. p. causa. **S**ed ad-
dit q̄ dñebeant idonee cauere tē. intelligi-
tur sub certa pena. q̄ ipothecavel datis suf-
ficientibus fideiustorib⁹. ar. extra de psl⁹.
litteras. Et b̄ notat satis mēs xboz ido-
neae sicut res erigit. Caplin: XXIII

Fallitas cōmit⁹
titur i spūalib⁹ sicut ⁊ in tpalib⁹
et corpaliib⁹. Mā falsitas in tpali-
bus cōmittit q̄nq̄ i scripto sine scribat q̄s
falsuz sine delect verū: vt res. i. rei veritas
nō appareat siue sit testamētū siue instru-
mentū publicū vel pūatū: siue sint tabule
ligneē siue ceree vel rationes: vt. ff. de cri-
mine falsi. l. h. q̄ in rōnibus. r. l. paulus. h.
paulus. Secō cōmittit falsitas i dicto:
vt testis falsidicus ⁊ iudex sciens iniq̄ con-
tra cōstitutiones iudicās: ⁊ q̄ testē v̄l iudi-
cem corūpit ⁊ recipiens pecunia ne veri-
tate dicat: vel vt testē instruat locutionem
praua edocēndo: vel q̄ falsis legib⁹ vitur
allegando. Et hec probant. ff. de criminē
falsi. l. i. h. Item q̄ obinstruendā. r. l. sed si
aliq̄s. h. q̄ iudicē. r. h. sed ⁊ si iudicē. r. l. col-
r. l. olti. r. L. de veteri iure enī. l. i. h. hoc
autē. r. h. cādē pena. Et si q̄s mentit p̄sidi
vel principi ⁊ p̄ obreptionē aliqd obtine-
rit nō tenet: vt. ff. e. l. i. q̄s oppresserit: vnde
et mēdax imperator debet carere impetra-
tis: extra de impe. sup litteris. L. si contra-
ius. v̄l v̄til. publ. ⁊ si de legibus. ⁊ de din.
appo. l. i. h. Ideo puniendi sūt iudicē ⁊ ve-
tati p̄cū argui falsitatē. L. si h̄ ius v̄l v̄til.
publ. puniri. Falsidicus aut̄ testis tribus
psonis est obnoxi⁹. Primo deo: iō impo-
nit ei penitētia sept̄ annoz. vi. q. i. quiē-
t̄. Secundo iudici: iō infamis fit. xxiij. q. j.
si q̄s convictus ⁊ verbib⁹ castigat. v.
q. v. illi q̄. v̄l extra ordinarie punit⁹: vt. L.
de testib⁹ nullū. Tertio proximo: ⁊ ideo in-
tra modū leciōis. iij. q. ix. Mihilomin⁹. xi.
q. i. h. quiq̄s. Ali⁹ falsidicus testis peccat h̄
deū: assūmēs enī in testē falsi. h̄ iudicē
peccat faciēs enī dēnare innocētē ⁊ abfol-
uē reū. h̄ p̄ primū peccat faciēs enī iuste-
dānari. Idē dicto cōmittit falsa aduocat⁹
v̄l. p̄curator: q̄ aduersario secreta can-
se appuit v̄l istrumentā. pdidit. ff. e. is q̄ de
posta. ff. de penis. si quis aliqd. h̄ si quis
instrumentū. ⁊ h̄ istrumentā. Aliq̄n etiā cō-

demnat ad interesse. xij. q. ij. si q̄s de cleris
cōs. Alas teneſ iniuriaꝝ. ff. depositi. l. i. h.
si quis tabul. ff. ad. l. aquil. si q̄s teſtamen-
tū. et. h̄ ⁊ si q̄s tabulas. Et etiā talis. pdi-
tor dici p̄t. xlvi. di. clericus. ⁊ sic fallū cō-
mittit q̄ secretū apit. ex de offi. delega. cū
olim magis. Tertio falsitas cōmit⁹ i fa-
cto: vt in moneta ⁊ mēsura. ff. e. quicunq̄s
et. l. lege. r. l. penul. h̄. i. extra de cōtrahe.
nup. c. i. Et ponit exēplū de his q̄ numos
partiz raserūt vel finixerūt. In q̄ casu libe-
ri bestijs subiectūt: serui vltimo dānan-
tur supplicio. h̄ etiā de diminutio-
nes extra de iure iurā. c. quāto. Itē po-
nit exemplū de eo q̄ auro aliquid vitū ad
diderit vel argēteos numos adulterinos
finixerit: vel coꝝ tale quid nō p̄hibuerit:
vel numos stāneos seu plūbeos emerit v̄l
vendiderit dolo malo. Qui tñ falsam mo-
netā p̄cesserit si in totū formare noluerit
suffragio iuste penitētē absoluetur. Pro
mēsura aut̄ falsa duplex pena imponit: et
insup relegat. ff. eo. qui falsā. l. vlti. Itē
facto cōmittit falsū in partu supposito in
quo priuata est actio. Mā de eo soli accu-
sant parētes. vel hi ad quos ea res p̄tinet
non quilibet ex populo vt publicā accusa-
tionē intendat: vt. ff. eo q̄ falsū. h̄. i. r. in. l.
cornelij. h̄. i. ⁊ in notoz sigilloꝝ corruptio-
nē: de fide instru. iter dilecto. Quar
to cōmittit in v̄su: vt si quis v̄t̄ falsis lit-
teris vel in instrumētis: ⁊ hmōt ab alio cō-
fectis vel impletatis. Itē si q̄s se p̄ mi-
lite gesserit cū nō esset: v̄l illicitis insignijs
v̄sus ē: vel falso dupplemate. i. interdicto
certi loci itinere breuiori via cōmeauerit
et talis est. p̄ admitti qualitate grauissime
puniendis. ff. e. eos qui. h̄. vltimo. Et idē
est in non ordinato q̄ gerit officiū ordina-
ti: extra de clericis nō ordinatis ⁊ mis̄tris.
c. i. r. i. h̄. Idē in eo qui sub p̄textu clerici
cum hoc munus nō impletat: ab his se mu-
neribus subtrahere conat. L. de sacro. ⁊
q̄ sub p̄textu extra de vita ⁊ hone. cleri. c.
finali. Itē in eo q̄ cū nō sit clericus tan-
q̄ clericus nitit beneficiū ecclēstasticū ob-
tinere: extra de trāfla. ex lris: extra de re
scrip. cū a deo. Spūalz aut̄ dec q̄druplex
falsitas referri p̄t ad q̄ttuor genera p̄ctō-
rum: q̄ falsitas scripture p̄tinet ad hereti-
cos q̄ sacras scripturas q̄ sūt velut instru-
mēta vel testamentā dei. Unde ⁊ vetus ⁊

Liber octauius

Nonū. p̄tinet testim: falsis glosis & expositiō
nibus depravat & corūpunt. Falsitas at
dicti generalis p̄tinet ad mēdaces quoūz
sunt varia genera int̄ q̄ p̄cipū & pessimum
est mēdaciū in doctrina spūali & fidē & bo
nos mores. Sz falsitas facti referit ad hy
pocritas q̄ falsā monetā. i. bona opa q̄
bus celeste regnū mercari possim. Falsi
tas aut̄ vñs referit ad demones qui semp
tra nos falsitatibus & deceptiōibus vñ
tūr: & p̄cipue qñ trāfigurāt s̄ in angelos
lucis: p̄tendentes se esse quod nō sūt. An
oēs be falsitates vñtare sūt subtilis & ca
uende: Mat. vii. Attendeāt a falsis pp̄be
tis. **T**capitulum: XXIII

Fautor mali pre
sumit qui ipm̄ phibere & impedit
re pōt & nō facit. Cuius exemplū
apparet in clerico defensione: q̄r incidit
in canonē late sententie ab ipo iure & maio
ri exēcūtiō ligat qui pōt defendere cle
ricū a violenta manu inlectiō & nō defē
dit: extra de sente. exēcū. quāte p̄sumptio
nis. Hoc enī nō solū restrigis ad illos q̄
enī ratiō p̄tatis & officiū hoc phibere pos
sunt. xxiiij. q. iiiij. forte. **T**. c. dno ista nomia
Sed etiā intelligis de illo qui t̄ si nō rōne
potestis vel officiū b̄ phibere pōt. potest
t̄ aliter: puta q̄ scit b̄ fieri debere p̄ illuz:
cui si diceret: caueas ne illud facias: statū
alius abstineret: vt patet satis apte in. e.
decreta qñ dixit. ne aut̄ solos violentia
huius actores. i. qui b̄ faciūt vel p̄cipiunt
hoc fieri: vel in b̄ expresse cōsentūt: aliq̄
p̄sumptio extinet puniēdos: facētes & cō
sentientes pari pena puniēdos catholica
condēnat auctoritas: eos delinquētib̄ fa
vare interpt̄: qui subaudi h̄uis exp̄sse n̄
p̄senserint: tñ b̄ fieri debere sc̄ties: cū pos
sent: subaudi nudo xbo tñ b̄ phibere ma
nifesto facinori delinūt obuiare. lxxxiij. di.
. h̄. j. **T**. c. sequēti. **T**. c. error. **T**. lxxvij. di. fa
ciatis. ff. ad se. cō. filie. l. iij. h̄. potuisse. & h̄.
sequenti **T**. h̄. penl. Et b̄ hodie cōprobatur
in. c. dilecto de sen. ex li. vi. vbi inuit q̄ p
libendū ē nō tñ verbo s̄ etiā facto & ope
quia hoc locū b̄ nō tñ i. clericō: s̄ etiā in
vicino & proximo. **T**capitulum: XXV.

Fidelis dicitur
t̄ esse homo multipliciter prout fi

des fm̄ iuristas mult̄ modis accipit. M̄
ēmo ponit p̄ sacramēto baptismi. xlvi. di.
de indeſ. extra de baptismō. debitum. Et
scdm̄ b̄ d̄ fidelis quilibet rite bapticatus.
T Secundo. p̄ castitate thori. xxvij. q. ii. cō
inges: i. fm̄ hoc d̄ fidelis qui thori fidem
seruat. **T** Tertio. p̄ cōventionali securita
te q̄ etiā hosti seruāda ē. xxvij. q. i. noli est
mare. h̄. fides enim. t. ff. de const. pac. l. i.
Re. sic dicit fidelis q̄ pacta fidelis seruat.
T Quarto. p̄ sc̄ientia: extra de recti. spol.
littera. t. de p̄sc̄. qm̄ oē. xxvij. q. i. h̄. t. de
pe. di. iij. illud. v̄tra mediū ad. di. di. t. sic
fidelis dici pōt qui cōsciētiā b̄ nō fictam
s̄ verā. **T** Quinto. p̄ credulitate fm̄ quā
credimus id qd̄ nō videm̄ Grego. Fides
nō habet meritū cui humana ratio p̄bet
experimentū. & sic fidelis dicit qui catho
licē credit. **T** Sexto pro legalitate vel con
fidentia. Insti. de rerū diuī. h̄. vendite. & sic
dicit fidelis qui ē legalis. **T** Septimo. p̄
equalitate & exuberātiā actionū. Insti. de
act. h̄. actionū. & extra de exceptio. cū ve
nerabilis. & sic d̄ fidelis q̄ opa qntūt pōt.
T Octavo. p̄ fidelitate & legalitate dolo
straria. i. de p̄nti bona fides. & sic d̄ fide
lis in cōmiso. i. nō fraudulentus vel dolo
sus. **T** Mono. p̄ probabilit̄ ignorantiā. ff. de
ac̄rē. rerū do. q̄ bona fide. t. l. bone fidei
vel probabili credulitate. ff. de xbo vñ
gni. bone fidei emptor. **T** Decimo. p̄ sim
plicitate bona seu innocentia: vnde d̄ cō
ter: bone fidei b̄ ē quasi dicat: nō est due
plex: nō est maliciōsus: s̄ innocens q̄ om̄i
verbo credit. xxiij. q. iij. innocēs.

T Capitulum: XXVI

Filius dei ostē
ditur aliquis esse tripli: sic tri
plicis probat aliquis esse filius
ps̄byteri vel alteri. **T** Idō verbo. s. con
fessionis. Mā is qui cōfiteſ ſe filiu fore q̄
uis de illegitimo thoro sit credis elle: &
extra de elect. innotuit. habet enī ei fidei cō
trare. ff. de iterroga. ac. de etate. h̄. j. Hoc
etiam modo. p̄ba q̄s elle fili⁹ dei. Et em̄
cōfessio triplex: fidei: criminis & diuine lau
dis. Quicquid ergoverā fidē p̄fent & pec
cata. pp̄zia in p̄fessio nō celant: & dea ſe
plus laudantib̄ q̄s ex confessione ſua fili⁹
dei esse. p̄bant. j. Joh. iij. Omnis spirit⁹
qui cōfiteſ ielū p̄pm̄ i. carne ventis̄ ex deo

De canonibus et legibus

est. hoc quantū ad fidē humanitatis xpī: s̄ de confessione diuinitatis: subdīs in eo dem: Quisquis cōfessus fuerit qm̄ iesus ē filius dei d̄ens in ip̄o manet et ip̄e in deo. Secundo pbaſ ex affectu: extra de psump. afferte. h. q. vi. ad romanā eccliam. L. de inoffi. te. si. maf. Sic etiā pbaſ q̄s eē fili⁹ dei ex affectu charitati: q̄r charitas so la distinguit iter filios dei et filios p̄dictiōs fm Augl. Et intelligiſ de affectu dilectio nisnō enī dei s̄ etiā. p̄imil. i. Joh. iiij. Om nis qui nō est iustus nō ē ex deo: et qui nō diligat fratre ſuū. Tertio pbaſ ex cohabitatione. Mā dato q̄ aliquis neget se fili um sacerdotis: si nō conſet q̄ maf ei⁹ cum ſacerdote morabat tpe concepiōis ei⁹ ſu lins p̄sumit: extra qui ſi. ſint le. cauſam q̄. Ecōtra aut̄ ſi p̄t probare negas q̄ mater ſua mariti habebat legitimum cū q̄ moza batur tpe concepiōis: probat ſe legitimum. Quis enī maf eius de facili ſciri poſſit. ff. de in. ius. vo. q̄r ſemp. Imposſibile ēn̄ probare patrē in h̄ casu p̄ testes idoneos. H̄ dicit lex q̄ bee odiſio ē impossibilis. f. ſi. p̄baueris te eſſe ſiliū talis. ff. de odiſio. et demōstra. lucins. Paterna ḡ filiatio il legitima de facili nō pbaſ: licet certa in diſia admittant ſi p̄ testes legitimos comprobent. In his enī in quib⁹ certa pbaſio haberi nō p̄t: vt in furtis et ſimilib⁹: in diſia probabilita et p̄ſumptions violente ſufficiat. L. de re militi. nō orimes. h. a barbari. Conſitit etiā quodā in diſio oſte dif an hō ſi fili⁹ dei an nō. Mā velut ma ter parturieſ penitentie in eſſe gratie penitentia ēq̄ tūc moraſ cū legitimo viro: cuſ fit apter xp̄m. Et hec ē in vere penitentib⁹: ſed tūc quaſi cū alio viro moraſ et adulteratur: q̄n̄ fieri intentione opaſ. Et tal̄ eſt penitentia hypocritaz. Unde colligit q̄ vere penitentes ſunt legitimi filii dei. s̄ diabolii. quib⁹ cōpetit ill̄. Job. viij. Uos ex patre diabolo eſtis tē.

Capitulum: XXVII

Fraudulent⁹ et Hypocrita p̄dit meriti bōi opis quod facit. Cuius exemplū eſt: quia ſi quid flat in fraudez legis nō valer q̄d ſeq̄t: ex eo v̄ ob id: vt. L. de. legib⁹ nō

dubiū. Verbi grā: potest h̄ ostēdi q̄ttuoꝝ exemplis: fm q̄ quattroꝝ modis fit fraus legi. Primo de ptractu ad h̄cū vi cū cōlūx q̄ donare nō p̄t: vt c̄x de do. in vi. et vx. c. vi. v̄dedit p̄ciū nō exactur. Joq̄ n̄ valet ptractus: vt. ff. de dona. inter virū et uxore. ſi ſponsus. h. circa. Secundo de pſona ad plonam: vt ſi coniunꝝ interponat aliam perſonā cui donet: vt cōlūḡ ſuo de tur. ff. de dona inter vi. et vro. I. iij. h. ſi m̄. Tertio de re ad rē. vt enī filio familias. cui nō potest tradi pecunia mutua ſine me tu macedoniæ patre inſicio et ratum nō ba bente: vt. L. ad macedon. I. i. et vlti. tra ditur ſpecies certo p̄cio vt ip̄am vendat et p̄cium recipiat: vt. ff. ad macedon. itē ſi ſilius. h. mutui. Quartu de cōtractu ad eundē ptractu: h̄ altero mō: vt cū trado ti bi mutuū vls dare mulierē. p ſideiuſſore ego ſciens eaſ tutā velleiano: volo q̄ ipsa ſtituat ſe principalē: et tu ſideiuebas pro ip̄a: vt. ff. ad velleianū q̄uis. h. ſi cum eſſe. Sicut h̄ fraus legis euacuat id quod ſeq̄tur ex facto ita fraus et fictio h̄ hypocritis euacuat meriti ſequens ex ope bono. An de Mat. vij. 5: de hypocritis: Amen dico vobis receperūt mercedeſ ſuam. Ideo dicit: receperūt. quia nullā recepturi ſunt mercedeſ in futuro ſed potius ſuppliciū.

Capitulum: XXVIII

Frequētatio cōfessionis q̄ttuoꝝ bona facit aīe. Et hoc patet p̄ exemplū in con ſuetudine. Eſt enī conſuetudo ius quod dam morib⁹ institutū quod pro lege ac ciptitur cum deficit lex v̄di. i. cōſuetudo. di vij. fruſtra. Et dicit morib⁹ institutū: id ē aſſiduis vel frequētibus actib⁹ boī ſu iuristas. Et ideo actus cōfessionis aſſiduitas et frequētatio has virtutes habet re ſpectu mētiſ: q̄s d̄r conſuetudo habere re ſpectu legis. nā p̄io cōſuetudo habet vir tutem legem imitandi. Imitat enī legē: id eſt ſupplet vbl̄ lex deficit: extra de p̄ſuetu dine. cum olim . extra de ſepul. de uxore in fi. et c. certificari iſti. de iure. naturali. h. ex nō ſep̄to. Sič aut̄ p̄ſuetudo ſupplet de fecutum legis: ita quoq̄ frequētatio cōfessionis ſupplet defectum contritionis. Māz enī in petō duo ſunt. ſ. culpa qua offendit de us: et p̄cā q̄ p̄culpa debet. In cōtritioꝝ q̄

Liber octauius

Item deus remittit culpā: et pena eterna in temporalē mutat: sed nihil hominus manet adhuc ligatus ad penā ipsam. **U**nū si decederet sine cōfessione nō cōtempta rī sed preuenta iret ad purgatorium: quod sicut dicit Aug. est maxima pena. **Q**uoniam ergo cōfiteri sacerdos absolvit te ab hac pena vi clavium cui subiaceris in cōfessionē. Et quoniam semel cōfitest aliquid dimittit aliquid de pena huiusmodi. sicut quoniam itex cōfiteri et posset toties cōfiteri quod tota dimitterebit: ita sicut dictum est supplex frequētatio cōfessionis defectū contritiōis. **S**ecundo haber consuetudo virtutē dubiū ius interptādi: extra de cōfusione. cū dilect⁹. q. i. ad fi. ff. de cōfusione. l. si de i terptatiōe. Sicut dū hoc frequētē discretio sacerdoti p̄ficit: frequētē de suis fact̄ et dū bijs casib⁹ p̄ eius sapiētiā et siliū declarat: et sic p̄ frequētā cōfessionis claritatē de dubijs recipit. **T**ertio h̄z virtutē ius tollendi et abrogandi. Hā cōsuetudo si sit rōnabilit̄ tollit ius in loco in q̄ viger. ff. de legibus sc. con. l. de q̄b⁹. Sicut cōfessionis frequētatio ius diaboli ab hoīe tollit. Habet ei ius diabol⁹ i hoīe ex cōinductu peccati sicut hoī i sui pecore. Et toties h̄ ius renouat q̄tē p̄petrat. sicut ius diaboli p̄ cōfessionē abrogat. et diaboli cōgra phū. l. p̄petrā cassat. **U**nū q̄ frequētē peccatis ius cōfessionē intrare frequenter indigamus. **Q**uarto habet virtutē p̄sumptionē inducendi. Est enī aliqua p̄suētudo speciālissima: fm̄ quam in dubijs iudicatur. et hec p̄sumptionē inducit cui p̄stā fides nisi forte p̄tra p̄bef. **H**ec ē p̄suētudo patrissa milias. ff. de pig. ac. l. vniuersor. ff. de p̄suēris. q̄ se miles. ff. de legib⁹. l. si seruus ple rūq. sicut si vis: extra de p̄sumpt. ex studijs. r. c. mādata r. c. cū in iuuenē. Sicut quanto frequētius p̄ cōfessionē cōscientia purgatione tanto maior p̄sumptio. l. de peccator. cōfessionib⁹ aduerſū me in iusticiā meam dominū: et tu repulisti impietatē peccati mei.

Capitulum: XXIX

O Ratia tollitur

Siue pditut p̄ vnu actuz peccati mortalis. Cuius exēplū est q̄ quādōc̄ dero gaf̄ p̄ivilegio vel statuto p̄ vnicū actū p̄iu vt si papa statuat i aliquā ecclā certū numerū canonicoꝝ: et super

iam inducto vel statuto ab alijs et p̄ ipsum papam cōfirmato littere cōcedant. b̄mō p̄ivilegio derogat: p̄ vnicū actū p̄trariū: vt extra de constit. cū accessissent. et extra de prebendis. p̄ illorū. et extra de his que sunt a ma. ca. ex oze. x. q. iii. p̄ivilegium. Et de iure do. impe. l. i. L. de pact. Inf̄ ep̄. et vendito. l. cōmissis. **I**te grāta diuina nō opat in homie sine ipius volūtate et dispositione: quod patet in suscep̄tione sacramētorū q̄ grāta continet. Nam sacramenta ipa talia sūt accipitētibus quali corde et cōscientia suscipiunt. j. q. i. h. Ecce cuī dominus declaravit. id sūt malis ad iudicium. de cōf. dī. ii. Dicit etiā Hostiē. q̄ q̄ in iuitus recipit sacramētū etiā characterē non recipit. extra de baptismo. maiores. id non cogitūt quis precile ordines suscipere.

Capitulum: XXX

N Eretici diuinās b̄ scripturas depravantes et malitiae exponētes graue penitiam merent. Hā q̄ leges vel cōstitutiōes seu rescripta principis malitiae interptāntur efficiunt infames: vt. L. de legibus et p̄st. l. iij. Multo ergo magis q̄ malitiae interptānt et exponit scripturas diuinās continētes leges et statuta dei cōfusionē et dānationē sunt digni. Hā tales intertere ticos p̄putat. Iz ei stricto mō p̄rie dicatur hereticus q̄ alr̄ sētēt de articul⁹ fidei. H̄z romana ecclā. xxiiij. q. i. hec ē fides. r. c. q̄m Tū largi⁹ accepto vocabulo oī q̄ male ī terptāt sacra scripturā. l. q̄ ipaz alr̄ intelligit q̄ spūs sc̄tūs efflagit et q̄ inspirata ēlīcet etiā tal ab ecclā nō recesserit: nihilomin⁹ heretic⁹ dī. xxiiij. q. iij. heresis. L. XXXI

H ignorātia iūris excusat ad tps. **L**ui⁹ exēplū ē q̄ i grātēs cōstitutionē factā infra duos mēles p̄ diuulgationē nō ligant exē de p̄st. cognoscētes. l. xxij. dī. apōstoli in fi. Nam cōstitutionē post duos mēles a publicatiōe incipit artare. vt ī auētē. vt facere noue. constitui. l. R. r. h. i. coll. v. extra ne clerici vñ monachī. c. vlt. exē de se. excoī. noue rit. Elapso h̄ tpe nō p̄t q̄s allegare ignorātiā: q̄ nō singulorū auribus inculcanda. xv. dī. q̄ dicit. xij. q. ii. q̄ et humānis. **I**te q̄ ignorātiā canonis aliquā excus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De canonibus et legibus

285

serpaterat: si q̄d ep̄s p̄stitutionē ediderit q̄cunq; furtū fecerit exēcūtātū sit: vñ cōsimilē alia extranei q̄ etiā intra ei⁹ territo-riū cōtra hoc faciūt: si ignorāt sententiā la-tam: nec tantā morā traxerūt q̄ scire presu-manū nō ligant̄. extraq̄ matrimoniu-m ac. pos. c. fi. extra de adul. si ea. Nec enī li-gat exēcūtātū s̄nū nisi sc̄ens: extra de sen-exō. significauit: r. c. cum desideres. Nec etiā talis extranei teneat scrutari decretū al-terius regni. C. de commerciis. l. mercato-res. Si vero b̄ sc̄iat vel magnā morā ibi cō-traxerit. iā incipit esse subdit⁹ rōe delicti t-sententiā late. Nā r̄ de furto teneat ibi re-spōdere ubi cōmisi: extra de rapto. c. i. vj. q. iij. placuit. **I**ste rōne delicti t p̄s ad-versus extraneos hōfes delinq̄ueſ im-pe-riū haberet. Nec enī distinguit vii sit. ff. de officio p̄sidis. l. iij. **I**ste ignorātē excusa-tio nō admittit̄ ubi p̄t homini aliqd ipu-tari. Si enī puto peccantē me p̄cutere t p̄-cuto alli: haec ignorātē nō excusor. ff. ad l. aquil. l. v. h. i. r. l. scientiam. h. penit. Nā in hac actiōe culpa leuissima imputat̄. Nā si q̄s cisternā fodit t sp̄am apertā dimise-rit: vel sc̄enō cooperuit q̄ aīal in eā nō pos-sit cadere: r̄ b̄s ibi cecidēt teneat: extra de dānis datis. c. ij. **Ca.** XXXII

si venit ad p̄nitētiā iudicis: sic q̄ iudex ipsuſ cognoscatur: s̄z poti⁹ latitat retro columnas au-statiōes. ff. q̄b⁹ ex eansis in pos. l. fulci-mus. h. q̄d sit latitare. r. h. id ē sciendū. Hu-te assimilat̄ q̄ venit ad penitētiā s̄ne confes-sionis iudiciū: s̄z nō sic cōsitek̄ q̄ sacerdos-eius p̄scientiā cognoscere possit: aut q̄ o-cultat aut q̄ palliat vel excusat vel hm̄oi. Nā etiā d̄r cōtumax q̄ iudici obſcure respō-det: r̄ sic q̄ cōfiteretur p̄ verba obſcura et in-noluta. **T**ertio d̄r cōtumax q̄ recedit sine licentia. In autē de litigio. h. omniſ vero. Talis est q̄ recidiuat in petim: vel q̄ penitē-tiā sibi impositā nō p̄ficit: sed absq; disper-satione vel licentia sacerdot̄ eaz dimittit. **Q**uarto d̄r cōtumax q̄ ad p̄ceptū iudicē-nō restituit. in q̄ casu res manu militari ei auferri iubet. ff. de rei vendica. qui resti. t ne vis si. et. q̄ in pos. si quis missus. Et his assimilat̄ qui ad dictū sacerdot̄ aliena nō restituūt postq̄ cōfessi sunt. vnde de q̄nq; p̄ alias vias austert eis exq; nolit restitu-re. p̄ hm̄oi aut̄ criminib⁹ dicit canon cōtu-maces exēcūtārē debere. xj. q. iij. certum. Omnis aut̄ cōtumacia graue crīmē potest dici. Est enī q̄sī peccatū idolatrie repugna-re velle: r̄ q̄sī scelus idolatrie nolle acq̄eſce-re. viij. q. j. sciendū. **Ca.** XXXIII

Nobedietiā est
grauiſ culpa: r̄ iō ſin lura cōtu-macia grauiſ punit. Et enī con-tumacia erga iudicē vel plātu cōmīſis in-obedientia. Nā multo grauior̄ ē inobedi-entia erga deū. Sed nota q̄ cōtumax dicit̄ aliq̄ multis modis. Nā vno mō d̄r cōtu-max q̄ citat̄ trib⁹ edictis vel vno. p̄ oib⁹ nō venit ad iudiciū. ff. de re iudi. cōtuma-cia. Et b̄ modo p̄t̄ citat̄ a deo tripliciſ: ſez p̄ eius flagellaz p̄ ei⁹ verba: p̄ ei⁹ benefi-cia. ſi nō venit ad iudicium est cōtumax.

Sed mō d̄r cōtumax: q̄r nō vult: puta q̄ impedit vel. p̄curat q̄ citatio ad iōm nō p-ueniat: r̄ tal. p̄ citato d̄r h̄ri. ff. de re iudi. ad ea. h. sp. r. l. iure ciuili. ff. de zdi. r̄ demō. l. iure ciuili: r. l. q̄b⁹ dieb⁹. Et huic assimilat̄ tur p̄t̄ores q̄ p̄dicatores t p̄dicatiōes fu-giunt. Sunt enī p̄dicatores q̄sī quidam dei-nunci t p̄cones. Et eoz̄ verba sunt velut iudicis edicta. Nā de talib⁹ p̄t̄orib⁹ dicit̄ Job. xxi. Dixerūt deo: recede a nobis: ſe-entia viarū tuaꝝ nolim⁹. **I**ste cōtumax ē

Aspirata homi-nibus a deo excipiunt̄ a cōmuni le-ge. **L**et signū t exemplū est in iure canonicō: q̄r electio p̄ inspirationē non est in forma iuris sed exceptio a formis: vt ex-tra de electio. xp̄i diuerſas. Et ſit ſin le-gem diuinā ea que inspirant̄ a deo excipi-untur a lege cōmuni: ſicut p̄t̄ in patriar-chis q̄ accepēt̄ plures vpores: vt Jacob qui habuit Lym̄ r̄ Bachel: t ſit̄ David. q̄d t̄ ex lege cōmuni nō licebat. lex enī de-vnica vpoře nō est humanit̄ sed diuinitus inſtituta: nec vnq̄ verbo aut̄ litteris tra-di-ta ſed cordi imp̄ssa: ſicut t alia que ad legē na-ture qualitercumq; p̄tinent: t ideo in b̄ a solo deo diſpensatio fieri potuit. Nam il-li ex cuius auctoritate lex efficaciam habet refe-runtur: vt licentia prebeat legē preter-mittendi in illis casib⁹ ad quos legis effi-cacia nō ſe extendere debet. Et talis licen-tia diſpensatio dicitur. Et in hoc q̄. s. aliq̄s haberet ſimil plures vpores a ſolo deo di-ſpensatio ſibi fieri potuit p̄ inspirationem.

23

Liber octauis

internam: que quidē p̄ncipaliter sancti patribus facta est: et p̄ eorum exempla ad alios deriuata eo tpe q̄ oporebat. Predictū vero p̄ceptū sc̄z de vnitate vporis p̄termittitur: vt maior eēt multiplicatio p̄lis ad cultum dei educande.

Ca: XXXIII

In iuriantur aliqui christo tripliciter. *Cuius* similitudo appetet in ipsis iuris homin. In iuris enim vnu s̄ ho alteri tripliciter. *Uno* modo res hoc fit q̄tiuscunq; manu⁹ inferit. *Sed* verbis: vi q̄ cōstitutum fit. Et s̄ cōstitutum a cōuocatione vel cōventione. i. collectiōe vocū. *Cū* enī in vnu plures voces cōseruntur: specialiter cōstitutum d̄ q̄t cōuocium. Et fit nedū p̄sentī sed etiā absenti. *Nā* si quis ad domū suaz vel tabernā venit: cōstitutus facit etiā te absente si vociferat: vel alios ad vociferandum inducit cōtra certā personā. nā vite nulla est executio. ff. de iniur. l. i. h. iniuria. t. l. itē apud lebeonē. h. cōstitutū. t. h. fecisse. t. h. tibi. *Tertio* fieri iuria in litteris: vt cum q̄s libri vel historiā vel chartā ad infamiam alicui⁹ p̄tinente scriptis vel cōpoluit vel edidit vel dolo malo fecit q̄d eoꝝ fieret: pura dimisit scripturā cadere in plateā. ar. .ff. de ver. sign. late. Nec distinguis vtrū nomine suo vel alteri⁹ hoc ediderit: expresso nomine p̄prio illi⁹ q̄ē infamare intēdit: vel nō expreso. Eodē modo tenet qui būlū modi scripturā vendere curavit vel emere. Eodē modo tenet etiā sine scriptura si notā vel signū aliq̄d horā. p̄derit: puta veste lugubri vel squalida ut in iuriis alicui⁹ vel barbā dimittit: vel capillū submittit. ff. de iniur. l. item apud labronez. Sair proroz. ne infamādi ca. et sequēti. v. q. j. quidā maligni spūs. Et nota q̄ de famoso libello agi p̄t criminālē: s̄m. l. sc̄z ad penā capitū tā. h. illū q̄ fecit: q̄z h. illū q̄ inuenit nī si ipm̄ corruptit vel cōbussiterit vel iuētū nulli reuelauerit. C. de famoso libello. l. ista. v. q. j. si quis famosuz libellū. Et p̄t in h. casu q̄libet de p̄lo accusare: et accusator p̄st. tuitur preciū. p̄ modo sube acculaute p̄sonē. vel si erat seru⁹. p̄ducit in libertatē. Quid enim si publica utilitas ex h. emergat. ff. e. l. h. fi. t. l. senatus cōsultū. t. C. d. famo. libel. l. vnicā. p̄t etiā ciuilē agi actiōe iuria. rū q̄ nō publici iudicij s̄ p̄uat p̄tinet q̄re.

lam. C. eo. iniuria. ff. eo. p̄st. h. vnicā. Ut de oī iniuria etiā s̄ descēdat ex lege corne, ciuiliter agi p̄t vt ibi et de oī alia quācūg actiōe. ff. e. p̄tor editix. h. post se. hodie s̄m canon. q̄ famosuz libellū cōficit flagelat et excōlat. v. q. j. q̄ in alteri⁹. et. c. is. q̄. Sed et si certū ē q̄s cōficerit p̄t accusari et deponi: cū sit graue crīmē et accusatiōe ac dānatiōe dignissimū. xxv. xl. h. nunc autē. *Primo* ḡ mō sc̄z re iuriati s̄t xpo iudicē q̄ manū intericerit in eū et ligauerit: et bi q̄ eū verba rauerit et crucifixerit. *Sed* se cudo mō iuriant ei maledici et blasphemati: q̄ linguas suas h. ipz relatare p̄sumūt. *Tertio* at mō hereticī q̄ falsa de ipo xpo scripserit et p̄sumelios: vt Manicheus et Arris et alij p̄stles. *Motadū* autē et iudicē iuriatē xpo q̄sdā falsas excusatiōes p̄tendere conati sūt: vt non iuriōse s̄ iuste eū p̄dere crederenf. *Nā* s̄m iura iuria alicui facta excusari posset ex trib. *Primo* ex culpa sua delicto: p̄puta ex eo q̄ ille cōstitutū est vere deliq̄rat. *Nā* p̄tē nocētiū nota eēt et expedīt et oportet. ff. de iniur. cū q̄ nocētiū. t. C. eo. siqdē atam tuā vbi nō se pleneret. Als tenet nūciator. C. et si non es nūciator. Hāc ḡ excusationē iudet p̄tra xpm̄ p̄tendere revoluerit q̄a dixerit pilatoz. Si nō b̄ eēt malefactor: s̄ tibi tradidisse enī: Job. xvii. sed vere mentiebant: q̄ ipse p̄tē nō fecit: nec iūetus ē dolus i ore ei⁹. *2. Idem. iii.* *Sed* excusāt iuria ex cā: p̄ta si fecit iuria cā venerāde reipublice: ve si magistratū securū alienū p̄forauerit: quis bello se in male habuit. ff. eo. qui reipublice. Ideoq̄ excusāt sacerdos a canone ratiōe turbatiōis diuini officiū. extra d̄ sen. ergō. venies. Hāc excusationē p̄tenderit iudecū dīcū dīcū: Hunc iūentū subuentem gentē nām: Lu. xxii. Sed in h. etiā mentiebant: q̄ ipse gentē suā. i. iudeos nō subuertere sed salvare conat: fuerat: s̄m illud Matth. i. H̄p̄ enī saluū faciet p̄plū summa p̄tē eoꝝ. *Tertio* excusāt iuria a p̄eminētia: q̄ rōne dignitatis p̄sumūt p̄ aliquid q̄ nō aīo iuriādi q̄d agat: vt si minister reipublice iuber aliquid duci: q̄r̄ decreto pretorū nō obtēperat: q̄ iurū excusatio nō habet iuria et non tenet. Et que iusta potestatis a magistratu sūnt ad iuriāris actionē nō p̄tinēt. Et inde est q̄ nec magister incidit in canonē si causa correptionis

De canonibus et legibus

286

scholarem in minorib^z ordinibus cōstitutum prouesserit. extra de sen. exco. cū volun-
tate. q̄ si qui h̄o. Hanc excusationem iudei
habere voluerūt: ex eo q̄ iudei primo chri-
stum tanq̄ blasphemūt p̄ principem sacer-
dotum i consilii reū mortis adiudicari se-
cerunt. Et postea p̄ presidē pilatū tanq̄ cō-
tradicētē cesari t tributa dari. phibentē:
a pilato crucifigi cū petierūt. Sed tñ etiāz
in his mentiti sunt: qz nec blasphemus sed
dei cultor verus: nec tributū cesari negari
suastritō dixit. Beddit q̄ sunt cesarīs ce-
sari t. Luce. xx. Item iniuriantur aliqui
ecclie. Nam h̄m iura omis iniuria tripli-
citer infertur. Aut enī inferit in corp^z aut
in dignitatem aut in famā. Inferit in corp^z
cum quis pulsat vel verberat: vel cum vi
aliquis domī alterius ingreditur. In his
enīm trib^z castib^z agitur iniuriarū ex lege
cornel. Et est pulsare sine dolore cedere. &
verberare autē cū dolore: s̄z t dicit verberasse
abusine qui pugnūt cecidit. s̄. de iniuriis.
Item apud labeonē. h̄ verberasse. Dom^z
aut̄ mea accipienda est nō solū s̄. p̄pria sit:
sed t si cōducta fuerit vel gratis concessa:
sed tñ ad meritiora v̄ stabula non pertinet.
vt om̄a hec p̄phantur. f. c. l. h̄ in omni. t. l.
lex cornel. de iniur. B. i. h̄. i. t. iiij. Forte
etiā in his castib^z agetur iniur. de iure p̄to-
rio euz filiosfamili. Pulsatio debet patri:
prioria actio iniuriarum filio vero debe-
tur. ex. l. cornel. h̄ illud. Et hoc modo iniu-
riantur ecclie illi qui in psonas ecclie:
sticas manus violētas tenere int̄cūt eos
capientes vel verberantes. vel etiā ip̄a lo-
ca ecclieastica occupātes vi. Ad dignita-
tem vero minuendā fit iniuria cū comes q̄
comitatur t sequit: s̄u liber sit s̄ue seru:
s̄ue mulier vel masculus vel etiā pedago-
gus: non tñ tenet qui cepit adducere: sed
qui adduxit vt comes nō esset cū ea. Sed
nihil interest vtrū vi h̄ fecerit vel p̄suaden-
do vt cā relin̄t ret. f. de iniur. l. j. h̄. oīmz.
t. l. itē ap̄d labē. h̄. comitē: t. h̄ adduxisse. h̄
mō iniuriāt ecclie rectores mali: q̄ ecclias si-
bi cōmissas sine gubernatore t officiatore re-
linquunt. Del mali pastores q̄ plebes sibi
cōmissas tpe. p̄spicitat comitant: sed tpe
aduersitatis t p̄secutiōis eos fugit et di-
mittunt. Ad famā autē alicui^z fit iniuria:
cū alicui^z pudicitia attentatur: vt femina
ancillari vel meretrice vestre iduta sit. hoc
fit p̄ appellationē vel affectationē. Et ap̄-
pellare d̄r blanda exactiōe pudicitiam all-
cui^z atētare: cū s̄z agit vt ex pudica ipu-
dica fiat: sed q̄ h̄bis turpib^z vitetur nō ten-
tat pudicitia t iniuria tenetur. Affectari
vero est cū q̄s tacit^z frequēter sequit̄ ora
bonos mores. Aſſida enī frequētatio nō
nullā infamā prebet. f. e. l. j. h̄. oīmz. t. l.
ap̄d labē. h̄. tenet. t. h̄. siq̄. t. h̄. itur adūlū.
t. h̄. qui turpib^z. t. p̄cedenti. t. l. sed t que-
stionis. h̄. si. hoc mō iniuriant ecclie heret-
ci. Qui blādis fictis verbis pudicitiam
sinceritatē fidei s̄ue morū in ecclieasticis p̄so-
nis corrūpere molunt. vel illi q̄ blandis
colloquioſ ſen. puocatiuſ nutib^z vel cōti-
nuis t pestiferis exēplis ad impudicitiaſ
trahūt. Ap̄ls. h̄. Lox. xv. Corūpūt mores
bonos colloquia praua. ¶ Ca. XXXV

Attentio bona

nō liberat a pena si op̄ sit stu-
tu t illicitu. Cul^z exēpli appa-
ret h̄m iura in eo q̄ vt sit castus v̄tōles pla-
cere deo abſcidit ſibi membra impudica. ¶
Mā talis irregularis efficiſ. lv. di. si q̄s ab-
ſcidet. Mō enī ferro ſed aio castitas que-
ri debet. xxv. q. v. tunc sanabitur. Ergo
de rigore iuris is qui etiam vt sit castus h̄
facit fieri deponendus eſt: licet credat pla-
cere deo. Nam vt ait versus: Displacet im-
puades vnde placere putat. Et h̄m hoc in-
tellige. lv. di. si euāgelica. t. c. si quis a me
dicis. t. c. qui per partez. t. c. si quis p̄ egri-
tudinem. Nec obſtar extra de corpore vi-
tatiſ significauit: quia ibi grā fit. Hiero.
Illi eunuchi placent quos caſtrauit nō ne-
cessitas ſed voluntas. Item intentio et
ſpes plus recipiendi etiam ſine pactiōe q̄:
ſi vſurariūt facit. nam etiam ſine pacto: ſi
hac intentione principaliter ductus ut ali-
quid mihi dares tibi mutuarem pecuniā:
als nō mutuaturus: licet in foro iudiciali
non poſſit censeri vſurarius. vt extra de
vſuris: in ciuitate tamen in foro penitētia:
li includēdos ſum ut pecuniā ſic receptā
reſtituam: Lu. vij. Date mutuū nihil inde
ſperantes. extra de vſu. cōſulult. xliij. q. iij.
ſi festinaueris. Si tamec als eſſem mutuatu-
rus: h̄ ſecundario ſpero q̄ mihi ſubuētias
vel me remuneret in nullo vel in modico
peccō: ſim. Noſti. ar. lxj. di. qd. p̄derit. lxx.
di. ſi officia. lxxvij. di. in ſingulis. t. q. q. q. q.

W 2

Liber octauis

plam: extra de testa, cù in officijs. s. de pe-
ti. here. sed t. si. h. consuluit. extra de simo.
tua. Si autē nullo pacto ab initio interue-
niente neq; exactione ex post facto: h. ita de
bito aliquid gratis offerret: recipi posset si
ne aliquo peccato: dummodo intentio nō fu-
isset ab initio. Nulla enī maculaz oblatio
suscipienti ingerit: q; nō ambientis petitio
ne .cessit. i. q. h. sicut ep̄m. **C. XXXVI**

teriorunt. Et de anima de qua malâ rationes reddit superbi: q̄ ipam oib⁹ bonis p̄ super biā evacauerūt. Et de reb⁹ tēporali⁹ de q̄bus male r̄ndebūt auarisi: qui paupib⁹ eis nihil dare voluerūt. Et etiā de rēpōre de quo male r̄ndebūt oclōsi: qui h̄m tēp⁹ negligēter expenderūt. H̄c exanimabit de bonis omīnisſis siue non faciendo siue non multiplicando siue nō p̄tinuādo. H̄c ex-

Iudicium christi qd sicut in fine mundi erit in aliquo simile iudiciali foro hominu. Nam iudicium ut describitur iuristis: est actus legi etimis triu personarū: scz iudicis actor et rei qui reddit in inuitu ut differat ab arbitrio: sicut Agone, ad hoc extra de verbo, sicut gni. Sunt. et. ff. de xbo, obli. inter stipularem. h. j. Sed etia si factu negetur. iij. psona. s. testis inducit. iiiij. q. iiiij. c. i. Nominem autem testimoniū accipias instrumenta etiam argumenta. ut in predicta decretali forus. h. causa sicut glo. Similiter in illo iudicio christi finali erit index christus: actor diabolus: rei peccatores: testes angelii: instrumenta conscientie vel scripture divine: argumen- ta peccata patentia vel ipse creature contra peccatores comotae: Esa. xliij. Iudicium gentium p. f. Et nota q illud iudicium ex ordine similitudinari loquendo sicut. Quia primo precedit scz citatio monitoria: pceptoria et pemptoria. j. Theb. iiiij. Pro domini in iustu. Ecce citatio pceptoria: de q etia in Ps. vii. Exurge dñe de me. in pcepto qd mandasti: et synagoga populus circundabit te: et ppter hanc in altu regredere dñs iudicat populos. Sequitur in voce archangelii. Ecce citatio monitoria: de q Johelis li. Consurgat et ascendat omnes gentes in vallem iosphat: qz ibi sedebit ut iudicem omnes gentes. Et subdit: In tuba dei descendet de celo: et mortui q in christo sunt resurgent primi. Ecce citatio pemptoria: Apoc. x. Angelus quis vidi stant supra mare et super terrā levauit alam suā ad celum et iuravit p vivente in seculi loco: qz ipsi amplius nō erit. Sed in diebus vocis septimi angelii cu coperit tuba canere consummabit mysterium dei. Secundo sequitur examinatio. Examinitabut enim citatos pmo de bonis eis commissis: scz de corpore de q malitia ratione reddent: luxuriosi q in luxurias illud nus

aminabile de multis commis. quicquid est in re-
renus ratione non regreditur de minimis nec de
alienis neque de occultis; sed in re eternis
tante erit scientia, q[uod] regreditur ratione de mi-
nimis: puta de xib[us] oculis, & de alienis;
puta de platis: de subditis, & de occulis, &
de cordis secretis. **A**tt[est]o examinabit de ma-
lis commissis siue de peccatis: puta origina-
li: mortali & veniali siue etia de suppliciis.
Esi examinabit & de absolutione culpe & de
remissione penae. **T**ertio seque[nt]ia coniectio:
q[uod] scz examinatos coincideret p[ro] auctorita in-
strumenta: scz p[ro] sancta eu[angel]ia: Bo[n]i. ii.
In die cu[m] iudicabit de occultis ho[m]ini s[ecundu]m
eu[angel]ium meum. Et bene dicit occultis ho-
minu[m]: q[uod] d[omi]n[u]s est opus dei t[em]p[or]is: ut opus
creationis, quoddam vero dei & hois sicut
opus iustificationis: in q[uod] p[ro] plenaria libert[er]
arbitrii adiutores dei sumus: & quoddam
est solius hominis: scz opus transgressio[n]is
scz peccati: & hoc solu[m] erit opus quod iu-
dicabitur & condicibilis. **Q**uarto seque[nt]ia
sententia platio: q[uod] contra concordias sen-
tentia disintinua p[ro]fert dicens: Ita male-
dicti in igne eterni te. Et nota q[uod] ista sen-
tentia nullo auxilio iuris poterit subleua-
ri: scz neq[ue] p[ro] appellatione: neq[ue] p[ro] supplica-
tione: neq[ue] p[ro] querela falsi: neq[ue] p[ro] integr[al]e
restitutione. **A**ppellatio eni[m] ibi locu[m] non ha-
bebit: q[uod] crimen cuiuslibet notoriu[m] erit scz
p[ro] confessione ap[osto]lam: q[uod] cuiuslibet consci-
entia co[m]itebit suu[m] scelus. **I**tem p[ro] euidet-
tiam facit: q[uod] oia facta homis ut dicit He-
ro, quasi in quadam tabula picta demosta-
buntur. **I**tem erit notoria p[ro] presumptio[n]em
violentia: scz colpo & stabut a sinist[ra].
Ex hoc enim p[ro]metitur q[uod] sint danandi: sicut
de bonis q[uod] stabunt a destris p[ro]metitur q[uod]
sint saluandi. Non erit habebit ibi locum
supplicatio, in humanae cu[m] iudicis
sententia p[ro]fertur a principe non licet apel-
lare sed supplicare, supplicatio[n]es aut[em] p[ro] pre-
cessi ibi non valerent: etiam si beata virgo et

De canonibus et legibus

287

martyres omnes confessores et virgines et omnes sancti celestis curie intercederent.

Item non habebit ibi loci querela falsi: ut scilicet dicatur quod illa sententia sit lata per falsos testes: vel falsa instrumenta iudice circuato: quod ille iudex non poterit decipi nec circumveniri: cum sit veritas et sapientia dei. Unde contra ipsius sapientiam nihil valebit loquacitatem aduocatorum aut sophistinata phororum: aut facundie orationis: aut argutie versutorum. Non etiam poterit relevandi vel reuocari in integrum restitucionem: ut scilicet de cetero ad pristinum statu restituantur. **H**ebrei. vi. Impossibile est eos quod semel illuminati sunt regi et plapsi sunt. sed finaliter impenitentia seu sententia rursus reuocari ad priam.

Capitulum: XXXVII

Iudicium suspicuum et iucundum de malo est visitandum. Quia enim iura de quibus presumentur est bonum: ubi non constat contrarium. Unde quem homo inficit indignum debet presumere fore dignum: extra de presumpti. dum. ff. de manumi. tef. litteras seruas. ff. dele. ij. cum pater. h. rogo. extra de indicio. cum deputa. ff. fidelis. omnis. taynas. h. sorore. Nec obstant que habentur. C. de de his qui ve. era. impe. l. iii. t. c. de p. batio. ex persona eius. ff. de magistris. c. l. i. Quia licet hec iura probent quod presumuntur quod non soluendo et pauper nisi probetur contra. Non enim presumuntur diues nisi euidentur. ff. qui satisda. co. si vero. h. qui pro rei qualitate. Tamen aliter est de honestate quam de diuitiis: quod virtutes quibus aliquis bonus est congregunt homini naturaliter: non scilicet quod naturaliter insint: h. quod hoc aptus non est ad eas. Etiam in. ii. Ethica. Insumt etiam homini virtutes actu vel habitu post baptismum: in quo confertur gratia: de cose. di. iii. c. h. t. c. p. aquam. Sed congregatio diuitiarum ex accidenti venit: ut in autem. ut omnis ob. iu. p. u. h. i. coll. v. Aliter refert utrum appearat quod semel fuerit soluendo: et sic adhuc presumuntur nisi contra. probetur: vel quod semel cessit bonus et sic adhuc presumuntur esse non soluendo nisi contra probetur: ar. C. de p. batio. sine posseditis. Item quod dictum quod quilibet presumitur bonus: verum est quod queritur de persona promovenda: secens autem est quod queritur de persona salvanda: quia persona car-

nalis et honores carnales: anima vero spiritualis et salvatio spiritualis. Item nota quod indicatur aliquis licite maior a minori:

quod pater in papa qui est maximus: et tam iudicio alterius subdi potest tripliciter. **A** modo propter heretum: sic enim ab alio et iudicari et accusari potest: alias autem non. xl. dicitur. si papa. ix. q. iii. aliorum. **S**ecundo si ipse se subiectus iurisdictioni alterius. q. q. vii. nos si incognitos. ff. iurisdicti. o. iii. crece prius. **T**ertio si ipse se deponat: ut. xxj. dicitur. nunc autem. Item nota quod iudicii est multiplex profectio necessaria. **P**rima est naturae iuris contractum ad etatem: ut non sit puniernam impuberis iudicare prohibentur. ff. de iudi. cum pretor. h. non autem omnes. unde impuberem non potest delegare quilibet nisi princeps: de cuius delegatione disputare sacrilegius instar est. Nam dignus presumitur quem imperator eligit. C. de criminis sacri. l. q. xvij. q. iiiij. h. qui autem. In autem. ut iudicet sine quoquo suffra. h. eos autem. ibi: quis enim non diligat. coll. ii. Alius autem delegare non potest in multis parentibus: nisi tali qui sit maior virginis annis: sed de consensu potest dum tam sit maior octodecim annis: sed non cogit sententiam dicere. ff. de arb. c. lege. **I**ste requiritur profectio nature contractum ad sexagesima feminam non potest delegari: quia regulariter feminine remote sunt ab omnibus virilibus actibus. ff. de reg. iur. l. q. i. ideo non possunt iudicare. xxii. q. v. mulieres. nec excommunicare: extra de malo. et obe. dilecta. Nec penitentias dare: extra de penitentia. noua quedam: nec ciuilibus actibus fungi. iii. q. viij. h. tria. **S**ecundo requiritur in iudicio peritia scientie. Non potest enim cui competit iudicium quod iura non ignorat: extra de consanguineo. c. i. t. q. sit puerulus: extra de offi. iudi. dele. cum. R. canonicus: sed quo ad causas temporales sufficit quod peritiam habeat: vel per lectionem librorum: vel per experientiam: ar. C. de episco. et clericis. paulatim. C. de iudi. certi. iuris est. In autem. de iudi. i. R. coll. vi. **T**ertio tranquillitas anime quam tollit ira et furia. Unde furiosus non est aptus iudicare: quod non sensibilis. l. q. ix. judicial. xxvij. q. viij. nec furiosus. t. xvij. q. iij. Hoswaldus. extra de suicidio. ab ista. c. fi. extra de regula. sic tenor. **Q**uarto requiritur integritas famae: et infames

W 3

Liber octauis

legitimi aceribus phibens: extra de test.
licet ex quadam. extra de excessi. prela. in-
ter dilectos. Dicuntur autem infames her-
etici: fures: sacrilegi capitalibus criminis
bus irretiti: sepulchro violatores: et qui
aduersus patres seu episcopos armantur.
ij. q. iij. hi qui episcopos. x. q. v. omnes.
x. c. constitutimus. Similiter incestuosi: ho-
micide: pertuli: raptiores: malefici: venefi-
ci: adulteri: et p. suis sceleribus anathema-
tizati: sed emum omnes quos ecclastee
vel seculi leges infames. pronunciant. pba-
tur hec. ij. q. i. infames. **Q**uinto requi-
ritur libertas fortune sine conditionis: seu
ut non sit seruus: quia seruus non potest esse
iudex: et non arbitrus: quod est minus. de ar-
bitris pedius. s. st. **C**a. XXXVIII

¶ nec' causa, c. 1. Nec verisimile est ipsum
iactura altert' velle fieri locupletioez; zar.
aff. de condit. indebti, nā hoc natura, vbi tñ
autē deo iuratu est: nō diminuitur in cas-
ibus predictis seruitus domino: sed potius
cumulatur. Ea. XXXIX

La. XXXIX

Disti pauci be-

Ine vinentes preferunt multi peccatoribus. de quibus dicitur 2. ad. xij. Multi sunt vocati: pauci vero electi. unde etiam in electionib⁹ ecclesiasticis prelatis in aliquo casu puerit pœnitus paucorum. **H**abili maior pars eligentium cōsentiat in viā cōpendij et cōpromissi pauci in vias scrutinij. tenet curia romana q̄ illi qui eligerunt viam scrutinij preualent hac ratioe. **D**e rebus sententiis et viae cōsideratione.

Quia via scrutiniū est via ordinaria p quā
cuilibet sanū est in quē vult dirigere votū
suum: secus aut in cōpromissō vngit, per
quod plerūq; puidet de psona de qua nō
est creditum nec speratū: vt extra de electi
dilectus filius archi. mortu. cū nullus in-
nitus sit dandū episcopus. vt. ix. xl. nullus
ad cōpromissū nullus innitū cōpellit
votū: vt. ff. de arbitris. l. fed. t. si. q. si quis in-
det. iij. q. viij. h. tria. Sic t̄ b̄z deūtū q. ell-
gunt viam certā t ordinariam: sez bene vi-
uendi: licet pauciores sint: tamen p̄ualent
peccatorib⁹ qui ponūt se in incerto: sez p-
ponendū penitere in futuro: qđ non est in
eoz arbitrio. Et ideo frequent⁹ supuent
eis iudicium qđ nō sperabant. Usq Aug⁹.
Tene certū t dimittre incertū. h. Petri. s.
Eos aut magis satagit vt p vestra bona
opera vocationē vestrā certā faciat. Mo-
tandū est tamen q. leet ita si d. studi-
ne romane ecclie vt dictū est: tamē de ri-
goe iuris vt dicunt aliqui paucor̄ cōtradictio
cio est preualeat sed succubit: quia
hoc est generale in cunctis actib⁹ ecclie
vt obtineat sententia plurimovis; vt extra
de his que fiunt a ma. par. ca. p. totū. Et B-
etia potest contra peccatores inflecti: qrlb-
et aliqui pauci penitentes in fine legantur
fuisse a deo misericordia cōsecurti. vt latro
in cruce t quidā alij: tamen b̄m rigore di-
uine legis q. dicit Prouer. j. Desperist om-
ne cōsiliū meū: t increpatiōes meas negle-
xisti: ego quoq; in interitu vestro ridebo
t̄. Q. videlicet ab eis despicietur tra-
ditur: Eccl. xv. ybi dicit: Cōsiderabis vi-

Dramentū non
violat: qui illud in melius cōmu-
tāt: vnde potestas qui iurauit regi-
men ciuitatis p annū: & mḡ q̄ iurauit regi-
men scholarū tenere per annū: & capella-
nus clericus vel seruēs qui ecclēsī vī do-
mino iurauit seruire p annū: & alijs consi-
militate aliquid iurātēs pūt sine violentia
turamenti religionē intrare cū illud in me-
lius cōmutant: fm Hōstēdū. extra de iure
iurāt. puenit. Hōstī. autē liceat pūtare
q̄ talis posset se obligare: tamen cōsuluit q̄ pri-
us seruet & adimpleat qđ iurauit anteq̄ in-
tret. Quia vt dicit hic tutius est ei q̄ si ad
religionē intraret turamenti religionē con-
templa: nisi ab illo cui iuramentū presti-
tit posset licentia obtinere. extra de iure iurā-
t. debitores. Et exp̄ressum est istud con-
silium: extra de sponsal. cōmissum. xij. q.
līij. s. vlti. Et soluit Hōstien. illud quod al-
legat Hōstenus de iure iurāt. puenit. dīcēs
illud esse intelligendum qđ p̄missio facta
est deo tm̄ & nō quādo homini iurāt est.
In quo casu deus in testē induci videat: ex-
tra de iure iurāt. et si christus. Quinimo
qđ fid̄ iussor inducit deus. Ideo falsidi-
eis testis tribus psonis est obnorius. ex-
tra de criminē falso. c. i. Quādo ergo ho-
mo deterat: deus cōtemnitur: p̄imus de-
cipitur: & ipse deterans dissimilatur. Nō est
ergo mirū si difficulter frangit triplex fu-
niculus q̄ simpler vel duplex: extra de iure
ga & pace. c. i. De enī tanq̄ plenus miseri-
cordia remittit de facilitate sic homo: extra

De canonibus & legibus

uenit: vnius & sanus cōfiteheris. patet q
huius ples sint: desribiles erūt: q̄ sez vſq;
in finē se emedare distulerūt: Ap̄ls P̄b̄i,
līp. iij. Quorū finis interitus. **C. XL**

LEx diuina dif-
fert a lege humana: q̄r̄ lex diuina
punit animū: sed lex humana pu-
nit manū: id est faciū. Nam in foro penitē-
tiali: id est in iudicio anime sola voluntas
punitur: vt patet de penitē. dī. i. homicidi-
orum. t. v. c. ibi sequēti. t. c. super tribus.
v. dī. testamēti. xxvij. q. v. sicut enī. t. c. q̄
viderit. viij. q. i. sciendū. Dens enī non ex
operib⁹ in dicās sed ex corde. xxij. q. v. q̄ p̄
turare. et cor respicit et nō manū. xliij. q. v.
si quid inu. enīt. Et ex corde procedit adul-
teria: homicidia & cetera peccata. xv. q. vj.
c. i. ante mediū & ad finem. Talia enim cū
latētā sint soli deo & sacerdoti eius vīca-
rio si cōfitehantur relinquitur iudicanda
vel remittenda. sic intellige. xxij. dī. eru-
bescant. vj. q. i. si omnia. xxvij. q. v. christia-
na. extra de penitē. omnis. Huius intrinse-
ca p̄ extrinseca sepius p̄sumantur. Ad hoc
xxvij. q. i. nec aliqui. xxij. q. i. veruz. de
confē. dī. iij. de penitentib⁹. xxvij. q. v. nec
solo. Quod intelligas de cogitatione deli-
berata ex qua quis consenit peccato fa-
ciendo: multo fortius si delectatus sit: vt
de penitē. dī. iij. sup̄ tribus: sed in foro oīn-
tio aliter est. Nam aut voluntas stetit in
suis finib⁹: t̄ nō est. p̄cessum ad actum: t̄
sic nullam penā meretur: vt. ff. de penis co-
gitatiōis. ff. de furtis. si quis. t. l. i. t. l. infi-
ciādo. ff. de acquirē. possel. h̄s r̄ apud te.
nisi in casib⁹ sicut heresis: extra de here-
si. ad abolendā. t. c. excōmunicam⁹. h̄-cre-
dentes. Item in crimine lese malestatis. C. ad lc. iulia. ma. quisquis. Et in eo q̄ co-
gitauit fugientem de ecclēsia extrahere. C.
de his qui ad ecclē. confu. l. si. cum tamen
non processit ad actum. Et eodē modo po-
test intelligi precedens lex quisquis. Sive
ro voluntas ad actum progedit: t̄ act⁹
perficitur: puniendus est. Cuicunq; pe-
nitentiat. Nemo inquit lex tali pacto penitē-
tia ductus nocens esse desinit. ff. de edil.
edi. quis sit fugitivus post principi. ff. de
fur. qui ea mente. ff. vi bon. rap. non pro-
dest. ff. qd̄ quisq; furis in aliū. l. iij. Be. j. ff.
de postu. l. i. q̄ bestias. et in casib⁹ quibus

circa tempora penitētis locus est. ff. de ser-
uis fugitiu. l. i. q̄. i. ff. de publ. iu. di. l. i. q̄.
quod si fecerit. ff. qd̄ metus causa. l. si cum
exceptione. h̄ satis clementer. C. de crīmē
stellio. l. i. q̄. i. Q̄ si actus nō perficiatur: t̄
is qui processit actum ipsum perficere po-
trisset sed noluit quia penituit: nō incidit
in penam: uno ei parcendū est. ff. ad. l. cor-
nel. de falsis q̄ falsā. ff. de iniūr. l. tē apud
labeonē. h̄ si curauerit vt mortē sibi con-
sciuerit vbi punitur conscientia criminis
tam cōmissi. ff. de bonis eoz q̄ mor. sibi cō-
scia. l. iij. Si autem ideo non perficit actus:
quia non potuit sed bene voluisse perfice-
re: puniēdū ē ac si fecisset. ff. ad. l. pom̄p
de parci. l. i. in fi. ff. de re mili. l. iij. h̄ s q̄
C. si quacunq; preditus pōt. l. i. C. de ep̄i-
sco. t̄ cleri. si quis nō dicam. ff. de fur. si q̄s
alieno. C. ad. l. iul. de adul. eum qui. C. de
incestis nup. qui. Item nota q̄ ille legē
bene seruat qui implet mentem legislato-
ris. Quod patet: quia ille qui verba qui-
dem legislatoris sed non mentem seruat:
legem fraudare dicitur. Nam aliud est fa-
cere contra legem: t̄ aliud facere fraudem
legi. Contra legem enim facit qui facit qd̄
lex prohibet: licet sit fraus legi. quādō cir-
cūuentur seruatīs verbis mens. vt. ff. de
legib⁹ cōtra legem. t. l. sequenti. Unde pa-
tet q̄ inde litteram legis solam seruantes
et mysticam significationem quam lex tra-
dere principaliter intendebat relinquen-
tes fraudem legi faciunt. Unde Aposto-
lus. ij. Coz. iij. Non littera sed spiritu tē.
Item nota q̄ lex communis & regula ali-
quando pretermittitur licite ex causis spe-
cialibus. Cuicunq; exemplum est in iure: vbi
ea que sunt regulariter de iure communi
pretermittuntur aliquando licite siue pro-
pter prīilegium siue propter utilitatem si-
ue propter consuetudinem siue propter ho-
nestatem. Nam regulare est vt ad collegi-
um cuiuscunq; ecclēsie spectet electio: t̄ ta-
men plerumq; ex consuetudine vel prīile-
gijs alieni intrant: vt extra de electi. Cu-
mā. et extra de causa possit. et proprie-
cum ecclēsia. t̄ de postul. bone. et extra de
consuetudine. cum dilectus. et extra de iu-
re patrona. nobis. Vocantur etiā aliquan-
do religiosi ex honestate non ex debito: vt
xxij. dī. i. nomine domini. lxix. dī. c. i. Vo-
catur etiā populus nō ad eligendū sed ad.

Liber octauis

consentendū: vt. lxij. dī. h. electiones: et
sequentī. Vocantur etiā principes vt ab
oppressionib⁹ defendant: vt. lxij. dī. h. p̄n-
cipibus. Sic etiā ex specialibus causis q̄
dam antiquorum patrum legem dei cōmu-
nem licite p̄temperat: sicut samson seipm
occidit: Jacob duas vrozes sumul habuit:
David laicus panē sanctū comedit: q̄ oīa
non licebant fīm legem cōmunem.

Capitulum: XLII

Locus non san-
ctificat hominē sed homo locuz.
el. dī. multi sacerdotes. vnde vbi
papa est ibi roma: nō ecōtra. Nā res acce-
dunt hoīb⁹: nō econuerso. ff. de edili. edic.
iustissime etiam. Propter hoc etiā dicit be-
atus Grego. q̄ nō prodest locus vbi deest
spiritus. Et de beato Benedicto dicitur:
q̄ locum sed non hostem mutavit. Similis
etiā dicimus q̄ homo inficit locū nō econ-
uerso. vnde dī. ii. Machab. v. Non apter
locum gentē: sed apter gentē locū dīs ele-
git. Ideoq̄ locū iōe participes fac̄t est
populi maloz.

Ca. XLII

Locurie media
trices vt sunt quedā maledicē
verule iuuenclulas decipiētes: q̄
insto. vocabulo Ruffiane appellant pei-
res sunt q̄ assissini: qz illis mediantib⁹ p̄-
curatur occisio corporis t̄ interduz vnius
hominit̄: sed q̄ tales mediatrices p̄cu-
ratur mors anime t̄ nō vnius t̄ sed veri-
usq̄ luxuriantiū: s̄c̄ viri et mulieris. Un-
de apud dēū nō minori pena digni sunt ta-
les mediatrices q̄ inferatur assissinis. Cir-
ca quos ecclesia statuit q̄ quicq̄ principe-
s vel prelati seu queuis alie ecclesiastice
vel seculares persone: que q̄ epiam chris-
tianoz̄ per assissinos interfici fecerint: s̄
etiā mandauerint: q̄q̄ mors ex hoc forsi-
tan nō sequitur: necno etiā q̄ illos qui dictos
assissinos receptauerint vel defenderint seu
occultauerint: non solū excommunicatio
vel depositionis incurrit sententias ipso
facto: sed sunt etiā cū omnib⁹ bonis suis
omnib⁹ christianis expositi t̄ p̄petuo dissi-
dati: ita q̄ ex quo de predictis vel aliquo
eorum probabilitb⁹ constiterit documentis:
seciet q̄ aliquod scelus tam execrabilis cō-
miserint: nullatenus alia excommunicatio-

nis seu depositionis vel dissipationis sen-
tentia requiratur: sed t̄ beneficia talib⁹ per
illos ad quos pertinet collatio libere confe-
rantur: vt in autē. dī. nostri. extra de ho.
pro humani redemp. li. vi. Multo ergo ma-
gis mediatrices animaz mortem p̄curan-
tes: q̄ etiā nutrit̄ cas sunt a deo male
dicti t̄ exercitati t̄ demonib⁹ expositi et ab
angelis custodiētib⁹ dissidati.

Capitulum: XLIII

Matrimoniuī spi-
rituale assimilat carnali: t̄ signi-
ficatur p̄ ipsum. Est enī m̄rimo-
nium aliud carnale aliud spirituale. Car-
nale quidē matrimoniuī sit ade t̄ eue in pa-
radiso contrac̄tu: t̄ est modo vnu de lep̄ez
eccl̄ie sacramentis q̄ venerabile existit.
Tum rōne auctořis q̄ ipm instituit. s̄l. del.
Tum rōne loci in q̄ instituit: s̄c̄ in paradi-
so. Tum rōne t̄p̄s: q̄ t̄pe innocēt̄. Tum
rōne prioritatis: q̄ prius ē t̄pe. Et ideo di-
ci potest q̄ potius est iure: extra de mai. t̄
obedi. c. c. Tum rōne intentio peti euita-
di t̄ suscipiente prolis. Sed nota q̄ mari-
moniuī illud ade t̄ eue fuit initiatiū: S̄eh. i.
Immissus dīs s̄pōre in adā t̄c̄. sed contra-
cum fuit S̄eh. ii. vbi ait adam. Hoc nunc
os ex ossib⁹ meis t̄ earo t̄c̄. Et ratificatuz
S̄eh. ii. c̄ ait: Propter h̄ relinquet ho pa-
trem t̄ matrē t̄c̄. Consummatū autem S̄eh.
iiij. Abi adam cognovit vpoze sua t̄c̄. Si-
cūt nunc matrimoniuī carnale christiano-
ru q̄ est sacramentū initiat̄ p̄ verba de fu-
turo: s̄c̄ p̄ sponsalia. ff. de spon. i. j. xxv. q.
v. nostrates. Contrahit̄ p̄ verba de precen-
ti. xxvij. q. ii. h. j. extra de spon. cum locuz.
Ratificat̄ q̄ per eccl̄ie approbat̄. xxv. q.
v. c. i. t. ii. t. c. sponsus p̄ totū. extra de clā-
desti. despon. cā inhibit̄. ideo inter insi-
deles rasū nō habet: q̄ nō habet sacerdo-
tium: extra de cōst̄i. translatum. **N**el fī
aliquos ratificat̄ matrimoniuī in sacra-
mento fidei: s̄c̄ in baptismo: qui est fundamen-
tum omnīu sacramentoꝝ. Unde inter fide-
les respus libellus repudi⁹: qui inter insi-
deles adī tititur: vt innuit Aug⁹. xxvij.
q. ix. h. si. Consummat̄ aut̄ p̄ carnis copu-
lam: extra de cōuersiōe cōli. ex publico ad-
fi. t. c. ex parte. h. ad sup̄ quaz vna caro fu-
nit t̄ vniū inseparabiliter q̄dū. vige-
rint: ita t̄ q̄ licet in veritate duo sūt cōd-

De canonibus et legibus

289

pora: vnu tñ corp' censem: extra de pueris.
cõiu. ad apliçā. Matrimonium x̄o spūale
etia distinguis: et aliud est laudabilis alii
ud virgabile. Et laudabile adhuc ē mul-
tiple. **P**rimū inter dñi et beatā x̄ginez
maria: vii et ipa d̄ sponsa: **L**ant. liij. Ne-
ni de libano spōsa t̄c. Et de b̄ matrimonio le-
git. xvij. q. ii. s. ii. t. ii. ecce: et sequenti.
Istud matrimoniu p̄ dici initiatu: **L**u. iij.
Missus est angel⁹ gabriel ad matrā t̄c. **E**o
tractu in codē: ibi: Inuenisti enim gratias
apud deum: ecce cōcipes et paries filiū t̄c.
Bapticatu. in eodem: Sp̄sancetus supue-
nit in te t̄c. **C**onsummatu in eodez. Ecce
ancilla dñi: fiat mibi t̄c. **S**ecundū ma-
trimoniū est inter diuinā et humanā na-
turā in vtero x̄ginis marie ineffabilē con-
tractu et idissolubiliſ seu irreiterabiliſ vni-
ens naturas. hoc fuit initiatu: **E**la. vij. Ec-
ce virgo cōcipiet t̄c. **H**iere. xxi. Nonū facit
et dñs sup terrā: mulier circūdabit viruz.
Et sib⁹ p̄ verba aliorū prophetarū: qui dire-
runt aperte filiū dei humanā naturam as-
sumpturū. Hec ei fuerūt verba de futuro:
p̄ que ut dictum est sponsalia strabuntur.
Contractū aut̄ fuit p̄ verba gabrielis dicē-
tis **L**u. i. Que grā plena dñs tecū: Et p̄ re-
sponsione vtriginis dicētis in eodem. Ecce
ancilla dñi: fiat mibi s̄m verbū tuum. **M**ā
matrimoniu etiā carnale p̄ mutuū consen-
sum medianib⁹ internūc p̄ x̄ba de p̄-
senti cōtrabi p̄t. ff. de sponsalib⁹ sufficit
et. l. in sponsalib⁹. nibil interest. et. l. finali.
Bapticatu aut̄ fuit diuina auctoritate et
voluntate. Tantū enī matrimoniu alter⁹
voluntate et auctoritate ratificari nō potu-
isse. Unde **H**al. iii. Misit deus filiū suum
factū ex muliere factū sub lege. **C**onsumma-
tum aut̄ est in incarnationē. **M**ā sine aliqua
corruptione sp̄sanceto operante verbū ca-
ro factū est **J**ob. i. Et in hac cōsummatione
tota trinitas operata est: q̄r in diuina sunt
opera trinitatis: extra de sum. trini. c. i.
Tertiū matrimoniu est christi et ecclesie
initiatu in christi nativitate: contractu in
eius predicatione ratificatu diuina aucto-
ritate in miraculoso operatione: cōsumma-
tum in passione. vel initiatu q̄n christ⁹ in-
cepit predicare: **M**atth. viij. Exinde cepit
iulus predicare t̄c. Contractu in eucharisticie
institutione: **M**atth. xij. Manducantib⁹
illis accepit iulus pane t̄c. Bapticatum in

spiritu sancti missione: **A**ct. ii. **F**actus est
repente t̄c. **C**onsummatu in euangelij di-
vulgatione: **H**al. iii. Ecce ancillā et filium
eius. **Q**uartū matrimoniu est episcopi et
ecclesie initiatu in electione: **Heb.** v. **H**ec
quisq̄ sumit sibi honorē t̄c. Contractu in
confirmatione: extra de trāsla. inter corpo-
ralia. **A**el contrahit p̄ mutuū consensum
eligiunt et electi: extra de elec. cū inter ca-
nonicos. **B**apticatur cum ad obedientiā su-
scipitur: ar. extra de iure. ego. vel in co-
firmatione ratificat. **C**onsummatu aut̄ in
cōlebratione extra de trāsla. licet. **Q**uin-
tum matrimoniu est sacerdotis et ecclesie
sue: quod initiatu i eius canonica electio-
ne sue p̄sentatione: extra de iurepa. q̄ au-
tem. Per assentum aut̄ huic presentatio-
ni prestiti cotrabitur. **Q**uando vero pre-
latus iōm admittit et cōfirmat ratificatur.
quando curā cōmittit consummatur. ex
tra de insti. ex frequentib⁹. Et de hoc etiā
matrimonio legit. xl. di. sicut. xxi. q. ii. si-
cut in vnaquaq̄. Et dicit decretalis: q̄ si
cuit episcopus p̄est matrici. i. cathedrali
ecclesie sue: sic et archipresbyter plebi sue:
extra de officio archipresby. c. fi. ad finem.
Sextum matrimoniu est dei et anime fide-
lis initiatu in creatione. lvj. dl. nasci. con-
tractum in baptismo: **O**see. ii. Sponsabo-
te mibi in fide. **B**apticatum in sancta opera-
tione: q̄r p̄ banc anima firmat cū deo: **P**ds.
cxvij. Qui facit hoc nō cōmouebit i eter-
num. vel ratificat in dei dilectione. i. **C**or.
vj. Qui adheret deo vnu spiri⁹ est cum
eo. **C**onsummatu in morte q̄n ab impiō se-
culo sine mortali substrabitur. xxvj. q. vj. si
presby. **S**eptimū matrimoniu est dei et
anime penitentis: quod initiatu in contri-
tione p̄ verba de futuro. i. positiū cōfite-
di. Sed cōtrahitur in cōfessione per verba
p̄sentis: ybi loquitur et cōfites peccati
dicendis: et sacerdos vice dei absoluendo.
Bapticatur in poſitione penitentie et susce-
ptione: et cōsummatur in plena satisfactio-
ne. Est etiā aliud matrimoniu dei et anime
sancte: quod initiatu in ḡre preuentio: con-
trahitur in p̄uenientis gracie susceptione
sue in assensu liberi arbitrij. **B**apticatur in
boni operis executione. **C**onsummatu i bo-
ni operis assuefactione et cōtinuatiōe. Ad
hoc. xj. q. iij. extimauit. **M**atrimoniu ante-
vituperabile ē diaboli et anime: qđ initia-

W 5

Liber octauis

tur in suggestione que delectat. Contrahit
in consensu qui acceptat. Ratificatur in ope-
re quod confirmatur. Sed consummat in pec-
candi consuetudine in qua est consummata
malitia: scilicet contemptus. Nam peccator cum in
profundis veneris peccatorum contemnit vel
consummat in morte. p. q. iii. extinxerit. de
pse. d. l. iii. firmissime. **C**a. XLIII.

penul. ff. qui satisda. cogun. l. si vero i fine,

Capitulum: XLV

Dracula solus
dens facit: quis sancti miracu-
la dicantur facere: qz nō faciunt
nisi in virtute eius. Et similiter solus deus
peccata remittit: quis sacerdotes absolu-
tuentes remittere dicant: fm illud Job. xx.
Quorū remiseritis peccata zc. Cui⁹ exem-
plum est: quia dicit⁹ in iure qz soli principi
lacet condere leges: vt. ff. de legi. ⁊ cōstitu.
.l. vlti. Et tamen alibi dicit⁹ qz senatus le-
gem condere possit: vt. ff. de legi. ⁊ senatus
con. l. non ambiguntur. Qz est: quia superi-
ores qb⁹ est zcessu vt possint cōdere leges:
principis auctoritate cōdere intelligunt⁹.
Sic in papa dicendū est vt legis: prelati:
capitulari concilia auctoritate ipsius face-
re constitutiones intelligantur. Unde in
concilijs excepta intelligit⁹ auctoritas do-
mini pape: vi extra d. elec. significasti. xyij.
di. per totum. i. q. vj. dudij peregrina. ix.
q. liij. cuncta. Ca. XLVI

Inon preuidat q̄ peccatoꝝ fina-
liter destitut: qui diuitis expe-
ctat per penitentia redire negligit. **L**ut⁹
exemplum est: quoniam fin iura nō preuidat
cat sponse que sponsum in eadē prouincia
degentē p bienniū expectauit: vñ p trienniū
um si erat in alia prouincia. **N**uis p trien-
niūm expectadus est si ad aliam prouinciā
am se transferat: vt pater. **C.** de diuox. et re-
pu. liberum: cum p sponsum stetisset si alq̄
nupsit. **T**unc enī nihil fraudis. l. pene ē ei
q̄ nuptias maturando voto suo cludi diu-
nius nō est passa. **C. e. l. iij.** Similiter non est
fraus aliqua imputanda divine misericor-
die si peccatoꝝ p trienniū: id est p triū etas
eum decursum sez iuuenilis: virilis et sen-
ilis. **A**tel per bienniū: id est tempus vite
et mortis expectatum et non redūtem fina-
liter deferit: et in eternam damnationem ire
permittit. **C. a.** XLVII

Orientis in ma
la dispositione seu voluntate om
nia precedentia bona sunt irri
ca et a mercede vaena sicut cimiliter ultime.

De canonibus et legibus

290

voluntatis dispositio: id est est ultimum testamento omnium precedentia euacuat. Nam ultima voluntas servanda est: vt. xiiij. q. iiij. Et est ratio ne libertas supremi iudicij restringatur: vt. ff. pro soci o. l. cum duob. s. idem. **R.** Nil enim ita debetur homini: b. q. vi superius voluntatis liber sit stilus: vt. C. de sacrosane ecclie. l. Hoc tamen falt in testamento inter liberos qd p secundam dispositionem non tollitur: nisi testator in secundo testamento declareret primu nolle valere: vt. C. de testamen. autenti. sed hoc inter liberos. **I**tem cum quis in primo testamento interdixit sibi licentiam iterum testandi: quia tunc primum non tollitur: nisi in secundo de primo mentio habeatur: vt. ff. de leg. iii. l. si quis. in principio. **I**tem mors liberat hominem a servitate humana. **N**ā subditur homini: qd vivit: sed post mortem subditur soli deo. Et hinc est qd in officio eccliesie: scz in principio lectionum dicitur: Iude domine bene dicere. In fine autem dicit: Tu autem domine miserere tc. vnde in principio dicitur bene dicio ab homine p nomen diminutu sine syncopatum quod est domine: sed in fine petitur misericordia a deo p nomen perfectum quod est domine: quia scz principiu signat vitam hominis: t. qd uis vinit est sub homine excepto papa. xiiij. dl. q. cathedral. z. c. sequenti. t. c. nulla ratiō. Et ideo ut recognoscatur se subditu petit benedictione. ppter bonu obediēt. Finis vero signat mortem: qd iam nō homini subest sed soli deo. vel est sensus ut nos dñs taliter vivere faciat sub regime hominis qd in fine misereatur nostri. Ideo autem vltit in principio nomine diminuto: in fine vero integro quia in principio ut dictu est queritur benedictio ab homine: cuius opera imperfecta sunt. C. de veteri iure enu. l. q. s. sed qd diuine. in auten. de instru. cautela. l. R. In fine coll. vi. a. d. si alie. aut p. eccl. re. s. vt at coll. ii. Sed in fine peritum misericordiaz a deo: qd p est misericordiarum. xxvi. q. vi. si quis presbyt. Et qui op' imperfectum nō cognouit: extra de baptismo maiores. **I**de ideo primo perimus ab homine: postea a deo: vt sci as qd illud qd homo minus bene facit: de us supplet. vñ ad ipm vltimo recurrit tan. qd ad vltimum refugia: Ps. lxxix. Dñe refugio fact es nobis. **L**ca. XLVIII

Diligentia et di-
natio operis tollit operadi potesta-
rem. **C**ui exemplū est fm iura cano-
nica in electione: qr ad eligendū est conce-
sum temp⁹ triū mēsiū: vt. l. vi. postq. lxij.
di. obeuntib⁹. Ultcri⁹ enī vacare nō debet
cathedralis vel regulari ecclia. vñ si infra
tres mēses nō fuerit celebrata electio iusto
impedimento cessante: ad superiorē p̄tinu
devoluit p̄tā p̄mouēdiz extra de electio-
ne. p defectu. Et si infra alios tres mēses
fuerit petita secretario: eōs metropolita-
ni sui iudicio cedat. qd tēp⁹ silr negligētib⁹
cedit: extra de transla. inter corporalia. Et
idē est de metropolitano respectu suo nū su-
periorū. Silr fm deum: qui negligit ad de-
um cōuerit ipē ad hoc sibi concessio. quod
signat p temp⁹ triū mēsiū ppter tres p̄-
incipales etates: scz augmenti: status et decli-
nationis: que sunt peccatori in hac vita ad
penitēndū concessi: postea more interce-
dēte devoluit ei⁹ cā ad iudiciū deit̄ p̄uaſ
facultate p̄tēdī t dignitate celest⁹ regni.
vnde silubris silūl p̄tō Eccī. v. Me tar-
des puer. ad do. t ne diffe. de die tc. **I**te
negligētia cox qd hō facere dz t p̄tē ſur p̄
cipue ſpūlia t p̄tētia ad ſalutē valde pe-
riculosa ē. vñ t a deo puniſ: ſic fm iura pu-
nit negligētia plato qd aliqui p̄tū pena le-
ntiori. t excōitatiōis duorum mēsiū. l. q. i. q. qd.
Aliqui p̄ta ſuitor. l. depositōis. lxxij. dl. dl.
etū. lxxvij. dl. c. j. ex dī ſtāla. int corporalia.
C. de offi. p̄fec. oric. l. q. ss. de cust. t exhi-
re. l. carceri. t. l. milites. xj. q. liij. placuit.
Pūla qd pena locū hz in modica negligē-
tia: posterior autē magna qd culpā ſapit: t q
dñs dolū. ſ. de dī ſig. late culpe. t. l. mag.
Silr fm deo aliqui ē negligētia magna: qd
est petim mortale: t meref pena magnā nō
ſolū amissiōis grēvī glie ſz erā gehēne. Et
Bvno mō ſiliderat ex pte ei⁹ qd p negligē-
tiā p̄termitif: pura ſi negligētia id qd est de
necessitate ſalutē ſine ſit act⁹ ſine circūstan-
cia. Alio mō er pte cause: putat ſi volūtas
intātu ſit remissa circa ea qd ſit deit̄ totali
ter a charitate deficiat. Et b̄ ſcīpue cōtin-
git qd negligētia ſequit̄ coniēptū: Prou.
ix. Qui negligit viā ſuā mortificabitur.
Aliqui dñ o ē negligētia modica qd cōt̄ vent-
le petim: t id meref pena leuiozē: putat tem-
poralē. Sū qd ex negligētia p̄termititur

Liber octauis

aliquis actus vel circumstātia q̄ nō est de necessitate salutis: nec b̄ fiat ex cōtemptu: s̄ ex aliquo defecto feruoris q̄ impeditur interdū p̄ aliquo veniale pctm. vñ tunc negligētia nō est aliquo pctm morale s̄ ventale: Eccl. vii. De negligētia tua purga te cū paucis.

¶. XLIX

Obedientia non auctoritatem. Usq̄ i bis q̄ p̄tinet ad administrationē ecclastiarū rerū potius fuisse obediendū pape q̄ Paulo apostolo: q̄ p̄t̄ erā nūc. vnde Paulus dixit q̄ oportet ordinādū sine crīmē esse: vt. xxvi. di. h̄. nūc aut̄. Et tñ auctoritatē pontificis episcopi dispensare p̄t̄ in crīmē adulterij et in minorib⁹. Et hoc q̄ papa maior est paulo in administratiōe: vt. xxi. di. h̄. j. Mā papa est loco Petri: vt. xxiiij. q. i. qm̄ verus. t̄ si sic vicarius Iesu xp̄i: vt extra de trāslā. inter corporalia. t̄ extra vt bñficia ecclastica sine dī. cōfē. vt nr̄m. Petr⁹ autē in administrationē maior fuit paulo: vt. h̄. q. vii. puto. xx. di. in nouo. Item obediendū nō est aliquid cōtra mandatū dei. vñ si a papa aliquod mandatū vel rēscriptū prodiceret q̄d effec̄t̄ otrā dictū dei oīlo respuēdūz esset: vt. xxv. q. i. sunt qdā. qz nedū minor in maiore sed t̄ par in parē nō b̄ imperiū: vt. ff. de arbitrii. l. nā. ff. ad se. cō. trebelli. l. ille alj. h̄. tempestiū. Dicta tñ xp̄i vel euā gelia papa p̄t̄ modifīcare: sic illud q̄d dominus dixit Matth. xix. Quos dē cōiunctit̄ h̄ nō separat. modifīcas p̄ sumū ponſicē sic: Quos dē cōiunctit̄ sensu animo/ri et carnis copula. Allo si p̄m̄ interueniat nō secūdū: separans p̄ religionis ingressum: vt extra dē queris. cōiuga. ver. t. c. et publico. Mā sic si alī cōiugū velit i domo p̄pria remanere: vt eo. ti. ex parte tua in si.

Item obediēt̄ p̄ cōi vitilitate iniuncta nec ppter hñilitatē neḡ ppter p̄pria incōmodatē licite recusat. Enī si p̄lar⁹ p̄cipit clerico suo q̄ vadat romā vel alz. p̄ nego/ctis ecclastie: t̄ ille nō vult obediēre dicēs: q̄ alij sunt ibi magis idonei vel priores eo: b̄ inquā excusat̄ iniusta est: quia ordo i legationib⁹ nō seruat. ff. de lega. sciendū. h̄. penul. Si autē excusat̄ se q̄ nō possit relinquerē curam rei familiaris: t̄ sine dubio ex excusat̄ iusta si. p̄ vitilitate alciūs p̄sone

p̄iuate mitteret̄: quia nemo tenet̄ relinquerē p̄pria negotia pro alienis sc̄z p̄iua/tis: vi. patet. ff. quemadmodum testa. agi. Sz. si quis et significatiōb⁹. C. de testi. si quādo. h̄. ij. ff. de arbitris. liceit. ff. de iu. si longius: cum suis si. Sed si mittitur p̄ cōmuni ecclastie utilitate non est excusatio iusta: qz comuni vtilitas preferenda est p̄iuate: extra b̄ postul. p̄la. bone. j. Et plurimorum vtilitas vntus vtilitati preferēda est. vñ. q. i. sc̄as. In auten. de resti. t̄ ea q̄ pa. in. p. mense. h̄. Hobrem. Nec enim platus vtilitatem suam vtilitati ecclastie p̄ponere debet alioquin obligatur. xii. q. i. q̄ cunq. ff. de administra. tuto. t̄ curato. fm̄ dignitatem. h̄. j. Nec debet cleric⁹ ordinatus occasione propriorū negotiorū negocia ecclastie relinquere nisi relaxetur licentia impretrata: ar. vii. q. i. prelentiū. t. c. pla/cuit vt vent. t. xv. q. i. qui vere. Si enī indistincte predicta admittetur excusatio non inveniretur de facili qui munera p̄blica subiret. ff. d̄ vacati. mune. sunt munera. Obedientia ergo tenetur cleric⁹: ar. C. de episcopo. t̄ cleri. si quis presbyter ad si. ibi ex gestis negotiis subaudi vel gerendis. His possit remanendo gratiam obtinere. Si enī sunt aliqua mūera reipublice temporalis que excusationem nō admittunt: vt. ff. de vacati. mune. sunt munera. Multo fortius in munere reipublice ecclastice oportet indistincte generaliter oblinerear. ff. de iusti. t̄ ture. l. j. t. ff. de reli. t̄ sumptu. fu. sunt p̄sone. Dicit̄ tñ esse equis sumū q̄ episcopus q̄ regere habet om̄ia. xii. q. i. Si regenda cleric⁹ reluet. si detrimētum grāne sibi viderit immuneretur. ff. ad. l. rhodias d̄ iac. l. i. t. l. ij. h̄. eq̄sumū. t. c. q. po. in pig. ha. interdū. t. l. sequēti. Item obediēt̄ iniuncte recusat̄ aliquid est debita: sicut q̄ precipit aliquid q̄d si cōtra deum. Mā fm̄ canones semp obediendū est nisi id q̄d iniungit̄ apte sit otrā deum. xxiiij. q. i. qd̄ emp̄at̄. Aliq̄si vero est licita: puta si id q̄d precipit non p̄tinet ad divini cultus obsequiū vel ecclasticā vitilitatē. vñ. q. i. frater et coepiscop⁹. Enī si ep̄s p̄cipit at alicui clerico suo q̄ libros suos accōderet nepoti suo: vñ ecclastie sue renunciet ut alij conferat obediēre nō tenetur: quia nec ad divini cultus obsequiū pertinet: nec ad ecclastie vitilitatem. Nam esti precipiat

¶. L

¶. L

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

De canonibus et legibus

repleatur bursa sua: cu*is* ip*e* nō egeat nō te/
necur obedire. Ideo dicit Cancellari*o* pa/
ris*en*. q*nō* tenebat ad obedienti*am* bursa/
lē sine argentinā ne*c* multinā ne*c* equinā:
intelligas sine causa iudicaz*ar*. extra de/
censi. cu*is* apl*s*. xv. q*i*. p*dic* ator. Sed si epi/
scopus p*ci* per cleric*o* dure cervicis ut li/
bro*s* suos cōmodaret cleric*o* bone indo/
lis ut instrueretur in studio theologie: ad
quē ip*m* mitteret ut p*ficeret*: videtur q*z* ei/
st obediend*u*: q*z* non mouet ip*m* carnali/
tas sed eccl*astic*a vilitas et cōs*ar*. in di/
cto. c*vii*. q*j*. q*r* frater. extra de m*gris* sup/
specula. P*ot* ergo dicit q*z* si occasi*o* eccl*ie*
vel de bonis eccl*astic*is libros acquisierit
obedire tenetur. Als contrariuz*z*: extra de/
test*re*. q*q* uis*isti*. et de l*ure* patronat*o*. cu*is* dile/
ctus. Aliq*n* vero ex*ex* us*ilio* obediēt vide/
tur rōnabilis*t* acceptāda: sc*z* fm aliq*s* q*n*
allegat d*amnū*. p*riu*. Distinguunt en*i* q*z* si
cleric*o* cui iniuncta est alio*t* obediēt ab
epo: puta q*z* vadat ad aliquē locū vel hu/
mīsmodi: allegans priuatā vilitate certat
de danno vitā*d*: est audiēd*us*: h*is* si de lu/
cro captando: audiēd*us* nō est. Id q*d* p*ti*
net. C*o* de iure del*s*. sanctius. h*is* vero. C*o* de/
codicil*s*. l*si*. h*is* pen*ul*. Nec debet inobediē/
tie nota incurrire p*o* alio*t* cōmodo tp*ali*: ex/
tra de m*ato*. et obedi*li*. illud. *L*ca. LII

O*pus homi*s ac

O*ceptatur a deo fm intentionē et*
mentē facientis mag*z* q*z* fm il/
lud q*d* factū est. Cuius exemplū habes ex/
consuetudine q*z* induc*is* c*u* populus inci/
pit alio*t* obseruare ea mente ut de cetero*t*
sit cōsuetudo. vel ut dicūt aliqu*s* cu*is* expre/
se placet populo alio*t* obseruari. p*o* sluctu/
dine in futurū. als vero nō coip*o* q*d* al/
iquid sit ius cōsuetudinar*u*. induc*is* arg.
.ff. de itinere actus par*l*. v*lti*. Ergo inten/
tio considerat*u* in facto mag*z* h*is* factū
ut consuetudinē inducat. Sic etiam est de/
nīs operib*o* apud d*eu*u*s*: q*z* deus sicut dicit
Grego. cor et nō substanti*u* pensat: nec cogi/
tat q*z* sum sed ex quanto in suo officio offe/
ratur. *L*ca. LI

O*Rando postu*

O*lari potest a deo būliter ex gra*
tia: quod non debetur ex iusti*ce*. nam fm iura postulatio est gratie peti

tior*z* cum ex gratia petif*u* aliquē ineligib*l*
lem licenter eligi vel concedi. Hoc en*i* non
tā ex iusticia q*z* ex gratia mouet: vt extra
de postu. bone memorie et p*mo* *I*ste orā/
tes vel postulantes a d*io* misericordiaz*et*
gratiā non sunt digni exaudiri: si sint ad
inimicū in discordia vel rancore. *A*h Eccl.
xviii. Homo homini seruat iraz*; et* a deo q*z*
rit medelam. quasi dicat. Frustra q*z* rit. Cu*is*
ius exempluz*est*: quia fm iura postulatio
debet fieri in cōcordia. Cu*is* enim p*o* postula/
tum gratia regratur: cōcorditer et cōmu/
ter est petenda: vt extra de postulatiō bo/
ne m*emo*. in p*ncipio*. Ulter*z* romana ce/
clesia nō cōsueuit recipere. *L*ca. LII

O*Rnātur anime*

O*noste spiritualiter*: sicut monia/
les velan*z* corporaliter. Est enim
multiplex velum: sc*z* veluz*p*rofessi*on*is: q*d*
suscep*tu*itur a virgine vel corrupta: cu*is* profi/
tetur de altari vel de manu alio*t* sed in
duodecimo anno ad minus. xxj. q*j*. c*j*. et
q*j*. p*uella*. Item velu*p*re*se*crati*on*is: q*d*
imponitur virgin*u* t*u*: et. xxvj. anno ad mi/
nus. xx. q*j*. placi*u*. lxxvij. dis. placuit. Et
dicit Hostiel*o*. q*z* vix ip*e* obtinuit Lugdu/
ni: q*z* in hoc casu in anno vice*lio* colebra/
ret: sed tamē periculū est in mora. *I*ste est
velum ordinati*on*is: q*d* olim daba*z* diaconis/
sa. Item est velu*p*re*la*tionis: q*d* olim da/
batur abbatiss*is* in quadragesimo anno.
xx. q*j*. i*uuen*cas. Addit eti*ā* Hostiel*o*. ve/
lum quintu*s* sc*z* cōuerzionis. Et tunc si per
annum postea stat exire nō potest. et sic po/
test intellig*u*: extra de regula. vidua. et c*ta*
tu*mus*. In his ergo quinq*z* velis represen/
tantur quinq*z* virtutes quib*z* debem*z* spi/
ritualiter ornari. prima est obedientia que
competit p*st*rib*u*is. secunda est continen/
tia que potissima est in virginib*o*. in tertia
designatur scientia sive prudētia: que pre/
cipue cōpetit ordinandis. in quarto velo
designatur iusticia: que precipue cōpetit p*si*
dente*bus* sive prelat*is*. in quinto peniten/
tia: per quā ad deum cōvertimur: et iō inci/
pientibus cōpetit. *L*ca. LIII

D*arentū necessi*

P*ri*ati nullo modo debe*z* deficere
filii*s*: et precipue indigēt*ie* pa/

Liber octauius

tris. nam fin leges pater potest vendere filii necessitate famis ingruente; ut tamen precio pretio vel a filio vendito vel alio quodcumque emptori sicut restituto ad ingenuitatem pertinet; ueniat; vt. C. de patribus qui filii distracti. l. q. Multo fortius potest pignori obligare; quia cui quod manus est coedetur; multo magis et quod minus. ff. de re iur. non debet cuique nisi nunquid seruus efficitur; sic finis Aconem. alii contra; sed tamen seruire deberat. C. cōmūnia de manumissione. l. j. Et nuncd in alio causa quam necessitate dicit quod non licet pī filii vendere. C. de patri. q. filii distracti. l. j. ergo generaliter ei prohibetur intelligi nisi in casu etecesso. Sed nuncd mater potest filium vendere; quod non est ar. C. de transacti. matris. quod nec lege cocessum reperitur; nec filium habebat in parte sicut pater. **Ca.** LIII

Dassio innata vel
potius nullo conatu vel viu totaliter tollitur. Cuius exemplum est in ture naturali; quod nulla consuetudine abrogatur. Nam consuetudo nostra ins naturale non tpe coualescit; vt. xxvij. q. viij. flagitia. Similiter passio innata sive virtus ad quod homo ex complete vel natura inclinatur; licet per gratiam assuetudinem refringat vel mitigetur; tamen non totaliter extirpat. Sene. Quod innata est vel infelix si tollitur sive linitur. Poeta: Naturam expellens furca tamen usq; recurret. **Ca.** LV

DECCATI vinculum
potius faciliter necritur; sed non faciliter solvitur. Cuius ratio est: quia peccatum est quid spūiale. spiritualia autē a corporalibus distant; quod corporalia facillius destruuntur quam construantur; ut patet. ff. de peccatis. non statim. ff. de acqui. pos. possideri. h. in admittenda. Spūialia vero ex contrario factilius destruuntur quam destruantur. Episcopus enim quod solus ordinatus non solus deponit; quod episcopis a duodecim episcopis auditus; presbyter a se; diaconus a tribus; xv. q. vii. felix; ppter apertus episcopus; q. v. presbyter. Subdiaconus autem eodem privilegio gaudet; extra de his non ordinatis miratur. Sed nec ea illorum audienda est sine presentia clericorum. i. canonicorum. xv. q. vii. h. solus; et diobus. c. ibi sequitur. Sed episcopus quod a metropolitanu cosecrat. lxvij. di. c. j. et sequenti; et extra de se ipso. ordi. sine

auctoritate romani pontificis deponit non potest. iij. q. vij. quis licet. t. c. ibi sequenti. Ergo sibi vinculum spūiale sex petrum facilius est annectendum quam ad dissoluendum. Es. v. Quasi vinculum plastrum petrum. Itē petrum vilificat hoīem et depositum eius a sua dignitate. Et hinc est quod finis iura aliqui superiori dignitate vel par punit ab inferiori vel equali ratione delicti. s. qui facit nostra sententia canonis ab eo editi: et scienter incidit in factum damnatum. xxvij. q. s. c. i. ii. t. iii. ar. vi. di. c. ij. ut Ambrosius ratione criminis in sua parochia cōmūni dānauit imperatores; quod als non fecisset. Facit enim ad hoc quod talis delinquens et ex certa scientia contra canones veniendo se facit inferioriter; xl. di. multi. ad si. et sic inferioris imperio tacite se submittit; quod fieri potest. q. q. viij. nos si incooperanter. Unde tandem non est superius sed inferior. Sed ista finis Hosti. intelligenda sunt de majoribus vel paribus extraneis etiam exemplis quibus les ille contra cuius constitutio vel causam non facilius non subest; puta cum intra eius territorio existentes; scienter nostra eius constitutio delinquuntur. Sed in eo superiori cui episcopus subest; qui canonem edidit minime locum habet; puta in metropolitano apriro. Nam sicut sententia vel canon proferentem non ligat; ita nec proferentis superioris; extra de maiorum et obediens cum inferiori. ff. de arbitris. l. penulti. Item nota quod peccata puerorum puerilis etas non semper excusat; quod patet per exemplum tam humanae quam divinae legis. Nam fin leges humanas quedam crimina sunt que minoribus sive pueris imputantur post. iij. annū. tñ. Nam in adulterio vel alto crimine quod pro adulterio lex iusta positus; puta si pecunias accepit per comperto stupro; vel domum peribuit ad stuprum vel adulterium committendum districte punitur minor; quia in nullo eidem parcitur aduersus precepta legis venienti; cum comittitur in legem ut. ff. de minori. auxiliis. h. in delictis; t. l. si ex causa. l. de enim iura loquuntur de minore maiore. iij. annis. quia minor. iij. annis predicta legge iusta non tenetur. Solet autem in quibusdam malitia anticipare tempus puberatatis; extra de sponsa. impube. a nobis; t. c. pubes. Et aliqui tentant quod forsitan copiere non possunt; extra de sponsa. iuuenis. t. c. si. In quo casu ipso peccare intelliguntur.

De canonibus et legibus

292

si alii miliere tentauerint q̄ viores. Ius
tamen presumit q̄ in pueris locum non
habent peccata que membris genitalibus
comittuntur: extra de deli. pu. c. i. Alii au-
tem crima seu delicta imputantur pueri
etiam infra. xiiij. annū: scz a septennio us-
q; ad. xliij. quia omne delictum cadit ī im-
puberem preter q̄ delictuz carnis: scz quo
ad penam spiritualem et quo ad penitenti-
am a sacerdote petendā: ex quo scz septem
annos excusat: quia talis potest mentiri et
verum dicere. Unde dicit Aug. in episto-
la ad Bonatum episcopū: sic enim habetur
in Slosa sup canonem: de consecra. di. liij.
paruuli. Septennis etatis pueri et mentiri
et verū loqui et confiteri et negare possunt. Et
ideo cū baptizantur et symbolū reddunt:
et ipsi p̄ se ad interrogata respondēt. Nam
et mendacij et periurij plena est etas pne-
rillū: extra de delic. pue. c. i. Et quis iura-
re nō debent. xiiij. q. v. pueri. t. c. paruu-
li. t. c. honestū: si tamen iuuauerit valet pu-
pilli iuramentū. Potest ergo puer deicera-
re. ff. de libera. causa. l. vlti. Et furtū comit-
tere. vt. ff. de furtis impuberē. Etenim ma-
lorum vires infirmitas animi nō excusat:
vt. C. si aduersus delictum. l. i. Hoc deno-
rat mens verbi positi. e. c. i. pueris grādi-
uscul nō dicit infantib⁹: nec dicit pueri grā-
dib⁹ sed grādiuscul: q̄si de maiorib⁹ septē
anno et loquor. Sic ergo maior septē anis
delinquere potest quo ad deū et spūaliter pu-
niri. Coniunctur etiā talū delicta pena
temporalis: qz si cōenititur ex delicto suo co-
missio ex positō nō parcitnr et: vt. C. de pe-
nis impunitas. xv. q. i. illa. xxv. q. v. si qz
cuiuslibet. Abi qui clericū dānatuz p̄ ep̄m
defendere vult: nō excusat: ppter etatē vel
sexū. ff. si aduersus delictum. l. i. t. f. de dam-
no infecto dāni. h. si pupillus. Et ad silt. se.
con. l. i. h. impuberē. Nō ḡ talib⁹ parcit
nisi q̄b⁹ miseratio etatis pdūxerit iudicem
ad moderatiōē siue mitiore penā: vt extra
de deli. pu. c. i. de conse. di. liij. c. eos. ff. de
minorū. autiliū. h. in delictis. Sic et parcit
senectuti. ff. de termino amo. l. i. Ad idem
extra de apost. ex līap. Sz infra etatē
septē anno et dicit quidā q̄ si pupillū p̄
ximus sit infantie non tenet delicto sic nec
infans: vt. C. de iu. delibe. si infant: qz illa
etas q̄cqd videt ignorat. C. de fal. mo. l. i.
de pse. dl. liij. eos. ff. de edil. edi. cū autē. h.

excipit. Ah nec piurare potest: qz sciens falle-
re non videtur. h. de iureuran. qui turasse:
et. h. vlti. ff. de iur. t fac. igno. l. vi. t de ar-
bitris diem pferre. h. cora: t de ac̄ren. he-
re. pupill. ex q̄b⁹ can. in pos. ea. Si pupill⁹
primus sit pubertati punis etiā tempora-
liter. De pena autem spirituali q̄tū ad de-
um legitur in. liij. dialogo: q̄ puer q̄dam
q̄nos annorū ppter peccatu blasphemie a
diabolo raptus est. Dicunt tamen quidaž
q̄ puer ille non fuit damnatus: nec morta
liter peccauit. Sed visio illa fuit ostēa ad
patrem contrastandū: qui peccato illo pec-
cauerat non corrigenz enim. Sed b̄ est ex-
presse contra intentionem Grego. dicētis:
q̄ pater pueri animam filij negligens non
parnum peccatorēm gehenne ignib⁹ nutri-
uit. Unde dicēdū est q̄ in illo malitia sup-
plebat etatem. Unde pueno si non esset do-
li capax etiam septenni nō imputaret pec-
catum. ff. de re. iur. pupilli. ff. ad. l. aquili.
sed t si quicunq; h. i. t de dolo heredibus
h. i. Regulariter tamen dicis in iure q̄ mi-
nor septē annis non sentit: t ideo nō pu-
nitur. Item peccatum morale auferit om-
nia bona gratitudo: sicut ciuiliter ex delicto
auferuntur omnia bona temporalia: vt. C.
de bonis dāma. p totū tē. Et extra de iu-
deis et sarace. ad liberandam: t extra de
hereticis vergētis: t extra ne clericū v̄l mo-
nachi relatum. Item peccatum morale
huncung sit occulitū et inuisibile: tamē
impedit et tollit gratiam: sicut tollitur re-
scriptū ex vicio inuisibili et intelligibili. Et
vocabut vittum inuisibile et intelligibiles
vt suggestio falsitatis et suppressio veritā-
tis. Tollitur enim rescriptum si per sug-
gestionem falsi vel suppressionem veri fu-
erit imperatrum et scienter vel ignoran-
ter: sed per talem qua non interueniente
non fuisse obtentum: vt extra de rescri-
ptis. super litteris. Item peccatum mor-
ale binō actu mentali inducitur: scilicet
cogitatione et morosa delectatiōe: vel sal-
tem terno: scilicet cogitatione: delectatio-
ne et consensu. Luius exemplum est sicut
binū iura binus actus inducit consuetudi-
nem: vt. xxv. q. ii. ita nos. C. de episcopali
audien. l. iij. in fine. Et binus actus vel
trinus inducit possessionem vel quasi: vt
extra de causa possit. et proprie. licet etiā
vnico actu acquiratur possessio vel perda-

Liber octauis

tur vel q̄si: vt. C. de seruitu. & aqua. l. cū talis: & extra de p̄st. cū oportet: & extra de p̄ben. p̄ illoꝝ. ¶ Itē p̄tā venialia: q̄ parua sunt nō tollūt charitatē nec vīta eternā. nā fīm iura modica dāna tolerat: vt ar. xii. q. h. terrulas. &c. si q̄s. &c. bone rei. extra d̄ his q̄ fūta platis sine p̄sens. &c. pastoralis ff. de in integ. restit. sero. Sic t̄ deceptio modica tolerat: vt. ff. de mino. l. cause. h̄ idē pomp. ¶ Itē veniale p̄ctū nō euacuat boni opis meriti sīc rescriptū: Quid sit h̄ius priuate p̄sonae: tū si leue & modicā lessōne infert nō euacuat: sed valet vt si papa mandet in suo rescripto q̄ nō admisſis d̄latoriis exceptiōibus. p̄cedat in p̄ncipali. vel si māder actionē seu petitionē aliquius deferri: vel cū indulget cruce signat nō coueniri tpe cruce: vt. ff. de p̄cib⁹ impa. offe. l. q̄cūs. &c. l. rescripta. ¶ Ca. LVI

DEcclatores assi-
milans filijs illegitimis: q̄z qdā dicunt nothi: sicut q̄ natūl est de adulterio: q̄ videt ver⁹ & nō est verus. Et his assimilans hypocrite vel heretici. de q̄bus de Matth. viij. Attēdite a falsis p̄phetis qui veniunt ad vos investimentis ouium. ¶ Itē p̄ nothos intellige p̄tōres publīcos & famēs. Dicit nothus a notha. i. in fama que multū affligit boiem: sicut dicitur notha quartana q̄ multū affligit si sit antiqua: sic & talis merito sperni p̄t. ff. de re iud. quidā. Et tū nō est perfī illius qui nascit: sed illi⁹ q̄ generat. lvj. di. nascit. Sz q̄ de graui peccato nat⁹ est fama suggilla tur. xxij. q. viij. quid in oībus. Quidā vero dicunt spuri: sz de cōcubina natī: qui eriaz dicunt naturales. Et dicunt spuri a spurcīta incōtinēte. Licet enī cōcubinatus p̄ legē antiquā admittat. ff. de cōcubinis. In concubinatu in fine: ar. xxij. di. c. j. & iij. Hodie tñ talis cōcubitis phibetur etiā p̄ legem q̄ monēt omēs caste vivere et punire lenones castitatis: pestiferos vataores. in autē. de lenonis. ¶ Be. i. & h. sanctus. coll. liij. Et quibus mo. na. fi. le. effi. h̄ illud quoqz. coll. vij. Et si etiam hoc lex concederet: cu hoc vertatur in periculum anime nō designare sacros canones imitari: extra de secūdis nup. & fi. Ergo q̄ spuriōs per spurcīta incōtinēte de. cōcubinatos accipe peccatores carnales & luxu-

riosos: qui ex cōcubina: id est fīm carnēna ti sunt & in spurcīta carnaltū peccatorū iuoluti: Ap̄ls ad Hal. viij. Qui de ancilla fīm carnē natus est. Quidā vero dicunt mancēres: id est de scoto nati: et tales singniant incōstantes qui omni tentationi cedunt. Nā mulier fornicatrix omnē virū excepit. ¶ Itē p̄ hos intelligunt cupidit ana- rī: q̄ mulier stat in scoto plus cupiditate lucri & delectationis. Et ideo fīm P̄bm magis debet dici cupida & luxuriosa. Unde tales vocantur meretrices & meredes. Proū. vi. Preciū ei scoti vix vni⁹ est pa- nis. ¶ Item peccator assimilatur seruo. Nam q̄ facit peccatum seruos est peccari: Job. viij. Et hec similitudo attendit quo ad tria. Primo quo ad originē: quia seruitus fīm iura nō est a natura: īmo potius cōtra naturā. Unde diffinitur a iuris: q̄ seruitus est cōstitutio iuris gentiū qua q̄s contra naturā subiicitur duō alieno. In sti. de iure p̄sonarū. h̄ seruitus. l. di. ius gē- tium. xij. q. h. cū redemptor. Cum enī iure naturali omnes liberi nascerent: non erat cognita libertas: cū seruitus esset incognita. Insti. de libertinis: q̄ de iure naturali oīa cōmūnia erant. Sed ius gentium & res- gna diuisi: & seruitū & obligationē induxit. viij. dist. quo iure. Institu. de iure natu- rali gentiū. Jus autem ciuile nomia obli- gationum & actiones induxit. ff. de pactis conuentiōnū. t. l. iure gentiū. Institu. de actionibus. Similiter peccatum non est a na- tura: id est a iure nature: īmo potius cōtra naturam tanq̄ eius corruptela. vnde Au- g⁹. ait: Peccatum nō est natura sed vitium nature appetentis id q̄ nō est sui ordinis. Unde natura fuit creata libera ab oī pec- cato. Et iterū per peccatum subiicit hō do- minio alieno: sz diabolo v̄l necessitati pec- candi: q̄ homo in peccato positus sicut dicit Chrys. nō facit q̄d vult: sed q̄d diabo- lus vult: Ap̄ls Roma. viij. Nō quod vo- lo bonū hoc ago: sed q̄d volo malū. Nec ista necessitas vel volūtas excusat: q̄ non est coactionis nec excludens arbitrij liber- tam. ¶ Item ab eisdēz hominib⁹ incepit seruitus & peccatum: sz a primis parentib⁹. Non est enim verū dictum quorundaz di- centum: q̄ seruitus accepit initū ab ebrie- tate. Hoc: quod p̄bat per illud. xxv. dist. sexta die. Nō esset hodie seruit⁹ nisi ebrie-

De canonibus & legibus

293

tas fuisset: qz exponi pōt nō esset. s. hoc mō
inducta. s. q. maledictionē t. ppter ebrieta,
t. seruit? ei fuit ante diluuiū: qz nemroth
q. fuit oppōssor fuit ante diluuiū. Possemus
aut dicere qz seruit? fuit ab ebrietate spūa/
li. Hā pōmī parētes sat? ppter dici fuisse ebrij
qz peccauerūt: qz sine mēsura fuerunt: nec
verū intellectu habuerūt: nec verā electio
nēscit nec ebrius hz. Et si illa ebrietas nō
fuisset seruit? subsecuta nō fuisset: saltē co/
actiōis & afflictiōis. vñ post pccm statū dī/
cū est eue: Sub virtū pītate erit: Hēi. iij.
Secūdo quo ad cōditionē: qz cōditio ser
uitus sequit' ventrē. l. mulierē. Hā si maf ē
serua & part' seru'. Et si libera aliq tpe: scz
dū pregnās erat ingenuis iudicā part'.
Insti. de ingenuis. in pō. t. ff. de statu ho/
minis & seruoz. h. j. similiter seruit? pccm v'lī/
bertas iusticie sequit' matrē. l. volūratē: qz
quasi mater est in actib' & opib' hūanis.
vñ ipa est fm Aug. q. peccator & recteyiui
tur. Posset etiā dici qz velut mulier serua
est caro: velut aut libera est mēs. vñ carnis
est būre: mētis & nubere. vñ Sene. dī li
bro. iij. de būtificijs: Errat si qz estimat ser/
uitutē i totū hominē dēscēdere. Pars ei⁹
melior excepta ē: corpora obnorūa sūt ad
scripta dominis. Mēs quidē est sui iuris.
Hinc est qz in his qz p̄tinēt ad interiorē mo/
tu volūtatis hō nō tenet homini obedere:
qz qz caro serua est: mens & liberaz: qz hz
carnē viuūt sunt serui. hz hō qz fm mentem
sunt liberi: Hā. iij. Qui de ancilla hz car
nē nat? Tertio quo ad liberationē: quia
quandoqz seru' de grā dī sui fit liber: et
si pccm p diuinā grām fit iustus. Sicut er/
go hāliqz in seruitute ē posīt' est ma/
nu et potestati supposit': hz manumissus a
manu & pītate liberat. Insti. de libertinis.
Ita hāliqz est in pccm manu & pote/
stati diabolū subiect' est. hz p penitētiā ab
eo libera. Hā fm Boetii erat antiquitus
quedā virga pītois qz dicebās vindicta: qz
manumittēdus ter peccabās a pītoe dicē
te: Vt te liberu. C. Si adūsus liberu. l. iij.
fm Aconem. Et ex hoc forte pcessit forma
absolutionis canonice: qz cum virgis fit t
verbis & alijs cōfuetis: extra de sen. excō.
A nobis. iij. Sed adhuc hec virga peniten/
tia est quasi penitē ter peccata. s. in cōtri/
tione: cōfessione satissimacōe absolue ē a fi/
vitute pītū: t restituēt in gratie libertatez.

Item peccās in scīpm nō min⁹ punīcēdus
est qz peccās in altū: qz pītē p exemplū eius
qui libūpīi injicit manus violētas: qz talis
fm iura sic irregularis est qz nō pīmouetur
& pīmot' deſcīt. Et assignat triplex ratio.
Prīma qz pīmūfīs qz in alijs oēm tyran/
nidem tute exerceat qui in scīpm ausus est
seuire. ff. de heredi. ac. cū aut. qz accipīt. vñ
versus: Qui sibi sī pītē tibi vñ mīhi qz p
cet. ff. debo. eo. qz mor. sī. afi. sen. consti. l. j.
qz antepennl. Secūda ratio est qz alienū
inuidit & sic furtū facit. Furtū enī est p̄tre
etatio rei alienē iuto dīo. Insti. 3 ob. que
qz ex maleficio nāl. h. j. C. vñ. vi. §. fi. Ne/
mo aut dīs videſ mēbōz suor. ff. ad. l. a/
quis. liber homo. h. j. Tertia aut rō est qz
suūpīsūs est homicida & cōdītōi dei inimi/
cus. lv. di. Si quis absēderit. In illo igī
qui sibi amputat cā irregularitatis. est le/
vicia sive magnū mēbō amputet sive par/
uum: appareat vel non appareat nisi cā in/
cisionis iusta fuerit: pīta languor. Est enī
caro putrida reſecāda. v. q. v. ca. j. xxiiij. q
iij. reſecande. Uerū in his qz sine sua culpa
ab alio vel casu fortuito mutilant: est cau/
sa irregularitatis deformitas in membris
apparentibus: t debilitas in non apparen/
tibus. Sed quanta debilitas vel deformi/
tas. vñ qualēm irregularitatē inducat suūpī
oris iudicio derelinquit: ar. extra de cor/
po. virtutis. ca. i. t. h. j. ca. penul. t. vñ. t. ex/
tra de clericō egro. ca. j. Nec est vez qz di/
cunt rustici: qz vbi pībōt ab hostib' lect'
est non possit celebāre nisi testicōs siccōs
& puluerislatos gerat in bursa: quasi tūc in/
telligāt oīa mēbō sua habere. sive enī ha/
beat siccōs sive virides: defectus illi⁹ mē/
bō nec deformitatē nec debilitatē iducit.
Itē pītōres sūt venatores diaboli. Est ei
multiplex venatio. Hā quedā est oppressi/
ua: t ista est tyranno & alioz opprimenti
um: Hēi. r. Cepit nemroth robustus eēve
nator corā dīo. i. oppressor hominū. vj. di/
stin. h. bis ita. Secūda adulatoria: t ista
est histriōuz et similiūm. quotiens placē
di causa dicunt bona de aliquo ipsuz false
cōmendando. Et hec adulatorum venatio
est omnibus illicita: t fm iura infamia in/
fert. vt. lxxvij. di. sunt nonnulli. t. vj. q. j.
plurimi. iij. q. vij. h. tria. Tertia est arena/
toria. cum quis recipit salarium vt in are/
na pugnet cum bestijs feris: leuis de man

R

Liber octauis

Suetis. Item secus si non pugnet p pecu
nia: sed vt probitatem suam probet seu vir
tutem experatur. Et hec etiam fin iura est
omnib⁹ illicita: vt. iij. q. viij. h. tria. ff. de po
stu. l. j. h. Itē sena⁹. t. h. bestias. Et d^o bac
etia loquitur. lxxvi. d^l. qui venatoribus
et duobus ca. sequen. Nec autem venatio
moraliter refertur ad auaros: qui apter cu
piditatem luci pugnant: id est litigant in
arena. i. in auro: que omne aurū tanq⁹ are
na est exigua: vt dicitur Sap. vij. Quar
ta est occupativa: t^e hec aliquando est sal
tuosa: que in saltu sine nemore fit canū aut
um t^e hominū multitudine congregata:
que licet non sit prohibita laicis. ff. de via
publ. l. j. t. Insti. 3 re. diui. h. fere igit besti
ff. d^o acq. re. do. l. naturalē. t. l. pom̄. Cle
ricis tñ oīno est interdicta: vt. lxxvi. d^l. q
venatoribus. Sed mens dicti decreti etia
de laicis intelligitur: quibus ipso tempore
quadragesima t^e ieiunio cum hec venatio p
hibetur. Moraliter autē hec venatio refer
tur ad persecutores aliorum: qui vel detra
hendo quod pertinet ad canes mordaces
vel rapido quod pertinet ad aues rapa
ces: vel expugnando armis: quod pertinet
ad homines ferocios qui alios psequi t^e le
dere student. Item peccans non absolu
tur a reatu diuini iudicij: nisi per peniten
tiam satisfaciat: cuius exēplū est qz finis
ciuile. Si ratis tua vi fluminis in agrū me
um delata sit: nō aliter cogoz dare tibi po
testare extrahēdi nisi d^o pterito dāno mīhi
caecas: vt. ff. d^o scđ. l. rat. t. ff. ad exhi. l.
celsus. h. l. si rat. t. de dā. inf. p. tor ait. h. B
edictus. t. l. hoc amplius. h. nerac⁹. Tunc
autem moraliter adaptādo ratis vi flumi
nis in agrum deuenit: quando anima vī tē
tationis per peccati naufragiū diuinē ire
iudicium incurrit: a quo ratis anime edu
ci nequit. h. dū per penitentiā deo satissa
ctum nō fuerit. Item peccas scienter nō
est dignus misericordia: sed peccans igno
ranter misericordiam in aliquo meretur.
Cui exemplū habetur in eo qui ordinari⁹
est ab episcopo excommunicato: quia si sci
enter quis a tali recipit ordines indignus
est dispensatio: extra de ordi. ab epi. qui
renuncia. episcopi. ea. j. sed si ignoranter.
Potest cum eo per proprium episcopum
dispensari: extra eo. ea. h. dispensabitur au
tem quo ad executionem tñ. Nam excom

municatus licet characterez qz habet trāf
ferat: reexecutionem tamē quam non habet
transferre non potest. i. q. i. gratia. t. ca. sta
tuimus. j. q. viij. daibertum. **Lvii.**

P. Uniri debet il-

li qui sunt in culpa, vnde iuriste
dicit qz pena suos debet tenere.
actores. Sed hoc non intelligitur de om
ni pena, vnde distinguitur ab aliquib⁹ qz
est duplex pena. s. eterna t temporalis. De
eterna ergo dicunt qz generaliter verū est
sz qz pena suos tñ tenet actores: Ezech.
xvij. Filii non porabit iniquitatem pa
tris. Fallit tamē in originali peccato qz ad
omnes transit t ab adam descendit. vnde
Appls Ro. v. Per vnum hominem intra
uit mors: t p omnes transfi. Sed quo ad
penas temporales bene punitur interduz
vnuis pro alto. t sic loquitur. xxij. q. iij. si
habes. j. q. iiiij. item pro peccato. t. vi. q. i.
quisquis. xv. q. xlvi. cum mīle. extra d^o spō
la. non est vobis. extra de offi. dele. sane.
Alij distinguunt qz ē triplex pena. s. eterna:
corporalis t spiritualis. Eterna pena nun
qz punitur vnuis p alio: vt. j. q. iiiij. ca. j. et
ca. lā itaq. nisi sit imitator sceleris: vbi qz
dem non tam pro alieno. qz p suo delicto
punitur. j. q. i. cito turpem. extra de renū.
nisi cum pīdem. et sic intellige. j. q. iiiij. h.
sed obijicitur. Corporalis xō pena duplex
est. Quedam enim est circa corpus: et illa
sepe punitur vnuis pro alto: vt patet p de
uerla iura. j. q. iiiij. h. Item pro peccato ci
uium. Quedam xō circa statum: vt seruit
vel infamia: t illa ē sepe punis vnuis p alto.
vi. q. j. h. verum. xv. q. fi. cum mīle: extra
d^o fil. p. h. as. extra d^o pur. ca. accedēs. ex
de p. ad aures. t ca. t. qbusdā. Spiritua
lis vero pena quadruplicē est. Prima est
pena excommunicationis: t illa nunq⁹ pu
nitur vnuis pro alio. xxij. q. iij. si habes.
Secunda est pena interdicti loci: t illa fre
quenter punif vnuis pro alio: extra de spō.
non est nobis. extra de offi. del. sane. t ca.
j. t. vi. Tertia remitto ab oblationibus
t illa similiter punif vnuis pro alio. xvij.
q. iiiij. miror. Quartā ordinis: t illa pu
nitur vnuis pro alio. Nam maritus repel
litur ab ordinibus propter delictum vro
ris. xxij. d^l. si cuius. Item si pater emis
ecclesiam pro filio ipso ignorantē: licet uo

De canonibus & legibus

294

cepellatur ab ordinibus: ecclasiam tamen amittere debet. i. q. v. ca. q̄cūs, ex d̄ simo. de regula, & duobus ca. se. Item punitur quis in eo in quo deliquerit. cuius exemplū est in illis qui in eadē vocatione eligēdo peccauerunt scienter eligēdo indignū: extra de elec. cum in cunctis, & ca. innotūt. in fi. & ca. hōe memorie magunt. q̄ casū sunt ipso iure potest elegēdi priuati. Et idem si peccator in postulando. Item punitur quis sine culpa sed nō sine causa. Cā autem quare qnis iresu sine culpa sua priuatur: coſtineat his verbis denotari. Paupertas odiūm vitium fauor scel⁹ or̄do. Persōas spoliāt & loca ture tuo. Qui versuſ ſe exponuntur paupertas propter quam viuuntur due ecclēs: & vna amittit dignitatē ſuām. xv. q. j. & temporis qua- litas. Odium ſe ille cinquum interſicienti um ſuum episcopūm. xxv. q. h. nos. & ex tra de pe, ad aures, & ca. in q̄busdaz vnde ſi occiderit clues duos episcopos propri os ſucceſſiue vel forte ex alia cauſa ſimili ſibi ita enorūt: perdit ipſa ecclēſia episcopū vitium ſe ille leprie: extra de cleri. egro. v̄l debili. tua nos. vnde propter vitium le pre remouere episcopū ab administrati one ecclēſie. Fauor ſe ille Constantinopo lis ciuitatis. xxij. di. renouantes. Fuit enī datus constantinopolii ciuitati primus lo tus preter romanum, & amilis eum Alexandria. Scelus. xxvij. q. fi. multorum. vn de propter ſcelus patris vel domini ſpolia tur tota familiā communioe. vnde atiquā do remonetur ac deponitur familiā ab oblationib⁹ altaris pro peccato domini: et clericis ut ſupra dicunt est a beneficio ob ſioniam a patre commiſſam. Ordo propter cuius fauorem dominus ſeruum ſunz amiteit. Iiij. di. frequens generalis. Et accedit. ff. de operis liberto. interdum. vbi ratione dignitatē ſuperuentis a mittit quis operas quas habuit in libe rta: quia indignum est vt liberta ſerviat ex quo tantam adepta est libertatem. Eodez etiam modo priuatur aliquis etiam ſin lu dictum diuinū ſine culpa ſed non ſine cauſa: ſicut Tobias priuatus eſt viſu: & Job fīkis: vt per patientiam probarentur ad alt orum exemplū. vnde dicitur Tobie. ii. q̄ hanc tentationem permifit domin⁹ enere illi: vt posteris daretur exemplū pa-

tientie eius: ſicut et sancti Job. Sicut etiam cecus natus priuatus eſt viſu: non ex culpa: q̄ neq; peccauit neq; parentes eius vt cecus naſceretur: ſed tamen nō ſine cauſa: ſcilect pro gloria dei: vt patet Job. ix. Item punitendi ſunt peccatores manifeſti: non ſolum a deo ſed etiam ab homini bus. quod patet per exemplum in viſurariis manifestis: qui preter penam eternam quam merentur apud deum ſin canonē tripli pena punitur. Nā viſurarii ma nifesti nec ad communionem altaris ad mittuntur nec christianam. Si in hoc pecca to decesserint: accipiant ſepulturam: ſed nec viuorum oblatiōes recipi debent: qđ ſi quis clericus contrauenerit: q̄ accipit reddere cogitur. & donec ad arbitriuſ epi ſcopi ſui ſatisficerit: ab officiis ſui manet executione ſuſpensus. Vocantur autē viſu varij manifeſti fm. Hostien. notoriū. vel ex evidentiā facili: quia viſurarii mēfaz te net paratam ad pecuniam muuandā cul libet ſub viſuris. ſicut meretriz in prostibulo. patet ar. extra de coba. cleri. tua. & ca. fi. Et in hoc cauſu ipſo iure penam patitur canonis pretaxatam. vel manifeſti intelli guntur notoriū iuris. puta quia ſunt p epi ſcopū in ecclēſia publicati: ſecus ſi adhuc ab ecclēſia tolerantur: vt extra de cohabit. clerici. & mulie. noſtra. Nam ſi manifeſti ſūt p famam tm̄: nō tamē notoriū non patiūt. utrū hanc penam ipſo iure. ſufficit autē ad publicationem faciendam q̄ vocati conſteantur. vel negantes per testes conuin cantur. vt de cohabita. clericō. tua. Sufficiunt autē tē certa argumenta: vt extra de viſu. cum tu. lxxij. di. ſi qui ſunt. Item punitur vnuſ pro malitia alterius: in q̄zum de ipſa malitia participat ſicut heres viſurarij tenetur reſtituere pro eo in q̄zum pa tiuntur vires hereditatis perceperit: extra de appell. qua fronte. Et de raptoribus. in litteris. vnde t̄ ſi alteri ſheredum factus ſit non ſoluendo: tenetur aliud in ſoliduſ: ſal tem ſezum ad ipsum de hereditate peruenit. Nam et res hereditaria obligata vi detur: extra de viſu. cum tu. Item nota q̄ quedam pene ſunt priuatiue que vo cantur pene danni. Exemplum cuius in iure de excommunicā. quia priuatur homo poſtate eligēdi: quia eſcommunicat⁹ eli gere non poſteſt: extra de cōſti. qđ intelligi /

v 2

Liber octauis

etur de excommunicacione maioritate extra clerici, ex depo. et inter. ca. penul. Item de suspensiōe. Quia etiā suspēti eligere nō posunt: extra de cōsuetu. cūn dictus: extra de dona. apliſe. suspēti etiā celebrando irregulatitē incurrit: extra de cleri. ex comīmu. apostolicice: secus de excommunicatis minori excommunicacione. Item interdictū est pena qui priuāt potestate eligēdū: quia nec interdicti possunt eligere. extra de ele. cū iter duodecim seniores.

et trāslire de statu culpe ad statu grē: qrsq; in statu culpe est omnino inutilis. Etū ad merendū: qz nec sibi nec alteri meret: sed dū ē in statu grē operat fructuose: qz mere tur: p̄terea puerus p̄tōris vocat trāslatio de morte ad vitā: et de inutili ad utile. vñ. i. Job. iiij. Scim⁹ qm̄ trāslati sumus de morte ad vitā tē. ¶ Aliqñ fit trāslatio causa leuitatis: puta qz ex leuitate alteri ecclie adherat vel suaz: p̄ derelicta habeat: puta qz vxorē duixerit: vel miles factus sit: vel qz ab ipsa ecclie sua desit p̄ tres septimanas vel duos mēses sine iusta cā vel absq; licētia sui superioris. In quib⁹ casib⁹ et si milibus priuari p̄t ecclia dedito iuris ordine seruato. Et ideo talis est puerio puerorum impuberū: qz ex qdā leuitate animi poti⁹ qz de notiōe et sine licētia parētū religione trāt vel p̄fitent: et maxime si pueri sint nō vols capaces. de quib⁹ māfestū ē qz ex sola leuitate h̄ fecerint. Et ideo nō obstatē tali p̄fessiōe quā infra pubertatis annos fecerit a parentib⁹ repeti ac renocari possunt. Aliquādo xō fit bīmōi trāslatio cā cupiditatē vel ambitiōis: et tūc fm̄ lura priuand⁹ ē ecclie habita. s. prima. et ambita. s. secunda: vt nec primā possidat quā p̄ supbia spernit. nec secundā quā p̄ avariciā cōcupinat extra de cleri. non. re. h. fi. vñ. q. i. eos. et ca. si qz ep̄us. M̄dia tñ ecclia ipm̄ repeterē potest si voluerit. vñ. q. i. nō oportet. Tal ergo est cōuersio siue penitētia ficta hypo critaruz. s. vñ. ap̄t̄ cupiditatē terreni lucrit. vel ap̄t̄ ambitionē honoris: qz duplīci premito priuans. s. celesti qz cōtēnūt: et iterdī etiā tēporali. tum qz seipso aliqui affligūt abstinentia et bīmōi: et sic priuans seipso como corporali. tum quis etiā aliquipod duz eoz hypocrisia dep̄pendit cōfundunt et vituperant: et sic priuāf premio eterno qz sp̄auerūt et tali qz ambicerūt. ¶ Aliqñ fit trāslatio cā humiliat̄: puta religiōis. In quo casu inseritōib⁹ episcopis sufficit petere licētia. Alioquin si nec petita licētia trāseat ecclia potest ipm̄ repeterē: similē vñ. q. i. si qui xō. et ca. si qz p̄bly. p̄p̄ aut eccliam repeterē nō p̄t. vñ. q. i. eos. et extra defrenim. cū in dubijs. Sed bi sciendū: qz si ob cōscientiā criminis dimissā plati rad vitam monachalē quis descenditerit ad prelatūrām secularem: resurgere nō po-

Capitulum: LVIII
Enitētia sequēs
peccata p̄cedētia destruit: sicut et
peccati sequēs destruit p̄cedē-
tia merita. Ezech. xviiiij. Si auerterit se iu-
stus a iusticia sua et fecerit iniqtatē sīm om-
nes abominationes quas opari solet impi⁹
nunqđ viuet: qđ es iusticie qđ fecerat nō re-
cordabuntur. **C**onstitūtio posterior
derogat priori: vt extra de cognatione. spl. ca. i.
ff. de legi. et consti. l. nō nouū. Et iā si nulla i
posteriori de prima mētio habeat. sic et po-
sterior vita derogat priori. Nam posterior
culpa drogat priori iusticie. et posterior pe-
nitētia delet p̄cedētē culpā: Ezech. xvij.
Si impius egerit penitētia ab omnib⁹ pec-
catis suis qđ opatus est: et custodierit omnia
p̄cepta mea: et fecerit iudiciū et iusticiā vita
viuet nō morietur: omnī iniquitatū ei⁹ qđ
opat⁹ est nō recordabor: iusticia sua quā
operatoris est viuet. **A**Itē penitētia trāfſet
hominē de culpa ad gratiā. Et hec trāfſa-
tio multiplicitē fit. sicut patet p̄ exemplū
in translationib⁹ plato:ū. Nā talis trāfſa-
tio aliqui fit causa necessitatis: puta cū pre-
latus in ecclia sua p̄secutionē patit et hosti-
litatē: extra de renun. nisi cū pridē. qđ ppter
maliciā. Talis autē est trāfſatio sive puer-
sio eoz qđ ppter tribulatiōes seu aduersita-
tes vñ infirmitates ad dēū cōvertuntur. Nā
mala qđ nos hic premūt ad dēū nos ire co-
pellunt: sicut dīc Grego. Sap. x. Trāfſile
illos. s. penitētēs p̄ mare rubru: i. g. tribula-
tionem et p̄secutionem. Ps. xv. Multipli-
cate sunt infirmitates eoz postea accelera-
nerunt. **A**liqui vero fit causa vilitatis: puta
cū in ecclia sua inutilis est et in alia vti-
lis. Est enim tam vilitas qđ necessest le-
gitima cā trāfſatōis. viij. q. i. omnes qđ et ea
episcop⁹. Et hactē ex causa dī bō pueri

De canonibus et legibus

295

test de iure: alii seculi. viij. q. i. hoc nequaquam.
et extra de renū. post translationē. Et hu-
ic translationi assimilat puerus eoꝝ qui cul-
pam suā et miseriam erubescentes humili-
ter ad penitentiā veniunt: interdū quides
remozu consciētē pūcti et stimulati. Qui
postquam conuersi sunt ad pristinā culpā et cō-
uersationē i. inordinatā vitā non
redeunt. H̄ta est vera conuersio petrōis: cu-
tusmodi fuit conuersio magdalene. de qua
habetur Lc. viij. Item nota q̄ penitentie
que iniungunt a sacerdotibus sunt hodie
arbitrariae quia de eis nō possit dari certa
diffinitio sine regula. Et ideo relinquuntur
sacerdotiū arbitrio seu iudicio determinan-
das: sicut etiā km̄ iura ea q̄ certa regula dif-
finiri nō possunt iudicis arbitrio relinquuntur:
sicut de fide testibꝫ adhibēda: idcoq̄
h̄ fidei iudicis recipiētis relinquuntur: qz ipse
magis scire potest q̄ alius. ff. de testi. et at
testa. fides vel verba epistole. Itē in mo-
ra cui⁹ diffinitio nō tradit. ff. de vsl. ex mo-
ra. R. i. Itē in impētis factis in rebus do-
talibus. Mā et si deduci debeat nō tñ faci-
le est in vniuersitate diffiniri: s̄ singula ex ge-
nere et magnitudine impendiorū extimari
possunt. ff. de impen. in re. dota. factis. qd
dicis in si. Similiter ergo et in quantitate pe-
nitentie peccatoribus imponēde cōuenit.
vñ tpa penitentias habita moderatio cō-
stituēda sunt sacerdotis iudicio. put puer-
sorū animos. pspexerit esse denotos habi-
to respectu ad eatus pericula et cegritudi-
num necessitates. xvij. q. viij. tempora. et ca.
hoc sit.

Capitulum: LIX

P̄ Erseuerātia bo-

ne vite excludit ius diaboli ab ho-
mine et acquirit in eo ius deo. vñ
assimilatur cōsuetudini q̄ si sit rōnabil̄ tol-
lit ius in loco in quo viget. ff. de le. et sena.
psul. l. de quibus. Itē cōsuetudo ratio-
bilis ius iducit. Inst. de iure naturali gē.
et ci. h̄ ex nō scripto. Itē p̄seuerātia et cō-
suetudo boni p̄ualet legi p̄cī: sic ēt cōsuetu-
do vincit legē. s̄ sit a tanto tpe seruata vt
non sit in memoria hominum quando ince-
pit: vt. ff. de aqua pluvi. ar. l. j. in fi. r. ff. de
aqua quoti. et estiu. l. hoc iure. h̄ ductus
aque. Et similiter cōsuetudo quā romana
seruat ecclēsia et precipit ab alijs seruari ēt
vincit legē: vt. j. i. di. nolite. de p̄seera. dt.

j. basilicas. Itē cōsuetudo p̄tentie et bo-
ne vite sequentis abolet culpā et infamiaꝫ
male vite precedētis sicut consuetudo po-
sterior tollit priorem: extra de cogna. spū.
c. j. Et hoc verū est si in eodem municipio
diuersē consuetudines diuersis temporibꝫ
oruntur. Mā si in diuersis seculis: vt. xij. di.
scit sancta. Nec enī diuersē aliquorum cō-
suetudines aliorum debent contrario mo-
re subverti: vt. xij. di. illud.

Capitulum: LX

D̄ O testas non so-

lum spiritualis sed etiam tēpo-
ralis est apud papam. Nam pa-
pa vtruncꝫ gladiū habet. xxj. di. c. j. lxij.
di. tibi domin⁹. vnde et reges deponit. xv.
q. v. alius. r. c. nos sanctorum. r. c. iurato-
rum. i. q. iiiij. qz p̄sulat. xcij. di. duo sunt.
Et non solū regē constituit immo trāfferte-
ēt de elec. venerabilē īmā etiā p̄patorē ele-
ctū papa habet approbare: electionē con-
firmare vel infirmare: et ipsum confirmatū
etiam consecrare. Et hec omnia probantur
in predicta decretalit: venerabilē. Ipse eti-
am papa p̄patorē depōtere potest. Si enī
Zacharias papa regem francorū qui a ro-
mano pontifice coronaz non recepit: nec p̄
eū examinabat nec comprobatur ab eo
vel reprobat: non tā pro suis iniquitatibꝫ
qz pro eo q̄ tante potestati erat inutile
a regno depositus: et aliū loco eius instituit.
xv. q. vij. alius. multo fortius imperatorē q̄
specialius quodāmodo subest ei poterit re-
mouere. xcij. di. duo sunt. r. c. si impator.
Item potestatis vel officij plenitudo in
maiori⁹ prelatis represētatur et designat
in vñ pallij. Nam in papa pallium desiūt
plenitudinem potestatis plenissimā: extra
de au. vñ pal. ad honore. et ex de elec. illa
quotidianā. In patriarchis vñ plenissimā
officij designat potestatem. ar. extra de p̄t
uile. antiqua. In archiepiscopis pleniorē
officij potestatem: extra de auct. et vñ pal.
nil. r. c. ad honore. In episcopis vero ple-
nam officij potestatem: quibus quandoqz
conceditur scilicet aliquibus: ut papeū. ac
cumē. et messano et Hostien. Quibꝫ ex lo-
ga cōsuetudine et ecclesiarū suarū priuile-
deberunt que seruanda sunt: extra de offi-
ordi. duo simul. xxv. q. ii. c. j. q. r. iiiij.

Capitulum: LXI

M 3

De canonibus et legibus

q[ui]l. ca. vi. **I**te plat[er] debet diligenter custo-
dire gregem suum: ita q[ui] ex negligentia vt
incuria sua null[us] in eo iactura patiar: alio
quin reus efficitur. vnde prelati in hoc si
miles sunt illis qui habitant in litorib[us] ma-
ris: quia fin leges si non inueniatur q[uod] ra-
put res ex naufragio: hi qui iuxta litora
maris in quibus nauis infra vt tracta fu-
it inter fines agri cuiusq[ue] p[ro]dia possident si
ne mox ex dicto diu adriani tenetur: et
a psidib[us] cōdenari debet dānum passis vt
sic possessores territorij q[ui]uis nihil rapue-
rint in omni eo q[uod] dānum passi sibi naufra-
gio adēpti pbauerint condēnentur. Et ē ra-
tio naturalis: quia sic debent custodire li-
tora ne eriam ab extraneis ibi aliqd diri-
piatur. Inuigilant ergo et ponāt custodes
ne detrimentum patientur. fin q[uod] legitur
ff. de offi. prefec. vigiliū. l. iij. r. iij. Simi-
liter si de domo vel villa expugnatis aliqd
raptū sit: q[ui]ntus vba edicti delint: tñ ex mē-
te Labio ait h[ab]e edicto locū fore. Nec ei
minus in mari q[ui] in villa vel ecōuerso pos-
sumus per latrunculos infestari: vt. ff. eo.
l. iij. h. labeo scriptist. Et similit ex mente di-
ui adriani dici potest q[uod] si quis extraneus
in cititate aliqua vel eius territorio fuerit
spoliatus: vel res ei furto amiserit commu-
nitas teneatur. H[ab]e actio et cōtra heredes
datur: vt. ff. eo. l. iij. in fi. Si ergo commu-
nitas quelibet tenerit custodire diligenter
territorium suum: multo magis custodi-
re et conseruare tenetur quilibet prelates
gregem suum: alioquin dicetur ei illus Za-
charie. r. i. O pastor et idolum derelinquet
gregē. Unde sicut idolum hominis nō ho-
mo simpliciter sed homo fin quid: sic eriaz
pastor non custodiens gregem suu[m]. **I**te
prelati peccatum periculosis est subditis:
non solum publicum sed etiam occulatum:
quod pater per exemplū simoniaci. Quia
si episcopus sit simoniacus in ordine ēt oc-
cultus: suspensus est quo ad omnes. vt p-
batur. xxij. d. nullus. r. c. preter hec. Si
simoniacus enim in ordine habet characterē
vitiōsum. i. q. i. repertuntur. r. c. quibusdā
narrantibus. vnde si scio eū simoniacū in
ordine occulū nullo modo debeat ab eo or-
dinari. i. q. i. si quis a simoniaci. extra de-
finitio. per tuas. Et si ignorat eum simoniacū
esse cum sit in veritate: non recipio executi-
ōnem sed dispensatione indigo in detesta-

tionem criminis. vt in dicto. c. si quis a fi-
moniacis. extra de ordi. ab epi. c. in fi. et
c. iij. Si autem scio sed coactus sum recipere.
si absolute coactus fuerim: tunc nec ca-
racterem recipio. l. d. presbyteros. extra de
bap. maiores. Si vero coactus fuerim cō-
ditio nāliter tūc aliud est q[ui] ignoranter. j.
q. i. constat. Recipio enim executionē sed
non ibi. Et ratio est quia magis constat de
voluntate coacti q[ui] ignorantis: extra d[icitur] si
mo. sicut nobis. Si autē credo vel scio epi-
scopum simoniacum non in suo ordine sed
in collatione ordinum seu beneficiorum si
possum obtinere quod ab alio ordiner de-
beo v[er]it[er] hoc facē: alioquin q[ui]di tolera-
tur ab ecclesia et occultus est si compellat
me: secure recipio: non obstante conscientia
repugnāte: quia erronea est. xij. d. nerui.
r. q. iij. cui est illata. licet sit ar. contrariis
ff. de libe. causa igit. h. j. Et quia omne q[uod]
sit contra conscientiaz r. c. xxvij. q. j. h. ex
bis. extra de prescriptis. q[ui]m omne. Sz in-
tellige conscientiā ex precepto vel prohibi-
tione formata. vel quod sit contra concientiā
tam non erroneam: q[uod] si mala audieris de
prelato sis fidelis et non nimis credulus.
ff. q[ui] cū falso. eu. l. j. in fi. ff. de eo per quem
factu[m] est. l. i. h. j. extra de in int. resti. ex lit-
teris. quia dictu[m] vnius facile sequitur mul-
titudo: extra de purga. cano. cum in iuuē-
tute. ergo de facili aurem non prebeas. rj.
q. vii. si quid igitur. lxxvij. d. si quid vero
ad aures. xxij. d. habuisse.

Capitulum: LXII

Degessum latorū excommunicatiō vel
pene legali per quam scilicet nul-
lus seipsum ligare potest vel soluere. ff. de
arbi. l. penul. iij. q. iij. c. j. C. ne quis in
causa sua ludi. l. vnicā. Est tamen contrari
um ar. de sen. excō. cum desideres. vbi in-
nuitur q[uod] si episcopus communicet cum il-
lo quem excommunicauit sententia incur-
rit. Sed dic q[uod] ille non ligatur sententia p-
pria s[ed] canonis. Et si expresse diceret q[uod] par-
ticipans cum excommunicato ab eo no li-
garetur non valeret: extra de senten. excō.
nuper. rj. q. iij. excommunicatis. et. c. cum
excommunicato. Sicut nullus in purgatorio
existēs p[ro]t seipsum vlligare ad culpam vel
soluere a pena. Et ideo a nobis expectant

Liber octauus

suffragia quibus a pena illa solui mereantur: sive p suffragio elemosynarum seu orationis et bmo. iij. Mach. xij. Secunda et salubris est cogitatio p defectis exorare ut a peccatis soluantur. Item nota q purgant aliquando anime defunctorum extra locum communem purgatoriū in quo generaliter anime purgari dicuntur: sicut patet ex libro iij. dialogorum beati Grego. Et hoc cōcedit aliquid ex privilegio speciali: vt. s. exemptae sint a communis purgatoriū loco: sicut p privilegiū exprimitur quis a fodo. xvij. q., frater extra deprivis. cū capella. ff. de exen. mu. l. penitenti. q si potest. ff. de excu. tu. spadone. q. scire. ff. de adminis. tu. l. is cui. Cōcedit g b priuilegiū gratie quorundam hominū animabus ut in aliquo loco super terrā purgentur: ut eorum status hic existentibus facilius innotescat: ut sez ab eis citi adiumentur: vel apter alias causas deo notas. L. LXIII

Bratio cuz sit vir
etus eminentior in homine debet regere totam animam et omnes ptes eius sicut dicunt iura: q quelibet ecclesia episcopatus regenda est in iuxta dispositiōnem ordinationem episcopi. x. q. j. decretum. et c. regenda. Nam episcopus est maior omnibus sicut christi vicari. xxij. q. v. mulierē. vnde inobedientē et morte. s. excommunicationis occidēt. extra de ma. et obe. c. j. t. ij. q. omes sub eo sūr: vt eo. ti. c. omnes. Similiter q ratio finis p̄bim est supremum in homine gerens similitudinem dei. Ps. iij. Signatum est super nosl. tē. Est enī lumen rationis quedam participatio divini luminis: idcirco debet esse super nos: id est principari et domini in nobis: ita ut omnes partes hominis et acrus finis eius dispositionem et ordinationem regulentur. Et si caro vel aliqđ mēbris illis et non obediens: occidēda sunt mortificatio ne penitentie. vnde Ap̄ls Ro. viij. Si spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis.

Capitulum: LXIII

Recreatio qui
ta et modesta cuilibet licet. p tpe. sed dissoluta et inqueta nō cōpet viris spiritualib. Minc est enī finis iura et clericis nō phibet pescatio: licet enī clericis nō soluz et necessitatib. vel utilitatis: sī etiā cā recre-

ationis cū retib. pescari dūmō tñ. cū silencio et modestia fiat. Mā et mōachō licet reitia texere p pescib. capicēdis. de tōse. di. v. nunq̄. Prohibet tñ clericis venatio: vt. lxxvij. dl. qui venatorib. Ideo ergo pescatio concedit et venatio phibet: qz venatio cū inquietudine et clamore: pescatio xō cū quiete. Et qz maior deceleratio et dissolutio est in venatione qz in pescatio. venator enim currit per deūia sic diabolus cū dicit a nimia capitā. verū est tñ qz licet clericis. phebēt saltuosa venatio et clamor: tñ quiete et recreatio pcedit. s. qz sit nō causavoluptatis sed recreatiois ad excitādū forstā appetitum vel calorē naturalem. ar. ex tra de homici. dilectus filii. a. capellanus. et extra de iure iurā. s. si xps. s. qz. di. v. sint tibi tēunia. j. t. ij. licet finis quodā epo sit omnino iterdicta. Sic intelligū. xxvij. di. ca. j. Hostien. aut dicit qz venatio ē omnibus interdicta: si fiat eo tpe quo debent homines in ecclā esse vel orares: sive sint clericis sive laici. lxxvij. di. amputatis. de pse. di. iij. irreligiosi. t di. v. tēunia: qz venatore. s. in venatione mortuū neminem legimus sanctū. lxxvij. di. qui venatorib. Et nō solū in diebus tēuniorū est illicita: sed etiā infestis quib. homines debet vēire ad ecclā: sī nisi forte necessitate famis. ingruēt. Et idē est si ap̄i veniret et vastaret segetes vel vineas clericorū vel monachorū. Alijs autē dieb. licita est latens p carnib. et pelli bus habendis: ale nō. fin Baymū. t Hof fredū: qz et de ipsa venatioē decias dare iubētur. xvij. q. j. quicqz. et extra de deci. nō est in potestate. Clericis autē est illicita si nimis apponat mentē in venatio: ita qz ecclesia in spūalib. vel tpalib. erinde detrimētū patiat: vel aliqd onus inde habeat: extra de cleri. vena. c. j. t. ij. Necessitatē erigo ecclēstie erigēta licita ē venatio clericis et monachis. Et si rē cā utilitatis et recreatiois aliquotēs possit venari: sive sint episcopi sive alij dūmodo venatio sit qeta et si pesciant cū canib. et autib. qz debet visitare et pdicare. L. LXV

Remitte non pōt
damnū alieni illatus sine cōsensu illi: nisi apter necessitatē paci vel alieni cōsimiliis utilitatis cōs. vñ pone qz guerra fuerit iter duos milites vel pincipes

De canonibus et legibus

297

Hinc inde inturle multe et dannia sint illata: postea facta est pars iter ipsos et dannia bincinde data remissa sunt. nunquid ista remissio extenditur ad homines et validores utriusque? Non video nisi de consensu eorum sit facta. ar. C. de transactio. l. i. r. l. transactis cui placitum. t. l. preses. t. l. cui te. extra de maior. et obedie. c. si. ff. de transactis. l. iij. t. l. qui cu tutoribus. t. l. nulli. ff. de partis. si vn. h. pacta. l. vbi. t. l. in sua. t. l. si conueniret. v. l. nisi forte alii non possit haberi pars vbi quidem utilis partis geritur nego cu utriusque. Et sic pot intelligi. ff. de pacis. questione. Alii quo possit remittere ius hominis mei cu nec possem ab eodem statu extorquere sine rapina. Ca. LXVI

et furiosus neq; infas doli cares tali actio ne tenet: see si sit doli capax. ff. ad. l. aquil. l. v. q. iuria. ex de deli. pu. c. j. Ca. LXVII

A sacramenta a

Ex instituta parti habent ex scriptura euangelica: sic baptis. mus: eucharistia et quedam alia. parti vero ex traditione apolorum sine scriptura: sic confirmatio: ordo et huiusmodi. Si etiam in huiusmodi constat ex scripto non ex scripto: h. q. in scripto redactum est vocat lex sine constituto. Quid autem in scripto non est: vocat consuetudo. vt. i. di. h. cu itaque. Constituto enim est ius quoddam moribus. I. assiduis actibus homini institutum quod per lege seruat cui dicit lex: vt. i. di. consuetudo. Alii etiam dicunt constat ius nostrum ex scripto et non scripto: vt insti. de iur. na. gen. t. c. h. stat.

Item sacramento in iuria vel irreuerentia est

valde periculosa: et hoc patet per exemplum in

baptismo: cuius iteratio: quod esset iuria sacramenti. Quid propter. di. iij. h. si. magna pena puniatur.

Nam pena iteratio baptismi cum lega est

ultimo supplicium. C. ne scimus baptismi reite.

I. iij. sed ei qui sanctum baptismum geminat pena

depositum ponit tamquam indigno sacerdotio.

C. t. l. i. Illi autem quod sponte vel contumelie co-

acti promouerit non potest. Et idem intellige si igno-

rant. et postea cum scinderunt ratum habuerunt.

Ita si ab hereticis scient. l. di. affirmantur.

i. q. i. vetu. in si. t. q. vii. q. in quilibet. t. c. con-

uenientib; In habitu tamen clericali debet isti

vincere: et sic retinebunt privilegium clericale.

lxxxi. di. dictu. Quid propter. di. v. dictu est.

Quia autem ignoratibus se baptizari ab hereticis: sic frequenter

est ifatibus vel coacti absolute potest promoue-

ri h. quodammodo de iure. h. alios quod turpiter est de dis-

persatione episcop. i. q. iij. placuit. de utriusque ba-

bef de pse. di. iij. contradicit. t. s. v. hemeter.

de pse. di. iij. q. bis. vbi dicitur quod si ignora-

tibus sit baptizatus non videtur illud dicitur.

Et cum fuit olim in odium rebaptizatus et de rigo-

re magno. v. loquitur de ignorantia iuri. q. non

excusat in lib. t. q. dictu est de rebaptiza-

to intelligi. etiam de reconsecratio: ar. lxvij

di. c. j. t. de reconfirmatio: de conse. di. v. di-

ctu.

Capitulum LXVIII

Alutatio bea-

te virginis continet benedictio-

ne. cu dicitur: Benedicta tu i mu-

B 5

Liber octauus

Iteribns. Quia per eaz humana natura q̄ prius maledicta et excommunicata fuerat: re benedicta et absolta sine reconciliata fuit. Nam ei hec salutatio a deo missa ē. Dicūt enī iura q̄ si papa ex certa scientia aliquē ex cōmunicatū salutauerit v̄l eidē als partici pauerit: q̄ ille absoluſt ab excommunicatio ne: q̄ eo ipso plūmit q̄ velit ipm̄ absoluſt: ar. extra d̄ priui. cū olim essent. extra d̄ sen. ex. si aliqui. lxiij. dī. cū adrian⁹. de pse. di. iij. pac̄. nec obstat q̄ formā contradicē: extra de sen. ex. cu desideres. et c. a. nobis ē. q̄ dī. ci p̄t q̄ p̄nceps sola volūtate manumittat. ss. de manumis. apō. eū. Multo ergo magis absoluſt salutatio dei.

C. LXIX

Atūfactio de betur ei q̄ Iesus est v̄l alteri qui sit loco ei⁹; vnde usurā restituēda est ei a quo extorta est: vel heredi suo. et si talis nō inueniat est pauperib⁹ ergo rāganda. vt extra de v̄su. cū tu. et ar. extra d̄ ho- mi. sicut. et. plūij. q. v. ca. j. q̄ si debitor vel heres eius absens est. dicūt quidā q̄ v̄su- rarius adhuc debet ei mittere sed sumptibus debitoris absēt: ar. ff. de ope. liberto. ope. Qd̄ verum est qn̄ is a q̄ extorta sunt usurā v̄l heres ei⁹ alibi se trāfiterit. Sed si usurari⁹ q̄ est malefidei alibi se trāfserat v̄bī usurās exercuit: tūc p̄prijs sumptibus tenetor mittere. sic apte pbantur. ff. de rei. v̄. si res. t. l. si xo. t. sequē. t. de le. j. cū res. h. j. et d̄ eden. p̄tor ait. h. v̄l. t. le. se. Atē B q̄ dictū est q̄ usurari⁹ d̄ mittere ablen- ti. verū ē si usurari⁹ nouit v̄bi debitor ha- bitat: als nō tenet vagari: ar. ff. de oper. li- berto. q̄ nisi fiat. h. j. Atē si summa expen- sarū itineris excedit sumā usurā paupib⁹ eroget. ii. q. vi. anteriorū. extra de iudeis cum sit. Sed si de ei⁹ primo aduētu spe- retur tūc pecunia deponet et consignabit. C. de v̄su. acceptum.

Capitulum: LXX

Rcripture sacre verba in quib⁹ sunt generales. p- missiones v̄l pcessiōes alicuius gratie v̄l potestatis q̄ intelligēda sunt sup- posita quadā cōditione ēt si illa nō exp̄ma- tur. Si illud: Qucūq; ozātes petieritis credite: q̄r accipiet et fiet vobis Mar. xij.

Subintelligēdū est si digne petieritis. vnde Jaco. iiiij. Petiti⁹ nō accipietis eo q̄ male petatis. et illd. Mat. xvij. Quodcunq; sol- uer⁹ sup ter. erit fo. et i celis. intelligē si solue- ris clāe nō errāte. vñ dicit Orige. q̄ mul- tot sacerdotes excludunt quos tamē de- us retinet: et econuerso et sic est de alijs cō- similibus. cuius exemplum est: quia in re- scriptis quedam conditions intelliguntur. Et sine expressione aliqua sunt obseruandae: et illa: si preces veritate nitantur: extra d̄ re- scriptis. ex parte. si quis idone⁹: vel si qua idonea fuerit: ēt de elec. causam. ff. de mu- ne. et hon. l. vt gradatū in fine primi respō- si. Item cum quis natalibus restitutur subintelligitur conditio hec si tis qui resti- tuitur ex ingenua natus sit. Nam si ex an- cilla per talē restitutionē nil agit. vt. ff. de nata. rest. l. j. Atē in cōcessione vic tacite intelligūt hec conditio vt is cui occidit ci- uiliter vitas. vt. ff. de servitu. l. sicut. Idē in generali mādato patris querēdī spōnūz filie sūb intelligūt vt psona sponsi pa- tri ostendat: nec prius nuptiae siant: vt. ff. de ritu nuptiarū. l. generali. Atē scriptu- re sacre verba que vident inuice cōrraria cōcordantē p alia scripturā v̄l p distinctio- nē tēp̄y. vel alto mō: Sic illd. qđ dī xp̄s d̄ Ioh̄ baptista: Iōe est Helias. et illd. qđ dixit Ioh̄. Nō sū Helias. Ioh̄. j. cōcordat Grego. per illud Luc. j. quod dixit angel⁹ Zacharie de ipso Ioh̄: H̄p̄e p̄cedet aī ip̄z sp̄u et virtute Helie. ex quo colligis q̄ Ioh̄ bānes nō fuit Helias quo ad plōnam: h̄q ad similitudinē primo officij. quia p̄cedet aī ip̄m in p̄lo aduētu sī Helias in scđo. Secundo quo ad similitudinem celi: et idō subiūxit in sp̄u. l. celi. Tertio i modo viuē- di. vnde addidit et virtute. l. cēperant vel penitente. Sic etiam in legib⁹ iura cū iuri- bus ad concordiam reducuntur: vt. C. de inofficio. rest. l. vna. Similiter consuetu- do puri p̄iūlegij contraria reducīt ad cō- cordiam per interpretationem: extra de cō- sue. cum dilectus. Item scripture sacra non semper sequitur ordinez temporis: q̄ quandoq; quod est posterius tempore po- nitur prius km̄ ordinem scripture. Sic ut Matth. i. in genealogia Christi dauid pre- mittitur abrae: cum tamen fuerit posterior tempore: et Matth. iiij. p̄imo ponteū chri- stus fuisse assumptus a diabolo in sanctis

De canonibus et legibus

298

elutatem: et postea in montem excelsum: cum tamen istud fuerit post illud. Nam vltima tentatio fuit in templo: ut patet *Luc.* *iii.* Sicut etiam fit in legibus: ut lex codicis que confirmat codicem factum et confirmatum. post codicem edita est: et tamen in principio codicis positum est. vt. *C. de iustitia. co. confit.* *i. i.* Sic et lex que est in *C. de sacra. ca. l. vna.* facit mentionem de lege posterius edita. *C. de suis. r. le. here. l. si de fune?* nec enim ordo scripture spiciebat est: vt. *ff. de solutio.* *l. nec enim*

est: *l. ff. de solutio.* *l. nec enim*

Capitulum: LXXI

E implicitas aliquando excusat errorem sed non totaliter. Vnde ergo iuria aliquando suggestio fallitatis et suppressio veritatis ex simplicitate proueniens non elidit rescriptum impedit tamen formam: et tunc datum iudex pro tenore veritatis: et non pro deprecantis affectione cognoscere debet: ut extra de relecti super litteris. *xxv. q. ii.* prescriptione. *C. si contra tuus vel vii. publ. l. prescriptione.*

Capitulum: LXXII

Status laicorum

Altiori munere gratie indiget ad assequendam dignitatem regni celestis quam status clericorum: ex eo quod enim magis implicitus et minus idonens. cuius exemplum est: quia ad assequendam dignitatem ecclesiasticae altioris dispensatio nisi gratia indigeret laicus quam clericus postulatus. Vnde laicus undeconus sit: siue de eadem dioecesi siue aliunde postulatus est a papa cum sit ineligibilis simpliciter: ut *lx. di. per totum. et extra de elect.* cum ad nostram. *et c. officii.* Sed clericus qui postulatus est de aliena dioecesi cum non sit in eligibilis simpliciter: quia non est in eligibilis in dioecesi propria postulatus a suo prelato: peti debet ut eum concedat: vt. *lx. di. fraternitatem.* *lxxxv. di. florentinum archidiaconum.* *lxvij. di. litteras.* *lxxxvj. di. dilectionis.* *lvij. di. c. i. r. ii.*

Capitulum: LXXIII

Tentationi non resistens statim a principio damnum incurrit quam qui statim resistit

fit euadit. cuius exemplum est: quia sum iuria qui vim inferenti incontinenti se defendendo resistit reatum non incurrit: quem tamen post intervalum se vindicans non effugit. Nam si aliquis incontinenti legitime resistit culpas omnium delictorum proprietate commissorum: siue et pro aggressione: siue aggressi alijs occidat in aggrediente stat redudare debere: vt. *C. de vi publi. quoniam multa facinora.* *r. ff. si quadrupes. per. se. di. l. i. s. cum arietes.* At ille qui est repulsus cum aliquid fecerit ad vindictam: vel cum ex interculo possessionem suaz recuperauerit predonem de ea expellido: et usque et criminaliter punitur: vt. *C. codex. si quis. r. Insti. de publi. iudi. s. itez. l. iul.* Similiter quoque criminis reatum euadit: qui legitimite certando incontinenti a principio tentationi resistit. sed qui per negligenciam resistendi se primo expoliari permittit: anteque per penitentiam recuperare possit criminis reatum incurrit. Unde Iudas dicit: *Calce serpentis caput: calca praeve cogitationis initium.* Anima enim procedit carnem in crimen. repelle ergo cogitationes ab anima: caro non peccabit. *Ps. cxlvij. Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram.* Parvula enim sunt ipsa tentationum initia que ad petras christum mox cum orta fuerint allidenda sunt. anteque crescant.

Capitulum: LXXIV

Ransgressor est

Teriam qui bonum facit si illud non bene vel bono animo facit: sicut mandati transgressor est non solum qui contra illud facit: sed etiam qui illud indebet modo impler. Vnde per iurum dicitur non solum qui iuramentum non seruat: sed etiam qui male iurat. Unde si quis ut seruaret sabbatum a spirituali labore vacaret: male sabbatum celebraret et mandati transgressor est. Et similiter qui mandatus cum aliquius iniuria impleret: puta si propter dilectionem aliquius hostem eius feriret vel occideret. Vnde sum iura finis mandati exceditur cum aliud vel aliter exequitur quam mandatur. vel cum exequendo mandatus preter commissum iniuria infertur. Et ideo tunc potest ab iniuria appellari: vt. *C. de appello.* si quis provocatione.

Liber octauis

Capitulum: LXXV

Ribulationes

Vel infirmitates que peccatorib⁹
In hac vita eveniunt sunt quasi q⁹
dam nuncij vel legati dei missi ad cōmōnē
dū eos et puocandū ad recōciliationē pe-
nitentie, vñ patiēter et reuerēt suscipi de-
bent q̄tūcūngs videantur hostiles, nam &
nuncij et legati quos apud nos etiam ho-
stes mittunt recipiuntur. Et fm̄ iura quia
sancta res est horum causa legatorū, si q̄s
eos pulsauerit hostibus quoꝝ legati erāt
tradendus est, ss. de lega, l. vi. Similiter q̄
hos nuncios diuine iusticie repulserit iſi-
det in manus eius. Sic rex filiorum āmon
incidit in manus dāvid qui eius nuncios
de honestauerat, ii. Reg. iiiij. Item p̄ r̄po
tribulationes & persecutio[n]es sustinētes:
sicut fuerunt socij eius passionum: sic etiā
erunt cum eo socij consolationū, exemplo
scz mercatorū: quoꝝ socij sicut participat̄
de periculo siue damno: ita possit licite p-
ticipare de lucro, vnde etiā si contrahatur
societas q̄vñ ponat pecuniam et aliꝝ ope-
rā licitu est dū tamē lucru & dānu cōter se-
tiant: sed si periculū p̄tinet ad recipientem
insolidū: et nō ad tradente, illicita est talis
societas & etiā leonina. Et talibus assimi-
lant quivolū participare p̄ solatio[n]es:
si nolū sentire eiꝝ passio[n]es. LXXVI

Surarius assi-
milatur ei qui vult habere lucru-
m et non stare periculo. vel ei qui vede-
ret rem non suam per sua vel ei qui vederet illud
quod non esset. Cuius strarius est in locatoro. Est
enim inter mutuum et locatum hec triplex diffe-
rentia. Primo quod periculus rei locate ad
locatorum pertinet; si rei mutuate ad debito
re. vt. ff. de rei veni. si nautis. Ideoque incendi-
um non liberat debitorum. vt. C. si certum peti-
tur. incendi. Sed hac ratione tamen considerata fe-
nissimum nauticum licitum esset; quod tamen falsum est; vt ex
debet. nauigati. tamen est alia differentia ex qua
sumitur alia ratio quare locatio licita est non
aut usurpiatur rei locate dominium retinemus
ad eum quod aductor de proprietate questione refer-
re non potest. C. de pigno. acti. nec credidores.
Et ideo proposito rei proprietae que cōcedimus pecuni-
am recipimus quod licitum est; quod nec aliisque cogi-
tur de modo bissecuti facere. r. q. n. ducarie.

Sz rei mutuare dominis trāsserim⁹. Ideo
p vnu rei pprte debitoris ipso pecuniaz
exigimus ab eodē: t facit ad h illud quod
habetur. ff. de rei ven. si nauis **Tertia**
differētia est et ratio: q vnu rei locate ali-
quis est sine cōsūptione. vnu autē ret mu-
tuare nullus est sine cōsūptione: t ita ven-
dit id quod res nō habet. Item vñraria
prauitas silis est excommunicationi: q nō so-
lo ligat eos in quos ferit: sed etiam partici-
pantes cū eis in casib⁹ non cōcessis inq-
tum incurrit saltē minorē exēcutionem.
Silliter nō solū vñras exercētes peccāt: et
ad restituētē obligāt: sed etiā coadiuto-
res inficiuntur: sicut patet in notariis con-
fidentib⁹ instruēta vñraria: q ex hoc effi-
ciunt pluri t infames t sc̄iēti instruē-
ta officio priuati. Periuri qdē qz qn̄ crea-
tur iurāt q v nō faciēt. g d cetero nec testi-
ficari poterunt: nec publica conficeri istru-
menta. perius enim testificari nō potest
qz tuncunqz penitentiam egerit: extra de-
testi. ex parte. et c. f. Ex hoc etiā sunt infas-
mes quibus sunt actus legitimū ierdici:
extra de testi. licet ex quadam.

Capitulum: LXXVII
Theorem vñā ha-
bens illa vfluente non potest alij
matrimonialiter copulari: et si
de facto contraheret non esset matrimonio
um. Quis exemplū est in matrimonio sp̄
rituali sc̄z prelati et ecclesie sue: quia vni ec-
clesie alligat⁹ ineligibilis est in alia: qđli-
gatas habet alas quibus fatagat volitare:
vt extra de elec. c. vlt. Et si super electis de
facto procedatur nō valer electio: vt patet
ibidem. In hoc tamen differt a matrimonio
carnali: quia in spirituali vni ecclesie alli-
gatus potest ab ea separari & alteram su-
scipere saltē dispensatiue ex causa necessi-
tatis vel utilitatis: vt extra de elec. in cau-
sis. i. si. t. vii. q. j. omnis qui. Et idco in ta-
li necessaria est postulatio: extra de postu-
la. bone memorie. ij. Hec autem dispen-
satio in matrimonio carnali locum nō ha-

Igitur nūq̄ dī
approbari, cui exēplū ē iūre: q̄
suetū dīnes male adīmētū nūl-
lo tue aſſīmantūr, vt in auten, vt nulli in-

Incipit prologus libri noni

299

di. h. j. Itē vitiū quāto diuturnū tāto periculiosius, sicut p̄sueudo mala fīm iura q̄nto diuturnior tāto pñciosior et periculosior; ex rētra de simonia, nō satis, extra de consuetud. ca. vi. xxiiij. q. j. scisima. t. ca. stat.

Explicit liber octauus de exemplis et si militiū dñib⁹ rerum.

Incipit prologus libri noni

An manu arti
ficū opa laudabūtur: Eccl. ix. Humanū gen⁹ post lapsū p̄cī a sua decidēs integratī te nature caligat ignoratīe tenebris: cōcupiscēte calorib⁹ estuat: crebras infirmitate dissolutur. Sed depellit ignoratīe tenebras: vt cūq; sapientē studiū cohēberit cōcupiscēte imper⁹: et cuiuslib⁹ p̄sionis insult⁹ moral virtut⁹ dominū: labētīc infirmitati succurrat multiformis artis ingenīū. Si enī testat̄ Halien⁹ immortale et impossibile esset corp⁹ et sp̄ maneret ei optimā cōpositio: nō indigeret arte constitutē īp̄m. Quia igit̄ corpus humanū multiplicat̄ alterat̄ et patit̄ ac insup ex passibilitate multipliciti diversis necessitatib⁹ subdit̄. ex industria vñ rōne humana qđā artes invenit̄ sūt ipsius humani corporis necessitatibus obsequētes: q̄ ad differētiā libera līu artīu seruiles nominant̄. Quia enī in speculabilib⁹ reb⁹ p̄ modum cniusdā opt̄ aliquid inuenit̄: puta orationis congrue sen syllogisini cōstruc̄tio: ac etiā numerādi vel mēsurādi op̄ qui cūq; ad bñm̄ oga rationis speculatiū habit̄ ordinat̄. q̄ quādā similitudinē artes appellant̄. S̄z tñ liberales ad illarū differētiā artīu q̄ ordinatur ad extinsecā opera exercitata p̄ corp⁹. Que sc̄z dicunt̄ seruiles in h̄tū corpus servillter anime subiugatur: sed ille ecōtra dicuntur liberales: quia magis ad animā p̄tinent fīm quam libertas in homine repe ritur. Et hinc est q̄ due schole habebāt antiquis romē. s. liberaliū artīu vna que ī trivium et q̄ ad h̄tū distinguishingē cōmūniter. Sūt enī invincentaliter septē: quarū sc̄z prime tres trivium, reliqua ḥo q̄ttor q̄, trivium appellantur. Grāmaticā enī et lo gicāt̄ insup rhetorica trivium cōprehēdit.

Quarū prima grāmaticā sermocinalis a litteris nominat̄. Mā grāma grecē sīla latīne, theca ḥo reconditio dicit̄. Est enī ip̄a sciētia nō tñ recte loquēdi s̄z etiā recte scribendi, et origo et fūdamentū oīm liberaliū artīu. Secūda ḥo dicta est logica, i. rati nalis videlicet a logos qđ est ratio. Mā lo gos vt testat̄ Iheros, apud grecos multa si gnat, verbū est enī t̄rō et supplicatio et canaynus usus reḡ p̄ quam sūt singula que subsistunt. Est ergo logica rōnalis sciētia, ad ratiocinandum inuēta. Tertia vocatur rhetorica, i. apte loquēdi sciētia, dicta grecē rhetores in. i. copia locutionis, resis enī grecē locutio. Rhetor aut̄ orator voca tur. Et fuit disciplina rhetorice a grecis p̄mo inuēta: videlicet a Horgla Aristotele et hermagora: et a latinis postea. Tullio et Boetio ac Victorino et alijs plurimū dilata. Quadrūnū ḥo quattuor bas artes cōprehēdit. s. Arithmetica q̄ ē numerādi sciētia: et dicit̄ ab artis qđ est vir⁹: et rith mon qđ est numer⁹, i. numero p̄ vir⁹. Itē Geometria q̄ ē mēsurandi sciētia. Musica quoq; q̄ ē sonor cōsonātiū peritia. Et dicit̄ a moys qđ est aqua: ex eo q̄ musicus sonus p̄cipue fit ex aqua bñore. Astronomia etiā quadrūnū includit̄ q̄ astro p̄ et celestū corporū mot⁹ certis cōporib⁹ et reddit⁹ inuestigat̄. He septē liberales artes s̄z p̄ eticas fabulas septē ancille sūt q̄s a phisologia mercuri⁹ accepti in dōre. Secūda ḥo schola q̄ rome habebāt erat de mecha niciis artib⁹ quas supra fulges vocauim⁹. Que ideo vocant̄ mechanice, i. adulteri ne: q̄s sicut mechus est adulter q̄ ad alteri⁹ vrore accedit: sic et artifex mechanice d̄r q̄ ad alteri⁹ similitudinē agit. s. ad exēplar nature: Mā qui vestīū vñlū inuenit: nature similitudinē lūp̄s: q̄ ea q̄ extrinsec⁹ pos sunt ledi q̄busdā tegumentis munivit: vide licet corrib⁹ arbores: yellerib⁹ oves: ac plumis et pennis varijs quasq; vestiuit aues. Similiū t̄n opib⁹ alijs in quaūtū p̄t ars naturā imitāt̄, put P̄bs dicit̄, vñ ideo forte vocant̄ mechanice dicte artes: q̄ internū rōnis p̄siliū seu mētale cōceptū ad exteriorē materiā applicat̄ corporalez: sicut hō mechanari dicit̄ q̄ extranea carni id est alienē vrozi applicat̄ corp⁹ suū. Est enī opatio artis circa exteriorē materiā, quia ligatur insup rhetorica trivium cōprehēdit.